

Jämställd och jämlik!

- en studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar i Stockholm stad i jämförelse med andra kommuner

Ulf Blomdahl och Stig Elofsson

Författarnas förord

Forskningsprojektet Ung livsstil i Sverige genomför kontinuerligt tillsammans med institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet (Stig Elofsson) studier kring ”Resursutnyttjande och effekter av offentligt driven eller understödd verksamhet på fritidsfältet”¹. Forskningsprojektet startades 1984 av Stockholms universitet (sociologiska institutionen) och Stockholms stad (fritidsförvaltningen), Göteborgs stad, Norrköping kommun, Västerås kommun och Eskilstuna kommun.

Studier om barns och ungdomars fritidsvanor och fritidspreferenser i Stockholm har genomförts i form av forskningsprojektet Ung livsstil sedan 1984. I Stockholm har studier genomförts 1985, 1992, 1998, 2004/2005, 2008, 2011 och 2013/2014. Sedan studien 2004/2005 i Stockholm har vi vidgat perspektivet något och strävat efter att mer utförligt kunna beskriva och analysera ungdomars livsvillkor. I första hand står dock ungdomars situation och preferenser på fritidsområdet i centrum för våra studier. Ung livsstil är i dag ett samarbetsprojekt mellan idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad, 17 andra kommuner och institutionen för socialt arbete (Stig Elofsson) vid Stockholms universitet.

Studier har inom ramen för forskningsprojektet Ung livsstil i Sverige, genomförts tillsammans med Haninge kommun (1998, 2004, 2008, 2012, 2016/2017), Helsingborgs stad (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015), Jönköpings kommun (1994, 1997, 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015), Lidingö stad (2003, 2007, 2011, 2015), Norrköpings kommun (1985, 1991, 1996, 2008), Huddinge kommun (1998, 2009/2010, 2015), Linköpings kommun (1992, 2009/2010, 2013), Eskilstuna kommun (1985, 1993, 2008), Kalmar kommun (1992, 2013), Sävsjö kommun (1993, 2004, 2014), Täby kommun (2013), Värmdö kommun (1998, 2015), Malmö kommun (1996, 2015), Vallentuna kommun (1996, 2015), Nacka kommun (1998, 2016/2017) och Falkenbergs kommun (2016). Studier har också genomförts med elever i grund- och gymnasiesärskolan i Haninge kommun (2006, 2008, 2012, 2016), Huddinge kommun (2015), Jönköping kommun (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015), Kalmar kommun (2010), Stockholm stad (2008/2009, 2014/15) och Tyresö kommun (2009).

Forskningsrapporter och övriga resultat från Ung livsstil finns publicerade på:

www.stockholm.se/idrott/forskning

www.facebook.com/unglivsstil1

Den här rapporten är beställd av kommissionen för ett hållbart Stockholm. En rad personer har läst våra utkast till den här rapporten ”Jämställd och jämlik! En studie av hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet”. Vårt tack för läsning och kritisk granskning av olika utkast till den här rapporten går till: Peter Ahlström, Olle Halvars Franzén, Leena Harakka, Ida Giorgi, Margaretha Hammarberg, Linda Lengheden, Erik Nordstrand, Steinar Olsen, Eva Stenstam och Magnus Åkesson.

Vi tackar också följande personer i Stockholms stad för att de har hjälpt oss med uppgifter till den här rapporten: Anna Nyström, utredare på stadsbiblioteket, Jonas Hedenström, controller på stadsledningskontoret och Kicki Köhler, handläggare på idrottsförvaltningen.

¹ Forskningsprojektet drivs i dag av Stig Elofsson, Ulf Blomdahl och Linda Lengheden tillsammans med berörda kommuner. Från idrottsförvaltningen i Stockholm medverkar enhetschefen Magnus Åkesson i forskningsprojektet Ung livsstil.

För det slutgiltiga innehållet i den här rapporten är vi dock själva ansvariga.

Den här rapporten har tidigare publicerats på uppdrag av Kommissionen för ett hållbart Stockholm. Vissa smärre uppdateringar har dock gjorts i denna upplaga. Parallellt med utarbetandet av den här rapporten har en motsvarande rapport tagits fram för Malmö stad, se *Ung livsstil Malmö* av Blomdahl U, Elofsson S, Bergmark K och Lengheden L.

Stockholm november 2017

Ulf Blomdahl, sociolog och forskningsledare inom Ung livsstil.

Stig Elofsson, fil.dr i statistik och docent i socialt arbete. Vetenskapligt ansvarig i Ung livsstil.

C författarna och Stockholms stads idrottsförvaltning

Framsida: Mats Lidström

ISBN: 978-91-984360-1-3

Innehållsförteckning

	Sid
1. Inledning	1
2. Undersökningen	2
2.1 Undersökningen och undersökningsgrupp	2
2.2 Stadsdelar i studien	3
2.3 Mått på jämställdhet och jämlikhet	4
2.4 Vilka offentligt subventionerade fritidsaktiviteter studeras?	5
2.5 Mått på hälsa och livskvalitet	7
2.6 Statistisk metod	7
3. Stockholms stad, sociodemografiskt	8
3.1 Socioekonomisk bakgrund	8
3.2 Svensk respektive utländsk bakgrund	11
3.3 Hur ska resultaten i Stockholm bedömas när jämförelser görs med andra kommuner?	13
4. Kön och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	16
5. Ålder och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	22
6. Familjeform och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	25
7. Socioekonomisk bakgrund och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	30
7.1 Inledning	30
7.2 Är de i högre socioekonomiska grupper överrepresenterade i alla offentligt subventionerade fritidsaktiviteter?	30
7.3 Finns det socioekonomiska skillnader när det gäller att vara med i en idrottsförening även bland dem som liksom sina föräldrar är födda i Sverige?	34
8. Svensk respektive utländsk bakgrund och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	36
8.1 Inledning	36
8.2 Med i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter utifrån svensk respektive utländsk bakgrund	37
9. Skolbetyg i högstadiet och studieinriktning i gymnasiet och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	41
10. Deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter i olika stadsdelar/geografiska områden	46
10.1 Inledning	46
10.2 Skiljer sig deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter mellan barn och ungdomar i olika stadsdelar/geografiska områden?	46
10.3 Är det skillnad i deltagandet i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter mellan olika socioekonomiska grupper inom stadsdelarna?	50
10.4 Är det få ungdomar som bor i hyreslägenhet som är med i idrottsförening i alla områden där många tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund?	52
11. Deltagande och nyttjande av offentligt subventionerad fritidsverksamhet som finns i alla stadsdelar	55
11.1 Inledning	55
11.2 Kön och ålder	56
11.3 Familjesituation	57
11.4 Socioekonomisk bakgrund	58
11.5 Utländsk bakgrund	59
11.6 Stadsdelar/geografiska områden	60
11.7 Skolbetyg på högstadiet	63

11.8	Program på gymnasiet	63
11.9	Vilka bakgrundsvariabler har starkast samband?	64
11.9.1	Bristande jämställdhet	65
11.9.2	Bristande jämlikhet	66
12.	Hälsa och livskvalitet	68
12.1	Inledning	68
12.2	Kön och ålder	69
12.3	Situationen i Stockholm i jämförelse med andra kommuner	70
12.4	Vad har hänt i Stockholm sedan 2004/2005?	72
12.5	Familjesituation	74
12.6	Socioekonomisk bakgrund	76
12.7	Utländsk bakgrund	77
12.8	Stadsdelar/geografiska områden	78
12.9	Skolbetyg på högstadiet	81
12.10	Program på gymnasiet	82
12.11	Särskoleelevers hälsa och livskvalitet	82
12.12	Vad betyder fysisk aktivitet för hälsan?	85
12.13	Hälsa och nyttjande av offentligt subventionerade fritidsaktiviteter som finns i alla stadsdelar	88
12.14	Vad betyder rädsla att gå ut om kvällarna?	90
12.15	Hälsa – jämställdhet och jämlikhet	92
12.15.1	Bristande jämställdhet	92
12.15.2	Bristande jämlikhet	93
12.16	Psykiska besvär och livskvalitet – jämställdhet och jämlikhet	93
12.16.1	Bristande jämställdhet	94
12.16.2	Bristande jämlikhet	94
13.	Sammanfattning och slutdiskussion	96
13.1	Inledning	96
13.2	Stockholms stads mål med satsningar på fritidsområdet och på hälsa	97
13.3	Jämställdhet och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter	97
13.4	Jämlikhet och deltagande i offentliga subventionerade fritidsaktiviteter	101
13.4.1	Jämlikhet och ålder	101
13.4.2	Jämlikhet och familjesituation	103
13.4.3	Jämlikhet och socioekonomisk bakgrund	104
13.4.4	Jämlikhet och svensk respektive utländsk bakgrund	107
13.4.5	Jämlikhet och skolbetyg i högstadiet respektive studieinriktning i gymnasiet	111
13.4.6	Jämlikhet och stadsdelar/geografiska områden	113
13.5	Hälsa och livskvalitet	114
13.5.1	Jämställdhet, hälsa/livskvalitet	115
13.5.2	Jämlikhet, hälsa/livskvalitet	116
13.6	Avslutning	119
14.	Förslag till uppföljning av jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet	120
14.1	Inledning	120
14.2	Hur redovisar förvaltningarna i dag måluppfyllelse när det gäller jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet?	121
14.3	Förslag till uppföljning av målen om jämlikhet och jämställdhet angående offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet?	122
14.4	Förslag till uppföljning av målen om god hälsa och livskvalitet	124
	Litteraturförteckning	125

1. Inledning

I Stockholms stads budget för 2015 slås fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. En kommission för ett socialt hållbart Stockholm tillsattes 2015. I projektdirektiven för ett socialt hållbart Stockholm står det ²:

”Stockholm är en attraktiv stad i en innovativ och stark region med goda möjligheter till utveckling för både företag och medborgare – på flera sätt en möjligheternas stad. Samtidigt som staden växer visar statistik att skillnader i livsvillkor vidgas mellan befolkningsgrupper i Stockholm, även om den allmänna utvecklingen är positiv. Abrahamsson (2012) beskriver hur städer som Stockholm på detta sätt befinner sig i ett spänningsfält mellan att å ena sidan vara motorer för utveckling och å andra sidan bli slagfält för sociala konflikter. Forskning har pekat på att växande sociala skillnader bidrar till den sociala oro som under senare år blossat upp i såväl Stockholm som i andra städer. Den visar även att social och ekonomisk ojämlikhet kan påverka ett samhälles allmänna välbefinnande och hälsa negativt. Att minska skillnader i livsvillkor kan således stärka välbefinnandet som helhet i ett växande Stockholm...

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har sålunda som övergripande uppdrag och mål att analysera och ge förslag på hur Stockholms stad kan minska skillnader i livsvillkor och hälsa för att därigenom öka välbefinnandet för alla stockholmare...

Analysen av skillnader i livsvillkor inskränker sig till att geografiskt omfatta Stockholms stad. Befolkningsgrupper som beaktas definieras inom ramen för kommissionens arbete med utgångspunkt i vad forskning och beprövad erfarenhet visat relevant”.

Kommissionen har också till mål att ”föreslå sätt att mäta och följa utvecklingen av skillnader i livsvillkor över tid i stadens system för styrning och ledning”³.

Syftet med den här forskningsrapporten är:

1. Att undersöka det offentliga resursutnyttjande på fritidsområdet bland barn och ungdomar⁴.
2. Att undersöka barns och ungdomars hälsa och livskvalitet och dess samband med villkoren på fritiden.
3. Att föreslå sätt att mäta det offentliga resursutnyttjandet på fritiden samt hälsa.

² Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv.**

³ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid. 3.

⁴ Det offentliga fritidsutbudet i Stockholms stad organiseras av idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen och de olika stadsdelsförvaltningarna. Kulturhuset och Stadsteatern drivs i bolagsform (Stadsteatern AB). För en närmare information se kapitel 2 i den här rapporten.

2. Undersökningen

I det här kapitlet ska vi presentera undersökningsgrupperna och vilka stadsdelar i Stockholm som ingår i studien. Dessutom ska vi visa vilka mått på jämlikhet och jämställdhet vi kommer att använda i den här forskningsrapporten samt vilka mått på hälsa och livskvalitet som används. Kapitlet avslutas med att vi visar vilka fritidsaktiviteter vi kommer att arbeta med i den här studien.

2.1 Undersökningen och undersökningsgrupp

Målet med undersökningarna har varit att kunna beskriva barns och ungdomars levnadsvillkor i Stockholms stad. Två olika urvalsförfaranden har använts för att uppnå detta syfte⁵. I mellanstadiet och högstadiet har vi av åtta stadsdelar bildat ett miniatyr-Stockholm. Dessa stadsdelar är valda så att de geografiskt, socioekonomiskt och när det gäller andelen med utländsk bakgrund i stort motsvarar hela staden. I ett andra steg har antalet elever i stadsdelen valts ut i förhållande till antalet elever i vårt miniatyr-Stockholm. I det tredje steget har elever valts slumpmässigt. Resultaten går på detta sätt att använda både för att uttala sig om Stockholms stad som helhet och om de stadsdelar som ingår i studien. Eleverna i friskolorna ingår, i förhållande till sin storlek, självklart i urvalet. Svarsfrekvensen är lika stor i de kommunala skolorna som grupp som i friskolorna som grupp.

I gymnasiet har vi i ett första steg delat in skolorna i grupperna kommunala respektive friskolor. Antalet elever i vårt urval från dessa två grupper motsvarar deras andel av det totala antalet gymnasieelever i Stockholm. I ett andra steg har vi inom både de kommunala och friskolorna gymnasierna gjort ett slumpmässigt urval av gymnasier. Elever i dessa gymnasier som skulle ingå i vårt urval har sedan valts med ett slumpmässigt förfarande. Vid urvalet har programmen delats in i två grupper, yrkesinriktade respektive studieförberedande program. Från var och en av dessa program har en lika stor andel valts ut slumpmässigt.

Studier har också genomförts i grund- och gymnasiesärskolan. Urvalet har här skett med en stratifierad och slumpmässig metod bland alla ungdomar som går i särskolan i Stockholm^{6,7}.

I tabell 1 presenteras undersökningsgrupperna.

⁵ Urvalsförfarandet var likartat i våra studier 1985, 1991, 1998 och 2004/2005.

⁶ För en närmare presentation av undersökningsgruppen se Lengheden, L., **Kompisrelationer och fritidsgårdsbesök bland ungdomar i grund- och gymnasiesärskolan i Stockholm och Jönköping** sid. 9-13.

⁷ De som gick i träningsskolan ingick inte i studien.

Tabell 1. Urval, antalet besvarade enkäter och svarsfrekvens. Stockholms stad.

	Urval Antal	Besvarade enkäter Antal	Svarsfrekvens %
Övriga skolan			
Mellanstadiet	2 563	1 879	73
Högstadiet	2 887	2 088	72
Gymnasiet	2 051	1 464	73
Särskolan			
Högstadiet	106	98	93
Gymnasiet	159	125	79

Antalet elever som besvarat enkäten i Stockholm år 2014 är i mellanstadiet 1 879, i högstadiet 2 088 och i gymnasiet 1 464. Urvalet var i mellanstadiet 2 563, i högstadiet 2 887 och i gymnasiet 2 051. **Svarsfrekvensen är i mellanstadiet och gymnasiet 73% och högstadiet 72%.**

Antalet elever i särskolan som besvarat enkäten är i högstadiet 98 och i gymnasiet 125. Urvalet var i högstadiet 106 och i gymnasiet 159. **Svarsfrekvensen är i högstadiet 93% och gymnasiet 79%.**

En anställd från idrottsförvaltningen, stadsdelsförvaltningen eller Ung livsstil var närvarande i klasserna när enkäten fylldes i. Denna person har också introducerat enkäten för eleverna och samlat in enkäterna efter att de fyllts i. Har eleverna haft problem vid ifyllandet av enkäten har den anställde från idrottsförvaltningen (motsvarande) och lärarna hjälpt till att lösa problemet.

Kommissionen påpekar också att ”man ska ta lärdom av andra städers och regioners arbete inom området social hållbarhet”⁸. I några delar i den här rapporten jämförs därför resultaten i Stockholm med resultaten i andra kommuner. Även i de övriga kommunerna har undersökningarna genomförts som slumpmässiga urval⁹. I alla våra undersökta kommuner ingår både kommunala och friskolor i urvalet. Resultaten är därför representativa för alla elever i kommunerna. Enbart resultat från undersökningar med minst 70% svarsfrekvens ingår i rapporten.

2.2 Stadsdelar i studien

I mellanstadiet och högstadiet har vi alltså sedan studien 1985 låtit åtta stadsdelar bilda ett miniatyr-Stockholm. Dessa stadsdelar är valda så att de geografiskt, socioekonomiskt och när det gäller andelen med utländsk bakgrund i stort motsvarar hela staden. De här stadsdelarna arbetar vi med: Bromma, Enskede/Årsta/Vantör, Farsta, Norrmalm, Rinkeby/Kista, Spånga/Tensta, Skärholmen och Östermalm. Läsaren ställer troligtvis frågan varför vi inte har med alla stadsdelar. Svaret är att det inte funnits vare sig ekonomiska eller personella resurser till detta.

I gymnasiet har vi haft som mål att undersöka situationen för samtliga gymnasieelever i Stockholms stad uppdelat på kön, socioekonomisk bakgrund, familjeform, svensk respektive

⁸ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid. 3.

⁹ För en detaljerad genomgång om hur urvalet i alla Ung livsstils studier gått till se: Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/ idrottar för lite och vilka är dom?** Kapitel 2.

utländsk bakgrund samt skolframgång. På grund av begränsade resurser har vi inte kunnat genomföra en så stor undersökning att vi kan bryta ner undersökningsgruppen på stadsdel. Det blir alltså för få ungdomar i varje stadsdel.

Det är för få elever i särskolan i studien för att resultaten ska kunna presenteras på stadsdel.

2.3 Mått på jämställdhet och jämlikhet

I kommissionens skrivningar framgår tydligt att målet är ett jämlikt och jämställt Stockholm. Kön har i tidigare forskning visat sig vara en av de viktigaste variablerna att ha med när offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet ska undersökas¹⁰.

När det gäller jämlikhetsmålet skriver kommissionen: ”Ett av kommissionens delmål är att analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholm. Befolkningsgrupper som beaktas definieras inom ramen för kommissionens arbete med utgångspunkt i vad forskning och beprövad erfarenhet visat relevant”¹¹. Vår och andras forskning visar att följande bakgrundsvariabler har starka samband med livsvillkor i allmänhet och nyttjande av det offentliga fritidsutbudet i synnerhet¹²:

- Kön (jämställdhetsmålet)
- Ålder (jämlikhetsmålet)
- Familjeform (t.ex. bor med båda föräldrarna respektive en förälder) (jämlikhetsmålet)
- Socioekonomisk bakgrund (jämlikhetsmålet)
- Svensk respektive utländsk bakgrund (jämlikhetsmålet)
- Skolbetyg i högstadiet respektive program på gymnasiet (jämlikhetsmålet)
- Stadsdel/geografiskt område (jämlikhetsmålet)

Ett viktigt jämlikhetsmål är att personer med funktionsvariationer ska kunna delta i det offentligt subventionerade fritidsutbudet och att de ska ha bra hälsa. Ung livsstil har 2008/2009 och 2015 undersökt ungdomar som går i grund- och gymnasiesärskolan.

Kommissionen påpekar att det intersektionella perspektivet ska beaktas när analyser görs och åtgärder föreslås¹³. Vi har sedan våra studier 1985 alltid kombinerat och analyserat t.ex. kön i olika socioekonomiska grupper. Det intersektionella perspektivet, där kön studeras i relation till övriga bakgrundsvariabler, kommer att vara en viktig utgångspunkt även i den här studien.

¹⁰ Vi har undersökt det offentliga resursutnyttjandet i Stockholm i bl.a. följande rapporter: Blomdahl, U, **PM angående offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet**, Blomdahl/Widegren, **Missgynnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet**, Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Hur mycket satsas på fritidsgårdar år 2002 jämfört med 1981 och 1990?** Blomdahl, U, **Fritidens dolda läroplan. En studie av resursfördelningen mellan män och kvinnor**.

¹¹ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid 4.

¹² Se t.ex. Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ungas livsstil i låg- och högstatusområden**.

¹³ Stockholm stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid 4.

2.4 Vilka offentligt subventionerade fritidsaktiviteter studeras?

Så här står det i direktiven för ett socialt hållbart Stockholm: ”Kommissionens åtgärdsförslag ska huvudsakligen röra frågor och verksamhetsområden som Stockholms stad har rådighet över¹⁴. Vi har till syfte att undersöka det offentliga resursutnyttjandet på fritidsområdet. I huvudsak följande nämnder och bolag har ansvar för fritidsfrågor för barn och ungdomar:

- Idrottsnämnden: ansvarar för idrotts- och friluftsanläggningar och bidrag till föreningar.
- Kulturnämnden: ansvarar för bibliotek, kulturskola, vissa kulturinstitutioner och bidrag till allmän kultur.
- Stadsdelsnämnder: ansvarar för fritidsgårdar, parklek, öppna förskolor, fältverksamhet, kultursekreterare, sommarkolloverksamhet m.m.
- Stadsteatern AB: ansvarar för Stadsteatern och Kulturhuset.

Följande enskilda delar av det offentliga fritidsutnyttjandet undersöks:

- Idrottsförening¹⁵.
- Annan förening (allt övrigt föreningsliv bortsett från idrottsförening).
- Kulturskolan¹⁶.
- Bibliotek.
- Fritidsgård/parklek.
- Simhall.

Dessa aktiviteter finns också, med något undantag, i varje stadsdel. För att få ett samlat mått på deltagande i ovanstående aktiviteter bildar vi begreppet utomstående. **De som inte varje vecka deltar i någon av ovanstående verksamheter benämns utomstående i fritidsutbudet¹⁷.** Vi undersöker också ungdomars deltagande i ”We are Stockholm” (ungdomsfestivalen i Kungsträdgården) samt museer.

Vi bildar dessutom ytterligare följande fem grupper:

- **Besökt kulturinstitutioner** (besökt Kulturhuset eller Stadsteatern eller Liljevalchs¹⁸).
- **Nyttjat vintersportanläggningar** (plogade sjöisbanor t.ex. Trekanten, Magelungen, Drevviken, Långsjön, Östermalms IP (skridsko- 500 meter) samt skidspår).
- **Spontanidrottsanläggningar** (t.ex. BMX, skate, inlines eller klättring).
- **Nyttjat konstfrusna isbanor** (ishall och isbandyplan).
- **Nyttjat motionsspår/utegym¹⁹.**

Studien i grund- och gymnasiesärskolan är inte i första hand inriktad på offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet. Vi kan dock redovisa i vilken utsträckning ungdomar i särskolan

¹⁴ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid 4.

¹⁵ Idrottsförening och annan förening är självklart inte några kommunala verksamheter. Däremot får båda föreningskategorierna starkt ekonomiskt stöd av kommunen.

¹⁶ I mellanstadiet studeras kulturskolans musikundervisning. Orsaken till detta är att eleverna i mellanstadiet har blandat ihop kulturskolans undervisning i bild och form, teater och dans med skolans.

¹⁷ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge** och Elofsson, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa?**

¹⁸ I enkäterna frågar vi ungdomar i vilken utsträckning de på sin fritid besökt Kulturhuset för sig, Stadsteatern för sig och Liljevalchs för sig. I den här rapporten har vi slaget ihop de tre till besökt kulturinstitutioner.

¹⁹ Utegygmen ligger ofta i anslutning till motionsspåren.

är med i idrottsförening, ”annan förening” och förening totalt samt vilken hälsa de i särskolan har i förhållande till de i övriga skolan²⁰.

Hur mycket täcker Ung livsstils frågor i enkäterna och genom registerdata Stockholms stads ekonomiska satsningar på fritidsområdet? De frågor vi har i enkäterna på **idrottsförvaltningens** verksamhet täcker enligt beräkningar omkring 95% av driftbudgeten²¹. Nettokostnaderna för idrottsnämnden 2017 är 632 miljoner.

Till **stadsdelsförvaltningarnas satsningar för barn, kultur och fritid** finns i budget för 2016 513 miljoner kronor och för 2017 556 miljoner²². Kommunfullmäktiges fördelning netto för 2016 var 526 miljoner²³. Här ingår fritidsgårdar, parklekar, fältverksamhet, sommarkollo, kultursekreterare, öppen förskola mm. Av denna summa gick 122 miljoner till fritidsgårdar och 61 miljoner till parklekar²⁴. De miljoner som satsas på fritidsgårdar och parklekar täcks helt av våra frågor. Den socialpolitiska fältverksamheten och sommarkollo ligger utanför syftet att undersöka med den här rapporten. Kultursekreterarna arbetar mest med förskolebarn²⁵. Därför har vi inga frågor om deras arbete i våra enkäter. Nettoutfallet för barn, kultur och fritid för 2016 är 323 miljoner²⁶. Kostnaderna totalt för fritidsgårdar och parklekar är (122 miljoner respektive 61 miljoner) 183 miljoner, 57% av nettoutfallet.

Stockholms stads nettokostnader för kulturnämnden för 2017 är 896 miljoner kronor. Våra frågor och registerdata täcker kostnader för bibliotek (314 miljoner), kulturskolan (175 miljoner) och Liljevalchs (29 miljoner), totalt 518 miljoner. Dessutom undersöker vi besök på museer (Stadsmuseet och Medeltidsmuseet ingår i frågan). Kostnaderna för dessa två museer är 67 miljoner. Vi har också med frågor om ungdomsarrangemanget i Kungsträdgården (We are Stockholm). Ungefärliga kostnader för denna ungdomssatsning är 7 miljoner kronor. Våra frågor täcker då 582 miljoner kronor. Däremot täcker våra frågor inte mer än en liten del av de stödformer (208 miljoner) som kulturstrategiska staben fördelar²⁷. Inte heller täcker våra frågor ”förvaltningsgemensamt och staber” (51 miljoner). Den del som våra frågor delvis täcker är kostnaderna för samlingslokaler 37,5 miljoner. Barn och ungdomar som är med i förening har nolltaxa när det hyr samlingslokaler²⁸. Summerar vi kan det konstateras att frågorna i enkäterna och uppgifter från registerdata täcker ungefär 73% av kostnaderna för kulturnämnden (660 miljoner av 896 miljoner).

Koncernbidraget till Stadsteatern AB (Kulturhuset och Stadsteatern) är 350 miljoner netto och vi redovisar stockholmarnas deltagande i båda dessa verksamheter. Läger vi ihop kostnaderna för kulturnämnden 896 miljoner och koncernbidraget på 350 miljoner till Stadsteatern AB blir summan 1 246 miljoner kronor. Våra frågor täcker då ungefär 660 miljoner av kultur-

²⁰ En annan orsak till att det inte går att jämföra det offentliga resursutnyttjandet mellan de i särskolan och de i övriga skolan är att svarsalternativen i frågorna inte kan vara exakt lika för de båda grupperna.

²¹ Beräkningarna på skattningen av nettodriftsbudgeten har gjorts av idrottsförvaltningens ekonomer och enhetschefen Magnus Åkesson på idrottsförvaltningen. Kostnaden för driftbudgeten enligt verksamhetsplan 2017 är 895 miljoner kronor och intäkterna är 263 miljoner. Nettokostnaderna är alltså 632 miljoner.

²² Stockholms stad, Budget 2017. **Ett Stockholm för alla**, sid. 74.

²³ Vi tackar Jonas Hedenström på SLK för att han har tagit fram uppgifterna till oss.

²⁴ Vi tackar Jonas Hedenström på SLK för att han har tagit fram uppgifterna till oss.

²⁵ Se Stockholms kulturförvaltning, **Översikt av Stockholms kultursekreterare**.

²⁶ Resten av de fördelade medlen går till stadsdelsnämndernas underskott för myndighetsutövning i sociala frågor, barnomsorg och äldreomsorg. Stadsdelarna har rätt att göra omfördelningen inom ramen för budgetposten, barn, kultur och fritid.

²⁷ Vi har inga frågor som täcker kostnaderna för stipendium, ateljéstöd, folkbildning och kulturstöd. Dessa stödformer är mycket svåra att fånga in i enkäter till barn och ungdomar.

²⁸ Av bokad tid utgör 30% nolltaxa.

nämndens verksamhet och 350 miljoner av koncernbidraget till Stadsteatern och Kulturhuset (Stadsteatern AB) alltså 1 010 miljoner kronor av de 1 246 miljonerna, ungefär 80% av satsningarna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att vi i den här studien täcker minst 70% av stadens ekonomiska satsningar via idrottsnämnden, kulturnämnden, stadsdelsnämndernas fritidsverksamhet och Stadsteatern AB. Även om siffran är ungefärlig kan vi konstatera att den här studien täcker en ganska stor del av det offentliga resursutnyttjandet inom sektorn.

Det är viktigt att komma ihåg att Stockholms satsningar på fritidsområdet (idrott+ kultur+ fritidsgårdar/parklekar) inte enbart går till barn och ungdomar. Det ligger dock helt utanför den här rapportens syfte att beräkna hur mycket som satsas på barn och ungdomars fritid²⁹.

2.5 Mått på hälsa och livskvalitet

I enkäterna ingår tre mått som på olika sätt ger en bild av hur barn och ungdomar bedömer sin hälsa och livskvalitet. Som ett övergripande mått på hälsa används svaren från frågan: ”Hur tycker du din hälsa är?” På högstadiet och gymnasiet har denna fråga även kompletterats med likartade frågor där ungdomar fått bedöma sin fysiska respektive psykiska hälsa. Frågan har fem svarsalternativ: bra, ganska bra, varken bra eller dålig, ganska dålig samt dålig. Uppgifterna kring förekomst av psykiska besvär hämtas från en fråga där eleverna fått ange hur ofta har olika former av besvär. Frågan lyder: ”Har du under de senaste 12 månaderna haft följande besvär?”³⁰. I frågan har de svarande fått ange hur ofta de haft olika former av besvär med följande svarsalternativ: I stort sett varje dag, ungefär en gång i vecka, ungefär en gång i månaden samt sällan eller aldrig³¹. Ungdomarna på högstadiet och gymnasiet har fått ange sin livskvalitet utifrån frågan: ”Hur tycker du att livet är som helhet?” Livskvaliteten har bedömts på en skala mellan 1 (mycket dåligt) och 10 (mycket bra).

2.6 Statistisk metod

Redovisningarna av resultaten inleds med att presentera allmänna övergripande könsskillnader. I dessa fall testas skillnaderna mellan killar och tjejer med Fishers exakta test (då det enbart handlar om deltagande eller ej) respektive t-test – i de fall medelvärden används. Alla analyser med övriga bakgrundsvariabler redovisas separat för killar och tjejer, vilket gör det möjligt att studera intersektionella skillnader. Test av ursprungliga skillnader görs i dessa fall separat för kön med R2-test eller envägs variansanalys (i de fall medelvärden används som mått). För att undersöka ”direkta effekter” görs därefter multipla variansanalyser med kontroll för övriga bakgrundsvariabler, vilket innefattar familjens sammansättning, socioekonomisk bakgrund, svensk respektive grad av utländsk bakgrund samt i mellan- och högstadiet geografiskt område³².

²⁹ Enda gång vi har beräknat detta är 1990. Se Blomdahl, U, **PM angående offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet**.

³⁰ På mellanstadiet har vi frågat om ”under vårterminen”.

³¹ På samtliga stadier ingår följande besvär: Deppighet, Huvudvärk, Magont (inte mensvärk), Oro/ångest samt Trötthet (ihållande). På högstadiet och gymnasiet ingår även: Axel/ryggont, Ont i axlar, nacke eller rygg, Stress, Idrottsskada samt Pip eller tjut i öronen.

³² Det är för få ungdomar i vår studie i gymnasiet i varje bostadsområde för att vi ska redovisa resultaten där.

3. Stockholms stad, sociodemografiskt

I det här kapitlet presenteras barnens och ungdomarnas fördelning i olika socioekonomiska grupper i Stockholm som helhet och i de olika stadsdelarna. Vi ska också jämföra andelen barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i Stockholm med hur det ser ut i några andra kommuner. Jämförelser kommer speciellt att göras med Malmö³³. I kapitlet presenteras också andelen ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund i Stockholm som helhet och i stadsdelarna. Även här görs en jämförelse med andra kommuner. Kapitlet slutar med en diskussion hur resultaten i Stockholm ska värderas efter en jämförelse, socioekonomiskt och när det gäller andelen med utländsk bakgrund, med situationen i andra kommuner.

3.1 Socioekonomisk bakgrund

Socioekonomisk bakgrund kan mätas på flera sätt, t.ex. socialgrupp, socioekonomisk grupp, utbildning, inkomst och tillgång till kontantmarginal³⁴. När barn och ungdomar själva ska svara på vilket yrke (grunden för socialgrupp och SCB:s socioekonomiska grupper) eller den utbildning föräldrarna har blir de interna bortfallen, enligt våra tidigare studier, stora eller mycket stora. Barn och ungdomar kan generellt inte heller svara på vilken inkomst föräldrarna har eller om familjen har tillgång till en kontantmarginal.

Vi har sedan 1984 valt att mäta socioekonomisk bakgrund med hjälp av ett antal frågor om boendeform och tillgång till fritidskapitalvaror. Utifrån tillgången till dessa materiella resurser har vi bildat fem grupper. Det interna bortfallet blir mycket litet³⁵. De fem grupperna är:

Grupp 1: Bor i villa/radhus och har tillgång till bil+ båt+ sommarstuga

Grupp 2: Bor i villa/radhus/insatslägenhet/bostadsrättslägenhet och har tillgång till två av: bil, båt, sommarstuga

Grupp 3: Övriga t. ex. bor i hyreslägenhet och har tillgång till två av: bil, båt, sommarstuga

Grupp 4: Bor i hyreslägenhet och har tillgång till antingen bil, båt eller sommarstuga

Grupp 5: Bor i hyreslägenhet. Har **inte** sommarstuga, bil eller båt

De fem grupperna benämns i rapportern **socioekonomiska grupper**. Vi väljer också av läsbarhetsskäl att i fallande ordning kalla de fem grupperna: **stora resurser** (socioekonomisk grupp 1), **ganska stora resurser** (socioekonomisk grupp 2), **medelstora resurser** (socioekonomisk grupp 3), **ganska små resurser** (socioekonomisk grupp 4) och **små resurser** (socioekonomisk grupp 5).

Detta mått har sedan använts i flera andra studier (Blomdahl, 1990, Elofsson, 1998, Nilsson, 1998, Larsson, 2008, Blomdahl & Elofsson, 2006, Elofsson & Karlsson, 2011). Även i internationella studier används allt mer likartade indikatorer på socioekonomisk bakgrund. I WHO:s hälsoenkät definieras de ungas socioekonomiska status ”utifrån svar på frågor om

³³ Vi väljer Malmö för att det är ett av våra tre storstadsområden. Hade vi undersökt Ung livsstil i Göteborg hade vi också jämfört Ung livsstil i Göteborg med Ung livsstil i Stockholm.

³⁴ Socialgrupp har använts av låginkomstutredningen. Se t.ex. Agneta Lundahl, **Fritid och rekreation**. Socioekonomiska grupper, utbildning och tillgång till kontantmarginal används av SCB. Se t.ex. SCB, **Fritid 1976-2002**.

³⁵ I mellanstadiet är det interna bortfallet 1,9%, i högstadiet 0,6% och i gymnasiet 0,9%. Det är alltså få ungdomar som inte svarat på frågorna om boendeform och tillgång till de materiella fritidsresurserna.

familjens ekonomi, bilinnehav, semestervanor, datoräggande och om de unga har eget rum”³⁶. Under senare år man utvecklade en skala FAS (Family Affluence Scale) som använts i en rad internationella studier och speciellt inom Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) . Denna skala har många likheter med det mått på socioekonomisk bakgrund som använts i studierna inom Ung livsstil. Skalan innefattar uppgifter om tillgång till bil, eget sovrum, i vilken utsträckning man rest bort med familjen under helger/semestrar samt tillgång till dator³⁷.

Dessa mått kan kopplas till Webers definition av social klass, vilket i sin tur kopplas till begreppet livschanser³⁸. Med ett likartat mått finner sociologen Mikael Tåhlin en tydlig koppling mellan ekonomiska resurser och flertalet fritids- och kulturaktiviteter även efter kontroll för ålder och socialgrupp³⁹. Tåhlin har också i senare rapporter visat att individens ekonomiska resurser har en direkt inverkan på individens fritids- och hälsosituation⁴⁰. Antagandet är i enlighet med Tåhlins hypotes att familjernas kontrollvidd - mängden av möjliga handlingar - ökar kontinuerligt från ekonomisk grupp 5 till ekonomisk grupp 1⁴¹.

I de fall man i ungdomsgruppen kunnat jämföra samband mellan olika mått på socioekonomisk situation blir resultaten något olika starka men går dock oftast i samma riktning^{42 43}.

I tabell 2 visar vi hur stor andel av barn och ungdomar som tillhör de olika socioekonomiska grupperna i Stockholm.

Tabell 2. Andelen (%) barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper. Stockholms stad.

	1	2	3	4	5
Mellanstadiet	5	35	43	13	4
Högstadiet	6	33	38	15	9
Gymnasiet	9	36	41	7	7

Vi ser att det är mellan 5% och 9% som tillhör socioekonomisk grupp 1 och mellan 4% och 9% som tillhör socioekonomisk grupp 5. Huvuddelen av barnen och ungdomarna tillhör socioekonomisk grupp 3 och 2⁴⁴.

I tabell 3 visar vi hur stor andel i högstadiet som tillhör de olika socioekonomiska grupperna i de olika kommuner som ingår i forskningsprojektet Ung livsstil. Kommunerna redovisas i ordning efter hur stor andel som tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5⁴⁵.

³⁶ Se DN, Kihlström, S, **Fattiga unga mår sämre**, DN onsdag 4 februari 2015. WHO:s studier kommer att publiceras i den ansedda tidningen The Lancet av Frank Eldgar.

³⁷ Currie C, Molcho M, Boyee W, Holstein B, Torsheim T, Richter M. **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale**, 2008, Social Science & Medicine 66 (2008).

³⁸ Weber, M, **Ekonomi och samhälle**.

³⁹ Tåhlin, M, **Fritiden i Valfärden. Svenska folkets fritids- och kulturvanor**.

⁴⁰ Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader**.

⁴¹ Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader**, sid 47.

⁴² Larsson, B, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**.

⁴³ Elofsson, S. **Ungdomars föreningsdeltagande. Vad har hänt sedan 2005?**

⁴⁴ Ungdomar i särskolan tillhör i något högre grad än ungdomar i övriga skolan lägre socioekonomiska grupper. Se Lengheden, L, **Kompisrelationer och fritidsgårdsbesök bland ungdomar i grund- och gymnasiesärskolan i Stockholm och Jönköping**, sid.12.

⁴⁵ I alla kommunerna i Ung livsstil är urvalen dragna ur en bestämd urvalsram, d.v.s. alla elever som går i skolan i kommunerna. Både kommunala skolor och friskolor ingår i urvalsramen. Urvalet är genomfört med en stratifierad, stratifierad och slumpmässig metod. Enbart studier med minst 70% svarsfrekvens presenteras.

Tabell 3. Andelen (%) ungdomar i högstadiet i olika socioekonomiska grupper i ett antal kommuner.

	1	2	3	4	5
Malmö	2	21	46	23	8
Stockholm	6	33	38	15	9
Helsingborg	2	19	55	19	5
Linköping	9	31	42	14	4
Kalmar	3	25	56	13	3
Jönköping	5	36	46	11	1
Huddinge	10	41	38	9	3
Haninge	11	37	41	7	5
Sävsjö	6	31	56	8	0
Värmdö	18	44	34	4	1
Vallentuna	10	47	40	2	1
Täby	20	52	25	2	1

Vi ser att Malmö har flest och Stockholm näst flest i de lägre socioekonomiska grupperna. Stockholm har betydligt fler (6%+33%) i de två högsta socioekonomiska grupperna än vad Malmö har (2%+21%).

I tabell 4 visas hur stor andel barn och ungdomar som tillhör olika socioekonomiska grupper i de enskilda stadsdelarna. Kommundelarna presenteras efter hur stor andel som tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5.

Tabell 4. Andelen (%) i olika socioekonomiska grupper i olika stadsdelar. Stockholms stad.

	1	2	3	4	5
Mellanstadiet					
Rinkeby/Kista	1	14	50	24	11
Skärholmen	2	19	46	23	10
Enskede/Årsta/Vantör	5	33	33	23	6
Spånga/Tensta	6	37	40	12	6
Farsta	3	29	55	11	2
Norrmalm	0	47	42	9	2
Östermalm	3	61	33	3	1
Bromma	14	42	41	3	0
Högstadiet					
Rinkeby/Kista	1	16	40	29	14
Skärholmen	4	19	36	24	17
Spånga/Tensta	6	28	35	21	9
Enskede/Årsta/Vantör	7	34	34	18	8
Farsta	3	23	41	22	12
Östermalm	4	56	32	7	2
Bromma	16	44	32	6	3
Norrmalm	2	49	41	5	3

Vi ser att flest från de lägre socioekonomiska grupperna finns i Rinkeby/Kista och Skärholmen. Andelen som klassificeras i de lägre socioekonomiska grupperna är låg i Norr-

malm, Bromma och Östermalm. Hur förhållandet är mellan socioekonomiska grupper i vår studie och medelinkomsten presenteras i tabell 5⁴⁶.

Tabell 5. Medelinkomst respektive socioekonomisk status i undersöksområdena i Stockholms stad.

	Medelinkomst 35-64 år	Socioekonomisk status Medelvärden. Högstadiet
Östermalm	563 825	3,53
Norrmalm	514 281	3,42
Bromma	507 107	3,63
Enskede/Årsta/Vantör	342 960	3,14
Farsta	325 459	2,89
Spånga/Tensta	323 208	3,01
Skärholmen	244 987	2,69
Rinkeby/Kista	231 165	2,60

De tre områden där medelinkomsten är högst har också högst socioekonomisk status i vår studie. Medelinkomsten är lägst i Skärholmen och Rinkeby/Kista. Dessa två områden har lägst socioekonomisk status i den här studien.

3.2 Svensk respektive utländsk bakgrund

Som grund för beskrivningen av utländsk bakgrund används uppgifter huruvida ungdomarna själva och deras föräldrar är födda i Sverige eller ej⁴⁷. Frågorna har följande formulering:

Är du, din pappa, din mamma född i Sverige⁴⁸? (Nej/Ja)

Utifrån antagandet att graden av utländsk bakgrund antingen genom att en av föräldrarna är född i Sverige eller genom att barnet med utländsk bakgrund är fött i Sverige, har betydelse för i vilken takt barnet erövrar fritidsvanor i Sverige har vi konstruerat följande fyra grupper⁴⁹:

Grupp 1. Denna grupp innefattar av barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Denna grupp benämns i texten som ungdomar med **svensk bakgrund**.

Grupp 2. Denna kategori består av följande tre grupper:

- * Föräldrarna födda i Sverige. Barnet fött utomlands
- * En av föräldrarna född i Sverige. Barnet fött i Sverige
- * En av föräldrarna född i Sverige. Barnet fött utomlands

Denna grupp benämns i texten som ungdomar med **svag utländsk bakgrund**.

⁴⁶ 5,0 är det högsta värde som kan nås på socioekonomisk bakgrund.

⁴⁷ En utförligare beskrivning finns i Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?**, sid. 33-34. I den här skriften används också begreppen första och andra generationens invandrare.

⁴⁸ Vi frågar var för sig om barnet själv, pappa respektive mamma är född i Sverige eller utomlands. I enkäterna frågar vi också de barnen som är födda utomlands i vilket land de är födda.

⁴⁹ För en närmare diskussion om antagandet se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionärer/idrottare för lite och vilka är dom?** sid. 33-34.

Grupp 3. Båda föräldrarna är födda utomlands. Barnet är fött i Sverige. Denna grupp benämns i rapporten som **andra generationens invandrare**.

Grupp 4. Båda föräldrarna är födda utomlands. Barnet är fött utomlands. Denna grupp benämns i rapporten som **första generationens invandrare**.

I tabell 6 visar vi hur stor andel barn och ungdomar som har svensk respektive utländsk bakgrund.

Tabell 6. Andelen (%) med svensk respektive utländsk bakgrund. Stockholms stad.

	Barnet och föräldrarna födda i Sverige	En förälder eller barnet fött utomlands	Andra generationens invandrare	Första generationens invandrare
Mellanstadiet	52	17	23	8
Högstadiet	48	17	23	12
Gymnasiet	58	17	16	9

Omkring 50% av barnen och ungdomarna är själva liksom sina föräldrar födda i Sverige. Andelen första generationens invandrabarn är omkring 10%.

I tabell 7 visar vi andelen ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund i olika kommuner. Kommunerna kommer i ordning efter hur stor andel som klassificeras som andra och första generationens invandrare.

Tabell 7. Andelen barn (%) och ungdomar med svensk och utländsk bakgrund i olika kommuner. Högstadiet.

	Barnet och föräldrarna födda i Sverige	En förälder eller barnet fött utomlands	Andra generationens invandrare	Första generationens invandrare
Malmö	33	16	31	19
Stockholm	48	17	23	12
Huddinge	55	17	18	11
Helsingborg	59	15	16	10
Linköping	70	11	9	11
Haninge	66	14	10	10
Jönköping	68	14	10	7
Sävsjö	73	11	5	11
Kalmar	78	9	7	6
Täby	73	18	6	3
Vallentuna	78	14	3	5
Värmdö	78	14	2	6

35% av ungdomarna i Stockholm är första eller andra generationens invandrare. Stockholm är alltså en av de kommuner som har högst andel barn och ungdomar med utländsk bakgrund. Malmö är den kommun där flest ungdomar (31+19=50%) "är" första eller andra generationens invandrare. Skillnaderna är mycket stora i förhållande till t.ex. Täby, Vallentuna och Värmdö.

I tabell 8 visas i vilken utsträckning barn och ungdomar har utländsk bakgrund i de olika stadsdelarna/geografiska områdena. De geografiska områdena kommer i ordning efter hur stor andel som klassificeras som andra och första generationens invandrare.

Tabell 8. Andelen (%) med svensk respektive utländsk bakgrund i olika stadsdelar. Stockholms stad.

	1	2	3	4
Mellanstadiet				
Rinkeby/Kista	7	14	59	20
Skärholmen	15	12	58	14
Spånga/Tensta	41	15	37	7
Enskede/Årsta/Vantör	54	17	22	7
Farsta	56	16	18	9
Bromma	78	15	4	4
Östermalm	80	15	3	3
Norrmalm	84	13	3	0
Högstadiet				
Rinkeby/Kista	14	11	59	17
Skärholmen	16	12	50	22
Spånga/Tensta	29	13	47	11
Farsta	47	17	22	15
Enskede/Årsta/Vantör	52	17	17	14
Bromma	74	14	6	6
Östermalm	66	25	5	4
Norrmalm	71	24	6	0

Vi ser att andelen med utländsk bakgrund är störst i Rinkeby/Kista, Skärholmen och Spånga/Tensta. Bromma, Östermalm och Norrmalm är stadsdelar där ganska få har utländsk bakgrund.

3.3 Hur ska resultaten i Stockholm bedömas när jämförelser görs med andra kommuner?

Stockholms stad är alltså den kommun vid sidan av Malmö, som Ung livsstil har undersökt, där flest ungdomar tillhör en lägre socioekonomisk grupp och där flest också har utländsk bakgrund.

Studier i alla kommuner visar att ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är mer med i förening totalt, i idrottsförening och kulturskola än ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna⁵⁰. Studierna visar också att första och andra generationens invandrare deltar mindre i förening totalt, idrottsförening och kulturskola i alla kommuner än de ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige⁵¹. Undersökningarna visar också att andelen ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade när det gäller besöka fritids-

⁵⁰ Se t.ex. Larsson, B, **Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom?** Elofsson/Blomdahl/ Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**.

⁵¹ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/motionerar för lite och vilka är dom?** och Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

gård och att de besöker simhall och bibliotek i minst samma grad, ofta i högre grad, som barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna⁵².

En direkt jämförelse med andra kommuner när det gäller andelen ungdomar som är med i förening totalt, idrottsförening och kulturskolan, besöka fritidsgård och bibliotek blir knappast rättvisande eftersom denna inte tar hänsyn till olikheter när det gäller ungdomarnas socioekonomiska bakgrund och grad av utländsk bakgrund. I tabell 9 presenteras en direkt jämförelse när det gäller att vara med i en idrottsförening i högstadiet. Idrottsförening är den offentligt subventionerade fritidsverksamhet som når flest barn och ungdomar.

Tabell 9. Andelen (%) medlemmar i idrottsförening i olika kommuner. Högstadiet.

	Totalt	Killar	Tjejer	+/- Tjejer procentenheter
Lidingö (2015)	60	62	59	-3
Kalmar (2013)	53	57	49	-8
Värmdö (2015)	51	54	48	-6
Jönköping (2015)	51	55	48	-7
Helsingborg (2015)	49	54	43	-11
Täby (2013)	49	56	44	-12
Sävsjö (2013)	47	48	45	-3
Linköping (2013)	47	48	47	-1
Vallentuna 2015	45	49	41	-8
Malmö (2015)	42	54	31	-23
Stockholm (2014)	41	47	34	-13
Huddinge (2015)	40	47	33	- 14

Vi ser att ungdomar i Stockholm, Huddinge och Malmö i minst utsträckning är med i en förening.

Stockholm och Malmö skiljer sig också i stor utsträckning från andra kommuner när det gäller ungdomarnas sociala bakgrund. För att söka ge en mer rättvisande bild av hur det ”ser ut” i Stockholm har vi beräknat förväntade värden med utgångspunkt från den sociala strukturen bland de ungdomar som besvarat enkäten. Som bas för beräkningen används en sammanställning av studier som genomförts inom ”Ung livsstil” under perioden 2009-2013⁵³. Utifrån detta material skattas andelen medlemmar i de 20 grupper som innefattas i kombinationen av socioekonomisk bakgrund (5 grupper) och grad av invandrarbakgrund (4 grupper).

I tabell 10 visas förväntade andelen i idrottsförening i förhållande till den faktiska i Stockholm och Malmö och i några andra kommuner.

⁵² Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden.**

⁵³ Se t.ex. Elofsson/Blomdahl/ Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**, och Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

Tabell 10. Andelen (%) medlemmar i idrottsförening i förhållande till förväntad andel medlemmar. Högstadiet.

	Killar			Tjejer		
	Förväntad andel medlemmar	Medlemmar 2015	+/- medlemmar 2015	Förväntad andel medlemmar	Medlemmar 2015	+/- medlemmar 2015
Malmö	45	54	+9	30	31	+1
Stockholm	48	47	-1	38	34	-4
Huddinge	52	47	-5	40	33	-7
Jönköping	52	55	+3	46	48	+2
Helsingborg	48	54	+6	38	43	+5
Täby	54	56	+2	50	44	-6
Linköping	51	48	-3	43	47	+4
Vallentuna	54	49	-5	49	41	-8

Den förväntade andelen i en idrottsförening är också låg i Stockholm och i Malmö. Vi ser att andelen killar som är med i en idrottsförening i Stockholm ungefär motsvarar andelen som är förväntad. Tjejerna i Stockholm deltar dock något mindre i en idrottsförening än vad som kan förväntas utifrån socioekonomisk situation och andelen med utländsk bakgrund. Killar i Malmö är med i en idrottsförening i mycket högre grad än förväntat. Malmötjejer är med i en idrottsförening i ungefär den utsträckning som är förväntat utifrån socioekonomisk situation och andelen med utländsk bakgrund.

4. Kön och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

Ett av kommissionens delmål är att analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholm.

Jämställdhet är ett av målen för Stockholms stads satsningar. Så här står det i Stockholms stads budget för 2017: ”Stockholm ska vara en jämställd stad där makt, möjligheter och resurser fördelas jämnt oavsett kön”⁵⁴. När det gäller idrotten kan följande läsas i budgeten: ”Satsningar på idrotten ska vara jämställda och fokus ska ligga på barn-, ungdoms- och motionsidrott. Stadens satsningar ska riktas särskilt mot dem som idag rör sig minst. Det betyder satsningar i ytterstaden och ett ökat fokus på unga tjejer och personer med funktionsnedsättning”⁵⁵. För kultursatsningar står det följande: ”Tillgången till kultur ska inte bero på inkomst, kön eller bostadsadress”⁵⁶. Under avsnittet kulturnämnden formuleras följande: ”Staden ska ha ett starkt, jämställt kulturliv som är fritt och självständigt i sitt utövande och har tillgång till en fungerande infrastruktur för att nå alla invånare”⁵⁷. I budgeten formuleras också följande mål för stadsdelnämndernas fritidsgårdsverksamhet: ”Fritidsverksamheten ska vara öppen och attraktiv för alla oavsett kön. Det behövs fler träffpunkter på ungdomars egna villkor och enligt deras egna önskemål, inte minst för flickor och hbtq-personer”⁵⁸.

I tabellerna 11 och 12 visar vi i vilken grad killar och tjejer nyttjar stadens direkta och indirekta satsningar. Stadens direkta (egna) satsningar är kulturskolan, fritidsgårdar, simhallar, bibliotek, parklekar, kulturinstitutioner, vintersportanläggningar och spontanidrottsanläggningar för BMX/ skate/inlines och klättring, konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym. De indirekta satsningarna är stödet till idrottsföreningar och övrigt föreningsliv.

⁵⁴ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid 13.

⁵⁵ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid 7.

⁵⁶ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid 7.

⁵⁷ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid 142.

⁵⁸ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid 7. Fritidsgårdar kallas ganska ofta för träffpunkter.

Tabell 11. Andelen (%) killar och tjejer som deltar i olika fritidsaktiviteter. Stockholms stad.
Mellanstadiet minst 1 gång senaste 7 dagarna.

	Killar	Tjejer	Signifikansnivå
Mellanstadiet			
Medlem i idrottsförening	71	50	***
Med i annan förening ⁵⁹	12	13	Ns
Med i kulturskolans musikundervisning ⁶⁰	11	14	*
Besökt fritidsgård	45	39	***
Besökt simhall	25	26	Ns
Besökt bibliotek	22	25	Ns
Besökt parklek	44	46	Ns
Nyttjat spontanidrottsläggnings ⁶¹	30	10	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Skillnaderna mellan kön har testats med Fishers exakta test⁶²

⁵⁹ Till "annan förening" förs alla föreningar som inte är idrottsförening.

⁶⁰ En del av de svarande i mellanstadiet har blandat ihop skolans och kulturskolans verksamhet av bild och form, teater och dans. Vi väljer därför endast att redovisa Kulturskolans musikundervisning.

⁶¹ Spontanidrottsanläggningar har bildats av: anläggningar för BMX/skate/inlines samt klättring. Direktobservation visar att könsfördelningen i åldersgrupperna 7-19 år på spontanidrottsanläggningar är 80% killar och 20% tjejer. Se Blomdahl/Elofsson/Åkesson, **Spontanidrott för vilka?** 95% av dem som nyttjar skateanläggningar är pojkar/killar.

⁶² För en förklaring se avsnittet 2.6.

Tabell 12. Andelen (%) killar och tjejer som deltar i olika fritidsaktiviteter. Stockholms stad. Högstadiet och gymnasiet.

	Killar	Tjejer	Signifikansnivå #
Högstadiet			
Medlem i idrottsförening	47	34	***
Med i annan förening	9	14	***
Med i kulturskolan	10	14	***
Besökt fritidsgård	24	17	***
Besökt simhall	23	20	Ns
Besökt bibliotek	21	32	***
Besökt kulturinstitutioner ⁶³	10	13	Ns
Nyttjat vintersportanläggningar ⁶⁴	14	13	Ns
Nyttjat spontanidrottsanläggningar	17	9	***
Nyttjat konstfrusna isbanor ⁶⁵	10	7	*
Nyttjat motionsspår/utegym	28	30	Ns
Besökt We are Stockholm ⁶⁶	34	42	**
Besökt museer	10	13	**
Gymnasiet			
Medlem i idrottsförening	32	28	Ns
Med i annan förening	11	15	*
Med i kulturskolan	8	10	Ns
Besökt fritidsgård	14	10	**
Besökt simhall	12	9	Ns
Besökt bibliotek	20	40	**
Besökt kulturinstitutioner	8	11	*
Nyttjat vintersportanläggningar	6	3	**
Nyttjat spontanidrottsanläggningar	9	4	*
Nyttjat konstfrusna isbanor	3	1	***
Nyttjat motionsspår/utegym	20	19	Ns
Besökt We are Stockholm	14	13	Ns
Besökt museer	11	13	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Skillnaderna mellan kön har testats med Fishers exakta test

Vi ser att killar i alla tre stadierna är överrepresenterade när det gäller att vara med i en idrottsförening, besöka fritidsgård och nyttja spontanidrottsanläggningar för BMX/skate/inlines samt klättring^{67 68}. Så har det också varit i alla de studier vi genomfört

⁶³ Kulturinstitutioner har bildats av besökt Kulturhuset, Stadsteatern, Liljevalchs. För att räknas som nyttjare ska man ha besökt kulturinstitutioner minst 1 gång under de senaste 4 veckorna.

⁶⁴ Vintersportanläggningar= besökt minst 8 gånger under de senaste 12 månaderna.

⁶⁵ Konstfrusna isbanor= besökt minst 8 gånger under de senaste 12 månaderna.

⁶⁶ Ungdomsfestivalen i Kungsträdgården (We are Stockholm). Här gäller besökt minst 1 gång under festivalveckan.

⁶⁷ Direktobservationer på fritidsgårdar bland tonåringar visar att killar står för minst 70% av alla besök. Se Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande). I socioekonomiskt resurssvaga områden står killar ofta för över 75% av alla besök på fritidsgårdar. Andelen killar har under de senaste 15 åren blivit allt fler trots målet om jämställdhet. En utredning behöver tillsättas med anledning av att jämställdheten blir allt sämre på fritidsgårdar. Några stadsdelar har till oss redovisat könsfördelningen på tonårsbesökarna på kvällar och helger. Minst 75% av besökarna är killar. Stadsdelarnas svar kommer att redovisas i detalj i en separat rapport. Se Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**.

sedan 1985. Killar nyttjar vintersportanläggningar och konstfrusna isbanor något mer än tjejer. Killar står också för en större del av det lokala aktivitetsstödet till föreningslivet i Stockholm. Hur har då utvecklingen varit när det gäller killarnas respektive tjejernas andel av dels det lokala aktivitetsstödet dels av medlemskapen? I tabell 13 visar vi det⁶⁹.

Tabell 13. Killar respektive tjejers andel av alla aktivitetstillfällen respektive medlemskap. %.

	1999	2000	2001	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16
Idrott																		
Aktivitetstillfällen																		
Killar										62	64	63	63	64	64	64	64	63
Tjejer										38	36	37	37	36	36	36	36	37
Medlemskap																		
Killar	62	61	61	62	60	61	61	62	61	60	59	60	59	61	61	61	61	61
Tjejer	38	39	39	38	40	39	39	38	39	40	41	40	41	39	39	39	39	39
Annan förening																		
Aktivitetstillfällen																		
Killar										71	68	66	64	61	63	63	55	56
Tjejer										29	32	34	36	39	47	47	45	44
Medlemskap																		
Killar										60	60	58	62	61	58	57	54	55
Tjejer										40	40	42	38	39	42	43	46	45

Vi ser att jämställdheten inom idrottsförening inte har ökat under de senaste 16 åren. Inom ”annan förening” har jämställdheten de senaste åren blivit något jämnare, fortfarande med en övervikt av killar.

Vår forskning visar alltså att killar är överrepresenterade bland besökare på fritidsgårdar. Har det alltid varit så i Stockholm bland ungdomar i högstadiet?

Tabell 14. Andelen (%) av besöken på fritidsgårdar under 4 veckor som killar respektive tjejer står för. Högstadiet. Stockholm.

	Killar	Tjejer
1985	51	49
1998	55	45
2004	54	46
2014	68	33

Vi ser att killarna står för en allt större del av besöken på fritidsgård. **Jämställdhetsmålet uppnås i allt mindre grad.** I slutdiskussion kommer vi att försöka förklara varför killar blir allt fler⁷⁰.

Tjejer är överrepresenterade när det gäller att vara med i kulturskolan och besöka bibliotek i alla tre stadierna och bland tonåringar när det gäller att vara med i ”annan förening”⁷¹. Tjejer i högstadiet besöker ”We are Stockholm” och museer i något högre ut-

⁶⁸ Även i tidigare studier framgår att killar är överrepresenterade i idrottsförening, se t.ex. Blomdahl, U, **Folkrorelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?** Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

⁶⁹ Den här tabellen utgår från registerdata från idrottsförvaltningen i Stockholm.

⁷⁰ Vi påminner om att tjejer i minst samma utsträckning som killar vill gå på fritidsgård.

⁷¹ Kön och social bakgrund i kulturskolan undersöktes 1998 av Elofsson. Se Elofsson, S, **Kulturskolan 1998, Kön och social bakgrund**. I studien framgår att tjejer är överrepresenterade i kulturskolan. Se också Elofsson,

sträckning än killar i högstadiet. Äldre **tonårstjejer besöker kulturinstitutioner** något mer än äldre tonårsskillar.

Registerdata från kulturskolan visar att 64% av deltagarna i ämneskurser är tjejer och 36% killar⁷². Registerdata på lån i Stockholm stad visar också att tjejer står för en stor andel av alla lån. Ung livsstils studier visar också att tjejer läser böcker i betydligt större utsträckning än killar⁷³.

Ung livsstils studier och registerdata visar alltså att tjejer är överrepresenterade bland dem som deltar i kulturskolan. Detta gäller även i andra kommuner. Hur har jämställdheten i kulturskolan utvecklats sedan år 2000? Tyvärr redovisar inte kulturskolan i Stockholm könsfördelningen för varje år. Vi har tidigare själva räknat ut könsfördelningen för år 2002⁷⁴. I tabell 15 kan vi se könsfördelningen sedan 2002.

Tabell 15. Könsfördelningen bland dem som deltar i kulturskolans kurser på fritiden. %.

	2002	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016	2017
Killar	36	41	38	38	37	37	36	35	36
Tjejer	64	59	62	62	63	63	64	65	64

Under hela undersökningsperioden är killar omkring 36% av deltagarna och tjejer omkring 64%. **Jämställdheten i kulturskolan i Stockholm har inte ökat under de senaste 15 åren.**

Forskningen visar alltså att tjejer besöker bibliotek mer än killar. Har det varit så sedan vår första studie 1985? I tabell 16 ger svaren på frågan.

Tabell 16. Andelen (%) av besöken på bibliotek under 4 veckor som killar respektive tjejer står för. Högstadiet, Stockholm.

	Killar	Tjejer
1985	47	53
1998	48	52
2004	43	57
2014	40	60

Vi ser att tjejerna står för en allt större del av besöken på bibliotek. Jämställdhetsmålet uppnås i allt mindre grad.

Hur stor andel av alla lån av media tjejer står för under åren 2014- 2016 visas i tabell 17 ⁷⁵.

S, **Kultur åt flickor - idrott åt pojkar. En studie av socialisering i relation till kön och social bakgrund.** Blomdahl/ Frostenson, C, **Vilket betyg ger barn, ungdomar och föräldrar kulturskolan?**

⁷² Uppgifter från kulturskolan i Stockholm den 6 mars 2017. Uppgifterna avser vårterminen 2017. Könsfördelningen övriga år har för den här rapportens ändamål tagits fram av kulturskolans personal.

⁷³ Elofsson/Blomdahl, **Barn, ungdomar och bibliotek**, (kommande under 2017).

⁷⁴ I Frostensons och Blomdahls forskningsrapport visas att könsfördelningen 2002 i kulturskolan i Stockholm som helhet var 64% tjejer och 36% killar. Alltså exakt samma könsfördelning som våren 2017. Båda uppgifterna bygger på registerdata. För resultaten 2002 se Frostenson C, **Lust och glädje. Hur uppfattar och värderar eleverna Kulturskolans undervisning?**, sid. 15. Tyvärr har kulturskolan inte uppgifter på könsfördelningen år för år sedan starten. Detta hade varit möjligt men redovisningen finns inte. Vi föreslår i kapitel 14 att kulturskolan varje år ska redovisa könsfördelningen på alla elever som deltar på sin fritid.

⁷⁵ Uppgifterna har plockats fram av Anna Nyström på stadsbiblioteket i Stockholm. Någon längre tidsserie finns inte.

Tabell 17. Andelen (%) lån som tjejer står för i olika åldrar på bibliotek. Stockholms stad.

	7-9 år	10-12 år	13-15 år	16-18 år
2014	62	64	72	73
2015	56	64	68	73
2016	56	63	65	68

Tjejer står för en betydligt större andel av lånen än killar. Det är framför allt bland tonåringar som tjejer lånar i mycket större utsträckning än killar. **Observeras ska dock att killar 2016 står för en något större andel av lånen än 2014.**

Det finns inga signifikanta skillnader mellan könen när det gäller att besöka simhall och nyttja motionsspår och utegym. Parklek besöker killar och tjejer i mellanstadiet i ungefär lika stor utsträckning⁷⁶. I gymnasiet besöker killar och tjejer "We are Stockholm" och museer i samma utsträckning.

Forskningen visar alltså att killar i "övriga skolan" är med i förening i större utsträckning än tjejer i "övriga skolan"? I vilken utsträckning är då killar och tjejer i grund- och gymnasiesärskolan med i förening i förhållande till killar och tjejer i övriga skolan? I tabell 18 visar vi det!

Tabell 18. Andelen (%) som är med i förening totalt, idrottsförening och "annan förening" i särskolan respektive övriga skolan. Stockholms stad.

	Killar		Tjejer	
	Övriga skolan	Särskolan	Övriga skolan	Särskolan
Högstadiet				
Förening totalt	52	33	43	15
Idrottsförening	47	22	34	10
Annan förening	9	14	14	10
Gymnasiet				
Förening totalt	39	28	38	32
Idrottsförening	32	20	28	11
Annan förening	11	12	15	21

Vi konstaterar att ungdomar i övriga skolan är med i förening totalt och i idrottsförening i betydligt större utsträckning än ungdomar i särskolan. Även i tidigare studier i Stockholm och i andra kommuner ser vi att ungdomar i särskolan är med i förening totalt och i idrottsförening i betydligt mindre utsträckning än ungdomar i övriga skolan⁷⁷. **Störst skillnader är det mellan de i särskolan och de i övriga skolan när det gäller medlemskap i idrottsförening.** Våra studier visar också att killar och tjejer i särskolan är fysiskt aktiva i mycket mindre grad än killar och tjejer i övriga skolan⁷⁸.

Högstadietkillar i särskolan är med i "annan förening" i större utsträckning än killar i övriga skolan. Även gymnasiettjejer i särskolan är med i "annan förening" i högre grad än tjejer i övriga skolan.

⁷⁶ Observationer tyder dock på att killar i mellanstadiet besöker parklek något mer än tjejer.

⁷⁷ Se Blomdahl/Elofsson, **Idrott och motion bland ungdomar i särskolan.**

⁷⁸ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Idrott och motion bland ungdomar i särskolan.**

5. Ålder och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

När det gäller jämlikhetsmålet skriver kommissionen att ett delmål är ”att analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholm... Befolkningsgrupper som beaktas definieras inom ramen för kommissionens arbete med utgångspunkt i vad forskning och beprövad erfarenhet visat relevant”⁷⁹. Forskningen visar tydligt att ålder är en av de viktigaste bakgrundsvariablerna när livsvillkoren ska förstås på fritidsområdet. Det är viktigt att notera att ålder inom barn- och ungdomsgruppen inte alls diskuteras lika mycket som kön, socioekonomiska grupper och svensk respektive utländsk bakgrund.

I vilken utsträckning nyttjar då olika åldrar det offentliga fritidsutbudet? I tabell 19 visar vi det. I mellanstadiet redovisas andelen som varit med i under senaste 7 dagarna och i högstadiet och gymnasiet de som besökt/nyttjat minst 3 gånger under de senaste 4 veckorna.

Tabell 19. Andelen (%) i olika åldrar som besökt olika fritidsaktiviteter. Stockholms stad.

	Killar			Tjejer		
	Mellanst.	Högstad.	Gymnasiet	Mellanst.	Högstad.	Gymnasiet
Medlem i idrottsförening	71	47	32	50	34	28
Medlem i annan förening	12	9	11	13	14	15
Besökt fritidsgård	45	12	6	39	5	4
Besökt simhall	25	7	5	26	6	3
Besökt bibliotek	22	5	7	25	9	21
Besökt kulturinstitutioner		10	8		13	11
Nyttjat vintersportanläggningar ⁸⁰		14	6		13	3
Nyttjat spontanidrottsläggningar	30	11	4	10	4	2
Nyttjat konstfrusna isbanor ⁸¹		10	3		7	1
Nyttjat motionspår/utegym		10	8		9	6
Besökt We are the Stockholm ⁸²		34	14		42	13
Besökt museer		10	11		13	13

Vi ser att när det gäller idrottsföreningar, fritidsgårdar, simhallar, spontanidrottsanläggningar, konstfrusna isbanor, motionspår/utegym så sjunker deltagandet med ålder. Andelen som besöker bibliotek sjunker också från mellanstadiet till högstadiet både bland killar och bland tjejer. Däremot så besöker gymnasieungdomar bibliotek mer än ungdomar i högstadiet. Vintersportanläggningar nyttjar ungdomar i högstadiet i mycket högre grad än ungdomar i gymnasiet.

Barn och ungdomar är med i ”annan” förening i ungefär samma utsträckning oberoende ålder. Kulturinstitutioner besöks ungefär lika mycket i högstadiet och gymnasiet.

I tabell 20 visar vi åldersfördelning bland dem som deltar i kulturskolans kurser på fritiden i Stockholms stad.

⁷⁹ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid. 3 och 4.

⁸⁰ Vintersportanläggningar= besökt minst 8 gånger under de senaste 12 månaderna.

⁸¹ Nyttjat konstfrusna isbanor= besökt minst 8 gånger under de senaste 12 månaderna.

⁸² We are Stockholm. Här gäller besökt minst 1 gång under festivalveckan.

Tabell 20. Antal barn och ungdomar som är med i Kulturskolan i Stockholms stad.
Registerdata⁸³.

	Killar	Tjejer	Totalt
6 år	36	102	138
7	183	409	592
8	327	747	1 074
9	527	1 031	1 558
10	761	1 445	2 206
11	719	1 319	2 038
12	634	1 327	1 961
13	574	1 088	1 662
14	447	828	1 275
15	400	611	1 011
16	371	508	879
17	243	319	562
18	163	205	368
19	149	147	296
20	88	82	170
21	50	63	113
22	48	34	82
23	12	10	22

Vi ser att antalet elever i kulturskolan ökar upp till 10 år. Sedan sjunker antalet som deltar. Störst är minskningen mellan 12 och 13 år och mellan 13 och 14 år. Detta gäller även generellt i alla andra kommuner vi har studerat.

I vilka åldrar lånar barn och ungdomar mest media? I tabell 21 visar vi det⁸⁴.

Tabell 21. Antalet lån av media i olika åldersgrupper under perioden 2014-2016.
Stockholms stad.

	7-9 år	10-12 år	13-15 år	16-18 år
Killar				
2014	52 137	49 688	19 053	18 533
2015	62 416	58 632	24 148	20 398
2016	70 672	67 588	27 464	26 850
Tjejer				
2014	71 398	87 347	47 938	49 377
2015	79 967	104 172	50 821	55 427
2016	89 953	114 597	51 301	56 709

Vi ser både bland killar och bland tjejer att barn lånar i mycket större utsträckning än tonåringar. Bland killar sjunker antalet lån kontinuerligt från de yngsta till de äldsta. Bland tjejer lånar 10-12-åringar mest och de yngre tonåringarna minst.

⁸³ Uppgifter från kulturskolan i Stockholm den 6 mars 2017. Uppgifterna avser vårterminen 2017.

⁸⁴ Uppgifterna har tagits fram av Anna Nyström på stadsbiblioteket i Stockholm.

Idrottsförening är den enskilda offentligt subventionerade fritidsverksamhet som når flest barn och ungdomar. Vi har mer översiktligt i tabell 12 visat att deltagandet i idrottsförening sjunker med ålder. I tabell 22 visas i detalj andelen som deltar i en idrottsförening årskurs för årskurs.

Tabell 22. Andelen (%) i olika årskurser som är med i en idrottsförening. Stockholms stad.

	Killar	Tjejer	Totalt
Årskurs 4	70	53	62
Årskurs 5	72	50	61
Årskurs 6	70	48	59
Årskurs 7	52	39	45
Årskurs 8	46	32	39
Årskurs 9	45	33	39
Årskurs 1 i gymnasiet	33	33	33
Årskurs 2 i gymnasiet	37	28	32
Årskurs 3 i gymnasiet	26	22	24

Vi ser att andelen i idrottsförening sjunker starkt med ålder. Bland killar sjunker det från 70% i årskurs 4 till 26% i årskurs 3 på gymnasiet, alltså med 44 procentenheter. Bland tjejer sjunker det med 31 procentenheter. De största förändringarna kan noteras i samband med övergången till ett nytt skolstadium. Det ska också noteras att killar, med ett undantag (åk 1 i gymnasiet), är mer med i en idrottsförening än tjejer i varje årskurs.

Noteras ska speciellt att åldersstrukturen i en idrottsförening och i kulturskolan har stora likheter.

Sammanfattningsvis ska noteras att de yngre besöker bibliotek mest, lånar media mest, läser böcker mest, är med i kulturskolan och idrottsförening mest, besöker simhall och fritidsgård mest samt nyttjar vintersportanläggningar, spontanidrottsanläggningar och konstfrusna isbanor mest⁸⁵. Vi ser också att ungdomar i högstadiet besöker ”We are Stockholm” i större utsträckning än ungdomar i gymnasiet.

⁸⁵ Vi ska i slutkapitlet analysera varför socialisationshypotesen får allt svagare stöd. Socialisationshypotesen utgår ifrån att det skapas livslånga goda idrotts- och kulturvanor om barn tidigt får vara med i idrott och kultur.

6. Familjeform och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

Tidigare forskning har visat att familjeform har en viss betydelse för fritidsvanor⁸⁶. Det har ofta i den politiska debatten antagits att det är barn som bor med enbart en förälder som deltar minst i föreningslivet. I tabellerna 23-25 visas i vilken grad ungdomar som bor i olika familjeformer deltar i det offentligt drivna eller understödda fritidsutbudet.

I tabellerna 23-25 visar vi först i vilken utsträckning barn och ungdomar som bor i olika familjeformer deltar i det offentligt drivna eller understödda fritidsutbudet. I ett andra steg visas i vilken grad skillnaderna är statistiskt signifikanta. I det tredje steget undersöker vi om några skillnader kvarstår efter kontroll för både familjernas socioekonomiska bakgrund och graden av utländsk bakgrund. Det senare ger en bild av om familjeform har en direkt inverkan.

⁸⁶ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**

Tabell 23. Andelen (%) barn i olika fritidsaktiviteter utifrån olika familjeformer⁸⁷.
Mellanstadiet. Stockholms stad.

	Bor med båda för- äldrarna	Bor växelvís	Bor med mamma	Bor med mamma och annan vuxen	Signifi- kansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening						
Killar	74	67	57	57	**	Ns
Tjejer	54	48	30	44	**	Ns
Med i annan förening						
Killar	13	13	4	7	Ns	Ns
Tjejer	13	13	16	7	Ns	Ns
Med i kulturskolans mu- sik-undervisning						
Killar	12	9	10	0	Ns	Ns
Tjejer	16	11	9	7	Ns	Ns
Besökt fritidsgård						
Killar	44	46	45	60	Ns	Ns
Tjejer	38	38	40	64	*	*
Besökt simhall						
Killar	26	20	35	20	*	Ns
Tjejer	26	28	24	23	Ns	Ns
Besökt bibliotek						
Killar	23	12	29	13	Ns	Ns
Tjejer	25	21	33	25	Ns	Ns
Besökt parklek						
Killar	42	45	49	60	**	Ns
Tjejer	44	49	57	61	*	Ns
Nyttjat spontanidrotts- anläggningar						
Killar	29	33	28	33	Ns	Ns
Tjejer	18	17	9	14	**	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund.

⁸⁷ Det är för få som bor med enbart pappa eller pappa och annan vuxen för att vi ska kunna redovisa "säkra" resultat för de barn och ungdomar som bor i dessa två familjeformer.

Tabell 24. Andelen (%) ungdomar i olika fritidsaktiviteter utifrån olika familjeformer.
Högstadiet. Stockholms stad.

	Bor med båda föräld- rarna	Bor växelsvis	Bor med mamma	Bor med mamma och annan vuxen	Signifi- kansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening						
Killar	51	45	39	49	*	Ns
Tjejer	37	33	24	23	**	Ns
Med i annan förening						
Killar	10	8	6	5	Ns	Ns
Tjejer	14	18	7	14	*	Ns
Med i kulturskolan						
Killar	10	11	5	3	Ns	Ns
Tjejer	16	16	12	11	*	**
Besökt fritidsgård						
Killar	22	25	30	32	Ns	Ns
Tjejer	15	19	27	16	*	Ns
Besökt simhall						
Killar	23	19	26	37	Ns	Ns
Tjejer	21	12	26	11	Ns	Ns
Besökt bibliotek						
Killar	20	17	27	19	Ns	Ns
Tjejer	34	23	32	29	Ns	Ns
Besökt kulturinstitutioner						
Killar	10	7	12	11	Ns	Ns
Tjejer	14	8	9	13	*	Ns
Nyttjat vintersportanlägggn.						
Killar	15	9	8	15	Ns	Ns
Tjejer	15	12	11	10	Ns	Ns
Nyttjat spontanidrottsan- läggningar						
Killar	16	16	21	16	Ns	Ns
Tjejer	9	9	8	11	Ns	Ns
Nyttjat konstfrusna isbanor						
Killar	10	5	7	12	Ns	Ns
Tjejer	7	9	5	6	Ns	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym						
Killar	28	24	41	26	Ns	Ns
Tjejer	31	26	16	32	Ns	Ns
Besökt We are Stockholm						
Killar	34	31	36	43	Ns	Ns
Tjejer	41	43	49	47	*	*
Besökt museer						
Killar	9	10	13	14	Ns	Ns
Tjejer	14	11	11	11	Ns	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund.

Tabell 25. Andelen (%) ungdomar i olika fritidsaktiviteter utifrån olika familjeformer.
Gymnasiet. Stockholms stad.

	Bor med båda föräldrarna	Bor växelsvis	Bor med mamma	Bor med mamma och annan vuxen	Signifi- kansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening						
Killar	40	23	22	17	***	**
Tjejer	32	26	12	20	***	*
Med i annan förening						
Killar	13	8	9	17	Ns	Ns
Tjejer	19	15	8	6	*	Ns
Med i kulturskolan						
Killar	9	8	8	0	Ns	Ns
Tjejer	11	11	3	19	Ns	Ns
Besökt fritidsgård						
Killar	13	9	18	13	Ns	Ns
Tjejer	9	13	13	14	Ns	Ns
Besökt simhall						
Killar	13	9	12	9	Ns	Ns
Tjejer	19	2	10	8	Ns	Ns
Besökt bibliotek						
Killar	20	16	24	17	Ns	Ns
Tjejer	42	33	36	44	Ns	Ns
Besökt kulturinstitutioner						
Killar	8	5	7	4	Ns	Ns
Tjejer	12	11	9	20	Ns	Ns
Nyttjat vintersportanläggning						
Killar	8	3	0	5	Ns	Ns
Tjejer	3	2	2	3	Ns	Ns
Nyttjat spontanidrottsanläggningar						
Killar	10	7	3	4	Ns	Ns
Tjejer	3	2	7	8	*	*
Nyttjat konstfrusna isbanor						
Killar	3	5	4	3	Ns	Ns
Tjejer	1	1	0	0	Ns	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym						
Killar	21	20	5	26	Ns	Ns
Tjejer	19	11	28	24	Ns	Ns
Besökt We are the Stockholm						
Killar	14	8	12	22	Ns	Ns
Tjejer	10	17	18	11	**	Ns
Besökt museer						
Killar	11	16	9	0	Ns	Ns
Tjejer	14	16	9	14	Ns	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund.

Låt oss först konstatera att det finns få direkta samband mellan familjeform och deltagande i olika fritidsaktiviteter. Något direkt samband finns heller inte för någon fritidsaktivitet i alla tre stadierna.

Vi ser att de som bor med båda föräldrarna i högst utsträckning deltar i idrottsförening i alla tre stadierna. Skillnaderna mellan de olika familjeformerna är signifikanta när det gäller att vara med i idrottsförening och kvarstår även efter kontroll i gymnasiet. Att skillnaderna försvinner efter kontroll i mellanstadiet och högstadiet pekar på att de olikheter som finns mellan ungdomar från olika typer av familjer kan återföras till olikheter när det gäller social bakgrund i övrigt.

När det gäller ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, bibliotek, simhall, kulturinstitutioner, vintersportanläggningar, spontanidrottsanläggningar, konstfrusna isbanor och motions-spår/utegym, ”We are Stockholm” samt museer finner vi få signifikanta samband och enbart enstaka direkta effekter.

Sammantaget får vi alltså konstatera att barnens/ungdomarnas familjesituation tycks ha en begränsad direkt inverkan när det gäller deltagande/nyttjande av det offentligt subventionerade fritidsutbudet.

7. Socioekonomisk bakgrund och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

I det här kapitlet ska vi undersöka sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter.

7.1 Inledning

I projektdirektiven för ett socialt hållbart Stockholm står det: ”Samtidigt som staden växer visar statistik att skillnader i livsvillkor vidgas mellan befolkningsgrupper. Kommissionens uppdrag kan specificeras i fyra inbördes sammanhängande deluppdrag. Det första deluppdraget formuleras på följande sätt: ”Analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholm”. I projektdirektiven står det också: ”Kommissionens arbete ska beakta intersektionella perspektiv i framttagande och analys och åtgärder”⁸⁸.

Forskningen har sedan minst 30 år tillbaka visat att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är med i förening totalt, idrottsförening, ”annan förening” och kommunala musikskolan/kulturskolan i högre grad än ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna ⁸⁹. Forskningen har också visat att ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade bland dem som besöker fritidsgård⁹⁰. Frågan är om detta gäller även i dag i Stockholm?

7.2 Är de i högre socioekonomiska grupper överrepresenterade i alla offentligt subventionerade fritidsaktiviteter?

Vi har i kapitel 3 visat hur vi mäter socioekonomisk bakgrund. Här påminner vi enbart om att till socioekonomisk grupp 1 förs de som bor i villa och där familjen har tillgång till bil, båt (som man kan sova i) och sommarstuga. Socioekonomisk grupp 5 består av dem som bor i hyreshus och inte har tillgång till varken, bil, husvagn, båt eller sommarstuga.

I tabellerna 26-28 visar vi först i vilken utsträckning barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper deltar i det offentligt drivna eller understödda fritidsutbudet. I ett andra steg visas om skillnaderna är statistiskt signifikanta. I det tredje steget undersöker vi om eventuella skillnader kvarstår när vi kontrollerat för graden av utländsk bakgrund, vilket visar om socioekonomisk bakgrund har en direkt inverkan.

⁸⁸ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid. 2, 3 och 4.

⁸⁹ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl, U, **Folkkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**
Se också den kommande rapporten Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Barn- och ungdomsidrottens sociala struktur- en utmaning för idrottsrörelsen och...?**

⁹⁰ Se Blomdahl/Claeson, **Fritidsgården- dess besökare och framtid**, t.ex. kapitel 10.

Tabell 26. Andelen (%) **mellanstadiebarn** i olika socioekonomiska grupper som är med i olika fritidsaktiviteter. Stockholms stad. (senaste 7 dagarna).

	1	2	3	4	5	Signifi- kansnivå	Signifikant efter kontroll #
Mellanstadiet							
Med i idrottsförening							
Killar	76	83	69	52	56	***	***
Tjejer	65	63	46	31	18	***	***
Med i annan förening							
Killar	14	17	10	7	8	**	*
Tjejer	13	13	14	7	7	Ns	Ns
Med i kulturskolans musikundervisning							
Killar	22	14	10	6	6	**	Ns
Tjejer	24	17	14	9	4	**	Ns
Besökt fritidsgård							
Killar	41	39	46	51	58	*	Ns
Tjejer	31	37	39	48	44	**	Ns
Besökt simhall							
Killar	11	23	23	38	42	***	Ns
Tjejer	24	23	29	31	22	Ns	Ns
Besökt bibliotek							
Killar	11	17	25	24	25	**	**
Tjejer	17	20	29	28	29	***	Ns
Besökt parklek							
Killar	24	40	43	56	56	***	*
Tjejer	30	39	48	62	69	***	**
Nyttjat spontanidrotts- anläggningar							
Killar	32	30	31	29	19	Ns	Ns
Tjejer	7	8	11	14	16	**	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant # Kontroll för grad av utländsk bakgrund.

Tabell 27. Andelen (%) **högstadiungdomar** i olika socioekonomiska grupper som är med i olika fritidsaktiviteter. Stockholms stad.

	1	2	3	4	5	Signifi- kansnivå	Signifikant efter kontroll #
Högstadiet							
Med i idrottsförening							
Killar	58	54	47	42	22	***	***
Tjejer	56	48	30	18	13	***	***
Med i annan förening							
Killar	14	10	9	5	4	*	**
Tjejer	19	16	13	9	10	**	Ns
Med i kulturskolan							
Killar	15	12	9	7	4	**	Ns
Tjejer	17	16	14	8	8	**	Ns
Besökt fritidsgård							
Killar	19	18	25	33	29	*	Ns
Tjejer	9	13	18	23	21	**	*
Besökt simhall							
Killar	26	18	31	34	22	Ns	Ns
Tjejer	14	17	19	25	27	Ns	Ns
Besökt bibliotek							
Killar	20	18	20	27	23	Ns	Ns
Tjejer	15	27	33	37	47	***	**
Besökt kulturinstitutionerna							
Killar	7	10	11	11	11	Ns	Ns
Tjejer	15	11	15	11	12	Ns	Ns
Nyttjat vintersport- anläggningar							
Killar	21	22	9	11	7	***	***
Tjejer	21	18	12	7	5	***	***
Nyttjat spontanidrotts- anläggningar							
Killar	32	17	16	15	14	Ns	Ns
Tjejer	6	9	10	4	12	Ns	Ns
Nyttjat konstfrusna isbanor							
Killar	11	11	9	10	14	Ns	Ns
Tjejer	11	8	7	3	6	*	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym							
Killar	25	30	29	22	15	**	Ns
Tjejer	42	36	29	19	24	***	Ns
Besökt We are Stockholm							
Killar	36	32	32	41	40	*	Ns
Tjejer	44	43	43	38	40	Ns	Ns
Besökt museer							
Killar	9	9	11	9	11	Ns	Ns
Tjejer	10	13	14	12	13	Ns	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant # Kontroll för grad av utländsk bakgrund.

Tabell 28. Andelen (%) **gymnasieungdomar** i olika socioekonomiska grupper som är med i olika fritidsaktiviteter. Stockholms stad.

	1	2	3	4	5	Signifi- kansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening							
Killar	49	38	26	27	20	***	**
Tjejer	53	34	20	28	2	***	***
Med i annan förening							
Killar	13	12	11	0	13	Ns	Ns
Tjejer	24	17	13	15	10	*	Ns
Med i kulturskolan							
Killar	11	12	6	2	4	**	Ns
Tjejer	16	12	7	13	4	**	**
Besökt fritidsgård							
Killar	11	10	12	12	20	Ns	*
Tjejer	13	8	13	8	10	Ns	Ns
Besökt simhall							
Killar	9	8	16	12	16	Ns	Ns
Tjejer	8	7	12	11	10	Ns	Ns
Besökt bibliotek							
Killar	15	15	20	35	29	*	Ns
Tjejer	29	40	42	47	42	*	Ns
Besökt kulturinstitutioner							
Killar	11	7	7	12	10	Ns	Ns
Tjejer	13	14	10	13	6	Ns	Ns
Nyttjat vintersportanläggningar							
Killar	17	8	4	4	0	***	**
Tjejer	10	4	3	0	0	**	**
Nyttjat spontanidrotts- anläggningar							
Killar	15	8	9	6	6	Ns	Ns
Tjejer	10	3	4	6	4	Ns	Ns
Nyttjat konstfrusna isbanor							
Killar	8	1	4	6	6	Ns	Ns
Tjejer	3	1	0	2	0	Ns	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym							
Killar	15	20	22	17	13	Ns	Ns
Tjejer	27	20	18	30	0	*	Ns
Besökt We are Stockholm							
Killar	13	11	15	15	17	Ns	Ns
Tjejer	14	11	15	12	8	Ns	Ns
Besökt museer							
Killar	9	12	10	18	8	Ns	Ns
Tjejer	16	17	10	15	4	*	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant # Kontroll för grad av utländsk bakgrund.

Vi ser att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade i skolliknande fritidsverksamheter d.v.s. idrottsförening, annan förening och kulturskolan. De i högre socioekonomiska grupper är också överrepresenterade när det gäller nyttjande av vintersportanläggningar. Efter kontroll för utländsk bakgrund kvarstår enbart sambanden bland både killar och tjejer när det gäller medlemskap i en idrottsförening och när det gäller nyttjat vintersportanläggningar. Noteras ska också att det finns en tendens bland tjejer att de i lägre socioekonomiska grupper nyttjar konstfrusna isbanor minst. Detta gäller även bland killar i högstadiet. Gymnasietjejer i de högre socioekonomiska grupperna är signifikant mer aktiva när det gäller att besöka museer. Detta samband försvinner dock vid kontroll för utländsk bakgrund.

När det gäller att vara med i en idrottsförening finns det anledning att påpeka att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna deltar i mycket liten utsträckning.

Det framgår också att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna besöker de öppna verksamheterna, fritidsgård, parklek, bibliotek i samma utsträckning eller mer än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna. Skillnaderna kvarstår dock inte i de flesta fall efter kontroll för utländsk bakgrund. Högstadietkillar i de lägre socioekonomiska grupperna besöker "We are Stockholm" i högre grad än killar i de högre socioekonomiska grupperna. Detta samband försvinner dock vid kontroll för utländsk bakgrund.

När det gäller att ha besökt kulturinstitutioner (Kulturhuset, Stadsteatern, Liljevalchs), simhall och spontanidrottsanläggningar kan inga tydliga signifikanta skillnader noteras mellan ungdomar i de olika socioekonomiska grupperna. Inte heller ser vi några signifikanta skillnader bland killar i olika socioekonomiska grupper när det gäller nyttjande av konstfrusna isbanor. Vi konstaterar också att både killar och tjejer i högstadiet och killar i gymnasiet i olika socioekonomiska grupper besöker museer i ungefär samma utsträckning. Detta gäller även besök på "We are Stockholm" både bland killar och tjejer i gymnasiet och bland tjejer i högstadiet.

7.3 Finns socioekonomiska skillnader när det gäller att vara med i en idrottsförening även bland dem som liksom sina föräldrar är födda i Sverige?

Barn och ungdomar i lägre socioekonomiska grupperna är i alla tre stadierna mindre med i en idrottsförening även efter kontroll för utländsk bakgrund. Detta framgår mer konkret i tabell 29.

Tabell 29. Andelen (%) i olika socioekonomiska grupper som är medlemmar i **idrottsförening** bland ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige. Högstadiet. Stockholms stad.

	1	2	3	4	5	Signifikans nivå
Mellanstadiet						
Killar	70	82	69	61	#	*
Tjejer	64	67	57	46	#	**
Högstadiet						
Killar	65	53	49	46	#	**
Tjejer	64	53	37	27	23	***
Gymnasiet						
Killar	52	39	31	37	#	*
Tjejer	53	37	29	33	#	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # För få i gruppen för att kunna redovisa resultat.

Vi ser t.ex. bland tjejer i högstadiet, även när vi enbart ser till dem som själva liksom bägge sina föräldrar är födda i Sverige, stora skillnader mellan de som kommer från socioekonomisk grupp 1 (64% med) och de som kommer från socioekonomisk grupp 5 (23% med).

8. Svensk respektive utländsk bakgrund och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

I detta kapitel ska vi visa i vilken utsträckning de med svensk respektive utländsk bakgrund är med i olika offentligt subventionerade fritidsaktiviteter.

8.1 Inledning

Ett av kommissionens delmål är att analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholm. En av de grupper vars livsvillkor har diskuterats och delvis undersökts är de med någon form av utländsk bakgrund.

1990 skrev vi i forskningsrapporten "Folkrörelserna och folket": "Vi ser att de ungdomar vars båda föräldrar är födda utomlands är medlemmar i förening i betydligt mindre grad än de som har en förälder som är född i Sverige respektive de vars båda föräldrar är födda i Sverige"⁹¹. Frågan är om det fortfarande är så?

Inom samhällsvetenskaperna råder det delade meningar, när levnadsförhållanden ska beskrivas, om det är rimligt att jämföra invandrare (de med utländsk bakgrund) och "svenskar" (de som liksom sina föräldrar är födda i Sverige) utan kontroll för relevanta bakgrundsvariabler. En rad studier har liksom denna visat att de med utländsk bakgrund i Sverige har en lägre samhällsställning än vad de med svensk bakgrund har. Med lägre samhällsställning följer vanligtvis sämre levnadsvillkor och mindre deltagande och delaktighet i t.ex. föreningsliv och musikskola/kulturskola och högre besöksfrekvens på t.ex. fritidsgård och parklek⁹². Det förefaller därför viktigt vid jämförelser mellan ungdomar med utländsk bakgrund och ungdomar med svensk bakgrund att kontrollera för samhällsställning.

En invändning mot ovanstående resonemang kan vara att de med utländsk bakgrund i sina hemländer tillhörde en högre socioekonomisk grupp än vad de gör i Sverige och/eller har en högre utbildning än vad de svenskar har som klassificeras i samma socioekonomiska grupper. De skulle därför i högre grad än "svenskar" i de lägre socioekonomiska grupperna vara bärare av en instrumentell fritidsstil⁹³. Därför skulle det vara felaktigt att jämföra fritidsvanor för dem och för "svenskarna" i samma socioekonomiska grupp. Kontrollerar man för samhällsställning underskattar man de eventuella skillnader som finns menar kritikerna. Motargumentet är att det finns en ganska stor risk om man underlåter detta, att man överskattar eventuella skillnader eftersom man inte i tillräcklig utsträckning tar hänsyn till invandrarnas speciella situation i Sverige. **Vi väljer därför i denna rapport att redovisa resultat både utan och med kontroll för socioekonomisk bakgrund.**

⁹¹ Blomdahl m.fl. **Folkrörelserna och folket**, sid. 115. Resultaten bygger på vår första stora studie 1985. I denna studie ingick 7 582 barn och ungdomar. Bortfallet i studien är under 10%.

⁹² Se t ex Blomdahl, U, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl/Claeson, **Fritidsgården- dess besökare och framtid**. SCB, **Fritid, 1976-2002**. Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?**

Se också den kommande rapporten Blomdahl/Elofsson/lengheden/Åkesson, **Barn- och ungdomsidrottens sociala struktur- en utmaning för idrottsrörelsen och...?**

⁹³ För en definition och diskussion av begreppen instrumentell och expressiv fritidsstil se: Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**, sid. 18-25.

8.2 Med i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter utifrån svensk respektive utländsk bakgrund

I tabellerna 30-32 visar vi först i vilken utsträckning barn och ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund deltar i det offentliga drivna eller understödda fritidsutbudet. I ett andra steg visas i vilken grad skillnaderna är statistiskt signifikanta. I det tredje steget undersöker vi om några skillnader kvarstår när vi kontrollerat för socioekonomisk bakgrund.

Tabell 30. Andelen (%) barn med svensk respektive utländsk bakgrund som är med i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. **Mellanstadiet**. Stockholms stad.

	Barnet och föräldrarna födda i Sverige	En förälder född utomlands eller adoptivbarn	Andra generat.	Första generat.	Signifikansnivå	Signifikant efter kontroll #
Mellanstadiet						
Med i idrottsförening						
Killar	75	74	66	57	***	Ns
Tjejer	61	49	32	30	***	***
Med i annan förening						
Killar	14	13	10	5	*	Ns
Tjejer	15	11	10	19	Ns	Ns
Med i kulturskolans musikundervisning						
Killar	13	13	7	2	***	Ns
Tjejer	17	11	13	4	**	Ns
Besökt fritidsgård						
Killar	36	44	55	65	***	***
Tjejer	34	44	45	48	***	**
Besökt simhall						
Killar	16	23	36	53	***	***
Tjejer	19	24	40	38	***	***
Besökt bibliotek						
Killar	12	21	34	43	***	***
Tjejer	17	26	36	47	***	***
Besökt parklek						
Killar	37	42	52	65	***	***
Tjejer	37	48	81	64	***	***
Nyttjat spontanidrottsanläggningar						
Killar	30	30	27	35	Ns	Ns
Tjejer	8	13	12	13	**	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant

Kontroll för socioekonomisk bakgrund.

Tabell 31. Andelen (%) ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund som är med i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. **Högstadiet**. Stockholms stad.

	Barnet och föräldrarna födda i Sverige	En förälder född utomlands eller adoptivbarn	Andra generat.	Första generat.	Signifikansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening						
Killar	51	52	42	36	**	Ns
Tjejer	46	34	21	16	***	***
Med i annan förening						
Killar	8	11	7	10	Ns	Ns
Tjejer	17	12	11	10	*	Ns
Med i kulturskolan						
Killar	13	11	3	4	***	***
Tjejer	17	14	7	12	**	*
Besökt fritidsgård						
Killar	18	17	37	33	***	**
Tjejer	11	17	25	25	***	Ns
Besökt simhall						
Killar	16	16	34	38	**	**
Tjejer	14	17	24	36	***	**
Besökt bibliotek						
Killar	17	15	30	24	Ns	Ns
Tjejer	24	30	41	49	***	***
Besökt kulturinstitutioner						
Killar	9	9	12	13	Ns	Ns
Tjejer	17	13	10	21	Ns	Ns
Nyttjät vintersportanläggningar						
Killar	16	15	9	15	Ns	Ns
Tjejer	14	19	9	14	Ns	Ns
Nyttjät spontanidrottsanläggningar						
Killar	18	18	14	18	Ns	Ns
Tjejer	9	8	7	14	Ns	Ns
Nyttjät konstfrusna isbanor						
Killar	10	10	9	12	Ns	Ns
Tjejer	7	8	7	5	Ns	Ns
Nyttjät motionsspår/utegym						
Killar	30	24	26	28	Ns	Ns
Tjejer	35	32	21	25	***	*
Besökt We are Stockholm						
Killar	29	33	48	30	***	*
Tjejer	42	43	46	32	Ns	Ns
Besökt museer						
Killar	8	10	11	17	Ns	Ns
Tjejer	12	18	11	16	Ns	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund.

Tabell 32. Andelen (%) ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund som är med i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. **Gymnasiet**, Stockholms stad.

	Barnet och föräldrarna födda i Sverige	En förälder född utomlands eller adoptivbarn	Andra generat.	Första generat.	Signifikansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening						
Killar	37	28	24	21	**	Ns
Tjejer	36	27	11	7	***	***
Med i annan förening						
Killar	12	11	8	8	Ns	Ns
Tjejer	17	17	13	7	*	*
Med i kulturskolan						
Killar	11	8	2	3	**	*
Tjejer	10	12	11	7	Ns	Ns
Besökt fritidsgård						
Killar	9	14	24	26	***	***
Tjejer	8	8	16	16	**	**
Besökt simhall						
Killar	7	13	22	26	**	**
Tjejer	8	11	11	13	Ns	Ns
Besökt bibliotek						
Killar	16	24	28	25	*	*
Tjejer	35	46	47	51	***	***
Besökt kulturinstitutioner						
Killar	8	7	10	8	Ns	Ns
Tjejer	13	12	9	7	*	Ns
Nyttjat vintersportanläggningar						
Killar	7	7	4	3	Ns	Ns
Tjejer	4	3	1	3	Ns	Ns
Nyttjat spontanidrottsanläggningar						
Killar	10	9	7	7	Ns	Ns
Tjejer	3	6	5	5	Ns	Ns
Nyttjat konstfrusna isbanor						
Killar	4	0	6	2	Ns	Ns
Tjejer	1	0	1	1	Ns	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym						
Killar	21	17	25	15	Ns	Ns
Tjejer	26	16	16	6	***	*
Besökt We are Stockholm						
Killar	9	18	22	20	**	*
Tjejer	12	11	13	21	**	***
Besökt museer						
Killar	13	9	12	5	Ns	Ns
Tjejer	16	15	8	5	*	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001 Ns= ej signifikant

Kontroll för socioekonomisk bakgrund.

Vi ser att de barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige deltar mer i idrottsförening och kulturskolan än de barn och ungdomar som har utländsk bakgrund. Tonårstjejer med svensk bakgrund deltar också signifikant mer i "annan

förening” och nyttjar motionsspår/utegym mer. Äldre tonårstjejer med svensk bakgrund besöker också museer i större utsträckning än tjejer med utländsk bakgrund.

Kontrollerar vi för socioekonomisk bakgrund försvinner skillnaderna helt bland killar när det gäller att vara med i en idrottsförening. Bland tjejer kvarstår skillnaderna dock mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund när det gäller att vara med i en idrottsförening och nyttja motionsspår/utegym. **Observeras ska speciellt i vilken liten utsträckning första generationens invandrartjejer deltar i en idrottsförening.** Bland tonårsskillar och högstadietjejer kvarstår också skillnaderna efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller deltagande i kulturskolan.

Barn och ungdomar med utländsk bakgrund deltar mer än de med svensk bakgrund när det gäller att gå på fritidsgård/parklek, gå på bibliotek och besöka simhall. Med något undantag kvarstår också detta efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. Tonårsskillar med utländsk bakgrund besöker också ”We are Stockholm” i större utsträckning än killar med svensk bakgrund. Tjejer med utländsk bakgrund i gymnasiet besöker ”We are Stockholm” i större utsträckning än gymnasietjejer med svensk bakgrund. Dessa samband kvarstår också efter kontroll för socioekonomisk bakgrund.

När det gäller att besöka kulturinstitutioner, spontanidrottsplatser, nyttja vintersportanläggningar och nyttja konstfrusna isbanor noterar vi inga signifikanta skillnader mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund. Inte heller noterar vi några signifikanta skillnader när det gäller killars nyttjande av motionsspår/utegym. Noteras ska dock att det finns en tendens till att äldre tonårsskillar med svensk bakgrund nyttjar vintersportanläggningar i högre grad än tonårsskillar med utländsk bakgrund. När det gäller att besöka museer i högstadiet noterar vi inga signifikanta samband mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund. Det gör vi heller inte bland killar i gymnasiet.

9. Skolbetyg i högstadiet och studieinriktning i gymnasiet och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

I det här kapitlet visas i vilken utsträckning ungdomar med olika skolbetyg i högstadiet och studieinriktning i gymnasiet deltar i olika offentligt subventionerade fritidsaktiviteter⁹⁴. Redan 1939 års ungdomsutredning påpekade att ungdomar med god skolframgång sökte sig till t.ex. föreningslivet i högre grad än ungdomar med mindre god skolframgång och att de med mindre god skolframgång söker sig till öppna verksamheter i störst utsträckning (t.ex. ungdomsgård)⁹⁵. Alla studier i Ung livsstil sedan 30 år tillbaka bekräftar 1939 års ungdomsutrednings påpekande⁹⁶. Ung livsstils studier har också visat på stora skillnader i t.ex. deltagande i idrottsförening mellan de som går på studieförberedande respektive yrkesförberedande program på gymnasiet⁹⁷.

I tabellerna 33 och 34 visar vi sambandet mellan skolbetyg i högstadiet respektive studieinriktning i gymnasiet och deltagande i det offentligt drivna eller understödda fritidsutbudet⁹⁸. I ett andra steg visas i vilken grad skillnaderna är statistiskt signifikanta. I det tredje steget undersöker vi om några skillnader kvarstår när vi kontrollerat för både familjernas socioekonomiska bakgrund och graden av utländsk bakgrund. Detta visar om det finns några direkta samband med skolbetyg i högstadiet och studieinriktning på gymnasiet.

⁹⁴ Eleverna delas i fyra olika grupper utifrån betyg. Det är alltså 25% av eleverna i varje grupp.

⁹⁵ SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**.

⁹⁶ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**. Blomdahl, U, **Folkkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**

⁹⁷ Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**

⁹⁸ Vi har inte undersökt sambandet mellan betyg och fritidsvanor i mellanstadiet.

Tabell 33. Andelen (%) ungdomar i olika fritidsaktiviteter utifrån höga respektive låga skolbetyg. Högstadiet. Stockholms stad.

	Höga betyg	Ganska höga betyg	Ganska låga betyg	Låga betyg	Signifikansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening						
Killar	53	51	51	42	*	Ns
Tjejer	48	39	35	27	***	Ns
Med i annan förening						
Killar	16	12	12	5	***	**
Tjejer	28	18	9	7	***	***
Med i kulturskolan						
Killar	18	13	14	7	**	*
Tjejer	21	18	12	8	***	*
Besökt fritidsgård						
Killar	26	13	19	28	Ns	Ns
Tjejer	9	7	15	24	**	*
Besökt simhall						
Killar	21	19	21	24	Ns	Ns
Tjejer	21	16	19	19	*	*
Besökt bibliotek						
Killar	25	21	21	17	*	Ns
Tjejer ⁹⁹	28	35	33	31	Ns	Ns
Besökt kulturinstitutioner						
Killar	17	15	9	7	**	*
Tjejer	18	22	12	8	***	***
Nyttjat vintersportanläggningar						
Killar	28	16	16	8	***	***
Tjejer	16	14	12	12	Ns	Ns
Nyttjat spontanidrottsanläggning						
Killar	14	17	17	16	Ns	Ns
Tjejer	7	11	7	11	Ns	Ns
Nyttjat konstfrusna isbanor						
Killar	5	8	12	5	*	Ns
Tjejer	6	3	4	2	Ns	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym						
Killar	32	37	26	27	Ns	Ns
Tjejer	37	29	35	26	Ns	Ns
Besökt We are Stockholm						
Killar	31	21	27	31	Ns	Ns
Tjejer	28	36	35	45	***	*
Besökt museer						
Killar	14	14	10	8	*	Ns
Tjejer	23	16	12	11	*	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund.

⁹⁹ Tjejer med goda skolbetyg besöker dock bibliotek fler gånger under en 4-veckors period än tjejer med mindre god skolframgång.

Vi ser att de med goda skolbetyg deltar mer än de med låga skolbetyg i idrottsförening, ”annan förening”, kulturskolan och har i högre utsträckning besökt kulturinstitutioner och museer både bland killar och bland tjejer¹⁰⁰. Sambanden kvarstår både bland killar och tjejer efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund när det gäller med i ”annan förening” och kulturskolan samt besök på kulturinstitutioner.

Killar med goda skolresultat besöker också i högst utsträckning bibliotek och nyttar vintersportanläggningar mest. Sambanden kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund när det gäller killars nyttjande av vintersportanläggningar.

Tjejer med låga skolbetyg besöker fritidsgård och ”We are Stockholm” mer än tjejer med höga skolbetyg¹⁰¹. Resultaten kvarstår efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund.

Killar med olika skolbetyg besöker fritidsgård, simhall, bibliotek, ”We are Stockholm” samt spontanidrottsplatser i ungefär samma utsträckning. Tjejer med goda respektive mindre goda skolbetyg besöker simhall, bibliotek och vintersportanläggningar i ungefär samma grad. Killar och tjejer med olika skolbetyg nyttjar konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym i ungefär samma grad.

I tabell 33 visas i vilken grad ungdomar på studieförberedande respektive yrkesförberedande gymnasieprogram deltar i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter.

¹⁰⁰ Vi ser också att de som läser läxor mest är de som i störst utsträckning är med i idrottsförening och i kulturskolan.

¹⁰¹ Detta kunde vi när det gäller att besöka fritidsgård notera redan i studien 1985. Se **Blomdahl/Claeson, Fritidsgården- dess besökare och framtid**, t.ex. kapitel 10.

Tabell 34. Andelen (%) ungdomar i olika fritidsaktiviteter utifrån studieförberedande respektive yrkesinriktade program på gymnasiet. Stockholms stad.

	Studieförberedande	Yrkesförberedande	Signifikansnivå	Signifikant efter kontroll #
Med i idrottsförening				
Killar	39	15	***	***
Tjejer	30	24	Ns	Ns
Med i annan förening				
Killar	12	8	Ns	Ns
Tjejer	17	11	Ns	Ns
Med i kulturskolan				
Killar	10	3	***	**
Tjejer	11	4	***	*
Besökt fritidsgård				
Killar	11	21	**	Ns
Tjejer	10	13	Ns	Ns
Besökt simhall				
Killar	11	14	Ns	Ns
Tjejer	9	9	Ns	Ns
Besökt bibliotek				
Killar	22	16	*	Ns
Tjejer	44	25	***	***
Besökt kulturinstitutioner				
Killar	8	8	Ns	Ns
Tjejer	13	7	*	**
Nyttjat vintersportanläggningar				
Killar	7	3	*	*
Tjejer	3	4	Ns	Ns
Nyttjat spontanidrottsläggnings				
Killar	7	13	*	*
Tjejer	4	6	**	Ns
Nyttjat konstfrusna isbanor				
Killar	3	4	Ns	Ns
Tjejer	1	1	Ns	Ns
Nyttjat motionsspår/utegym				
Killar	19	23	Ns	Ns
Tjejer	21	14	Ns	Ns
Besökt We are Stockholm				
Killar	13	15	*	Ns
Tjejer	11	18	*	Ns
Besökt museer				
Killar	13	7	Ns	Ns
Tjejer	14	10	Ns	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för familjesituation, socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund.

Killar och tjejer på studieförberedande program deltar mer än de på yrkesförberedande program i flertalet av de offentligt drivna eller understödda fritidsaktiviteterna, d.v.s. idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, bibliotek och museer¹⁰². Killar på de studieförberedande programmen besöker också vintersportanläggningar mest. Kulturinstitutionerna besöks i störst utsträckning av tjejer på de studieförberedande programmen.

Fritidsgård, spontanidrottsplatser och ”We are Stockholm” besöks i störst utsträckning av dem som går på yrkesförberedande program. Simhall, konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym besöks i ungefär lika stor utsträckning av dem som går på studieförberedande respektive yrkesförberedande program. Även om skillnaderna inte är signifikanta ska det dock noteras att tjejer på yrkesförberedande program nyttjar motionsspår/utegym i mindre utsträckning än tjejer på studieförberedande program.

Direkta effekter (alltså efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund) finner vi både bland killar och bland tjejer enbart när det gäller deltagande i kulturskolan. Bland killar finns det också direkta effekter när det gäller med i idrottsförening och nyttja vintersportanläggningar. Vid kontroll för både socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund finner vi direkta samband efter kontroll bland tjejer för besökt bibliotek och kulturinstitutioner.

¹⁰² När det gäller besökt på museer är dock skillnaderna inte signifikanta.

10. Deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter i olika stadsdelar/geografiska områden

I detta kapitel ska vi undersöka i vilken utsträckning barn och ungdomar i olika geografiska områden är med i olika delar av det offentligt subventionerade fritidsutbudet. Dessutom undersöker vi om det inom stadsdelarna finns skillnader mellan dem som bor i villa/radhus/bostadsrätt och de som bor i en hyreslägenhet.

10.1 Inledning

Ett av kommissionens delmål är att analysera skillnader i livsvillkor mellan geografiska områden i Stockholm.

I mellanstadiet och högstadiet har vi sedan studien 1985 låtit åtta stadsdelar bilda ett miniatyr-Stockholm. Dessa stadsdelar är valda så att de geografiskt, socioekonomiskt och när det gäller andelen med utländsk bakgrund i stort motsvarar hela staden. De stadsdelar vi arbetar med: Bromma, Enskede/Årsta/Vantör, Farsta, Norrmalm, Rinkeby/Kista, Spånga/Tensta, Skärholmen och Östermalm. Läsaren ställer troligtvis frågan varför vi inte har med alla stadsdelar. Svaret är att det inte funnits vare sig ekonomiska eller personella resurser till detta.

I gymnasiet har vi haft till mål att undersöka situationen för hela gruppen uppdelat på kön, socioekonomiska grupper, familjeform, svensk respektive utländsk bakgrund samt skolframgång. På grund av begränsade resurser har vi inte kunnat genomföra en så stor undersökning att vi kan bryta ner undersökningsgruppen på stadsdel. Det blir alltså för få ungdomar i varje stadsdel för att göra säkra skattningar.

10.2. Skiljer sig deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter mellan barn och ungdomar i olika stadsdelar/geografiska områden?

I tabellerna 35-36 visar vi först i vilken utsträckning barn och ungdomar som bor i olika områden deltar i det offentliga drivna eller understödda fritidsutbudet. I ett andra steg undersöks om skillnaderna är statistiskt signifikanta. I det tredje steget undersöker vi om några skillnader kvarstår efter kontroll för både familjernas socioekonomiska bakgrund och graden av utländsk bakgrund. Vi undersöker därmed om det finns några direkta samband med område.

Då man jämför hur det ser ut i olika bostadsområden är det viktigt att komma ihåg att dessa områden skiljer sig när det gäller barnens/ungdomarnas socioekonomiska bakgrund och grad av utländsk bakgrund. Dessa skillnader ger i många fall upphov till skillnader i deltagande/nyttjande som kan ses som självklara. Vid sidan av detta kan själva bostadsområdet ha en specifik inverkan - deltagande och nyttjande av olika aktiviteter påverkas av kamrater och allmänna attityder inom området. Mikael Palme har visat att det finns en sådan inverkan¹⁰³. För att undersöka om det finns någon påverkan analyseras skillnader mellan bostadsområdena efter kontroll för social bakgrund med hjälp av multipel variansanalys. Försvinner ett eventuellt samband efter denna kontroll innebär detta att eventuella olikheter mellan bostadsområdena kan återföras till olikheter när det gäller social bakgrund – bostadsområdet i sig själv har

¹⁰³ Palme, M, "Villastad" i Jönsson/Trondman/Arnman/Palme, **Skola- fritid – framtid**.

då ingen (begränsad) inverkan. Kvarstår däremot områdesskillnaderna efter denna kontroll innebär detta att bostadsområdet i sig själv har en inverkan på deltagande eller andra levnadsförhållanden som studeras. Bakom detta döljer sig en inverkan från miljön, t.ex. kamrater och familj och/eller attityder i själva bostadsområdet.

Områdena är i tabellerna placerade utifrån hur stor andel som tillhör socioekonomisk grupp 4+5. Lägst andel har Norrmalm (8%) och högst Rinkeby/Kista (43%)¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Se kapitel 3. Siffrorna gäller för högstadiet.

Tabell 35. Andelen (%) som är med i olika fritidsaktiviteter i olika områden. Mellanstadiet.
Stockholms stad.

	Norr- malm	Brom- ma	Öster- malm	Far- sta	Enskede/ Årsta/ Vantör	Spånga/ Tensta	Skär- hol- men	Rinkeby/ Kista	Signifi- kans- nivå	Signif. efter kontroll #
Med i idrottsf.										
Killar	76	85	92	58	70	68	67	64	***	Ns
Tjejer	61	79	58	48	51	48	25	29	***	**
Med i annan Förening										
Killar	22	11	10	8	13	12	14	7	Ns	Ns
Tjejer	16	16	23	5	6	17	9	9	**	*
Med i kultur- skolans musik- undervisning										
Killar	16	18	12	8	9	8	7	4	Ns	Ns
Tjejer	25	20	8	6	11	17	11	11	Ns	Ns
Besökt fritids- gård										
Killar	49	32	30	37	46	47	54	62	**	Ns
Tjejer	43	33	27	38	34	41	49	54	*	*
Besökt simhall										
Killar	14	20	28	17	23	39	30	48	****	Ns
Tjejer	16	14	20	25	26	37	30	37	*	Ns
Besökt bibliotek										
Killar	10	9	16	15	16	26	33	51	****	****
Tjejer	11	8	14	27	21	17	36	51	****	****
Besökt parklek										
Killar	47	25	42	41	45	44	57	61	****	**
Tjejer	48	26	36	49	51	46	59	68	****	**
Nyttjat spontan- idrottsanlägg- ningar										
Killar	33	33	20	30	31	30	27	31	Ns	Ns
Tjejer	5	4	8	15	15	9	14	7	**	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund.

Tabell 36. Andelen (%) som är med i olika fritidsaktiviteter i olika områden. Högstadiet.
Stockholms stad.

	Norr- malm	Brom- ma	Öster- malm	Far- sta	Enskede/ Årsta/ Vantör	Spånga/ Tensta	Skär- hol- men	Rinkeby/ Kista	Signifi- kansnivå	Signif. efter kontroll #
Med i idrottsf.										
Killar	51	53	45	43	58	37	36	44	*	Ns
Tjejer	41	53	25	28	38	29	16	18	***	*
Medlem i annan för- ening										
Killar	5	12	11	4	6	8	8	9	Ns	Ns
Tjejer	11	19	17	7	10	10	8	8	Ns	Ns
Med i kulturskolan										
Killar	13	16	7	8	11	5	9	3	*	Ns
Tjejer	9	22	10	10	15	12	13	6	*	*
Besökt fritidsgård										
Killar	15	9	18	28	29	26	49	32	***	**
Tjejer	6	6	16	22	14	22	35	28	***	**
Besökt simhall										
Killar	17	18	6	26	29	29	35	31	*	Ns
Tjejer	13	12	10	19	17	27	28	25	*	Ns
Besökt bibliotek										
Killar	16	19	19	18	16	26	31	23	Ns	Ns
Tjejer	30	19	17	33	37	35	51	42	***	Ns
Besökt kultur- institutiomer										
Killar	15	9	7	10	8	8	10	13	Ns	Ns
Tjejer	13	16	14	12	8	11	11	15	Ns	Ns
Nyttjat vinter- sportanläggningar										
Killar	17	17	26	6	7	20	15	6	***	***
Tjejer	18	10	26	10	8	24	24	4	***	***
Nyttjat spontanid- rottsanläggningar										
Killar	20	14	13	21	16	16	15	15	**	Ns
Tjejer	1	8	5	8	14	5	15	9	**	*
Nyttjat konstfrusna isbanor										
Killar	5	10	5	7	11	27	6	7	***	**
Tjejer	6	8	0	0	3	30	0	5	***	***
Nyttjat motions- spår/utegym										
Killar	30	32	21	31	30	33	32	24	Ns	Ns
Tjejer	32	37	32	29	26	22	23	26	Ns	Ns
Besökt We are Stockholm										
Killar	27	27	25	#	27	90	33	28	*	Ns
Tjejer	35	32	38	#	43	90	32	29	*	Ns
Besökt museer										
Killar	13	9	5	9	11	8	10	12	Ns	Ns
Tjejer	13	11	19	8	12	8	13	14	Ns	Ns

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund. # Uppgifterna saknas.

Först kan konstateras att det finns ganska få områdeseffekter efter kontroll för både socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund. Detta gäller speciellt om likartade områdeseffekter ska framträda i både mellanstadiet och i högstadiet. De områdeseffekter som finns i båda stadierna gäller deltagande i idrottsförening och besökt fritidsgård bland tjejer. Vi noterar också områdeseffekter både bland killar och bland tjejer när det gäller att besöka parklek och bibliotek i mellanstadiet och nyttja vintersportanläggningar samt konstfrusna isbanor i högstadiet. Områdeseffekter ska också noteras när det gäller besöka på ”We are Stockholm”. I dessa fall beror effekterna på att både killar och tjejer i Spånga/Tensta har besökt ungdomsfestivalen i mycket större utsträckning än i andra områden.

Generellt ser vi att det i områden med många i de högre socioekonomiska grupperna och där få har utländsk bakgrund är det flest som deltar i skolliknande fritidsverksamheter som förening och kulturskolan¹⁰⁵. I socioekonomiskt resurssvaga områden där många har utländsk bakgrund deltar flest i öppna verksamheter som fritidsgård/parklek, bibliotek och simhall¹⁰⁶.

10.3 Är det skillnad i deltagandet i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter mellan olika socioekonomiska grupper inom stadsdelarna?

Är det så att vi inom de olika stadsdelarna i Stockholm kan se att de barn och ungdomar som kommer från familjer med högre socioekonomisk bakgrund deltar mer i de skolliknande fritidsaktiviteterna idrottsförening och kulturskolan än de barn och ungdomar som kommer från familjer med lägre socioekonomisk bakgrund? Vår och andras forskning visar att det inom stadsdelar finns skillnad i deltagande mellan de som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive de som bor i hyreslägenhet¹⁰⁷. I tabell 37 studeras skillnader mellan de som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive de som bor i hyreslägenhet för de olika stadsdelarna.

¹⁰⁵ Detta visar även registerdata från kulturskolan.

¹⁰⁶ Se närmare kapitel 7 och 8.

¹⁰⁷ Detta konstaterade Bertil Damberg redan 1977. Se Damberg, B, **Farstaprojektet**, och Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge**, kapitel 12.

Tabell 37. Andelen (%) som är med i **idrottsförening** bland killar och tjejer som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive hyreslägenhet i olika stadsdelar. Stockholms stad.

	Killar		Tjejer	
	Bor i villa/ radhus/ bostadsrätt	Bor i hyres- lägenhet	Bor i villa/ radhus/ bostadsrätt	Bor i hyres- lägenhet
Mellanstadiet				
Spånga/Tensta	83	*** 33	52	40
Enskede/Årsta/Vantör	80	* 60	69	*** 30
Farsta	63	* 52	59	*** 32
Skärholmen	64	69	27	24
Rinkeby/Kista	76	56	37	27
Östermalm	91	#	65	33
Bromma	90	***56	80	#
Norrmalm	78	71	65	#
Högstadiet				
Spånga/Tensta	50	*21	37	*18
Enskede/Årsta/Vantör	67	**37	57	***16
Farsta	43	44	38	***21
Skärholmen	29	40	13	19
Rinkeby/Kista	46	38	22	13
Östermalm	45	44	37	20
Bromma	59	45	55	57
Norrmalm	55	42	44	43

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. Ns= ej signifikant # För få i gruppen för att kunna redovisa resultat

Vi ser att de som bor i villa/radhus/bostadsrättslägenhet är med i idrottsförening i större utsträckning än de som bor i hyreslägenhet i de enskilda områdena. Enda undantagen från detta är bland högstadiekillar i Farsta, Skärholmen och i Östermalm. Även högstadietjejer som bor i hyreslägenhet är mindre med i en idrottsförening än de högstadietjejer som bor i villa/radhus/bostadsrättslägenhet. Då ska dock noteras att tjejer som bor i villa/radhus/bostadsrättslägenhet i Skärholmen är med i en idrottsförening i liten utsträckning.

I tabell 38 visas i vilken grad de som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive hyreslägenhet i olika geografiska områden är med i kulturskolan i Stockholm.

Tabell 38. Andelen (%) som är med i **kulturskolan** bland killar och tjejer som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive hyreslägenhet i olika stadsdelar. Stockholms stad.

	Killar		Tjejer	
	Bor i villa/ radhus/ bostadsrätt	Bor i hyres- lägenhet	Bor i villa/ radhus/ bostadsrätt	Bor i hyres- lägenhet
Mellanstadiet				
Spånga/Tensta	11	0	21	8
Enskede/Årsta/Vantör	9	9	12	9
Farsta	9	7	7	5
Skärholmen	6	9	8	14
Rinkeby/Kista	2	6	23	* 4
Östermalm	7	#	6	#
Bromma	21	0	24	6
Norrmalm	19	12	31	17
Högstadiet				
Spånga/Tensta	8	3	15	9
Enskede/Årsta/Vantör	15	3	19	13
Farsta	10	5	9	10
Skärholmen	10	9	22	7
Rinkeby/Kista	3	3	5	3
Östermalm	5	13	10	10
Bromma	17	21	22	24
Norrmalm	8	25	10	10

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # för få i gruppen för att kunna redovisa resultat

Det kan konstateras att det även när det gäller deltagande i kulturskolan finns en inre selektion i stadsdelarna, d.v.s. de som bor i villa/radhus/bostadsrätt deltar i de flesta fall mer i kulturskolan än de som bor i hyreslägenhet. Skillnaderna är dock inte lika framträdande som när det gäller deltagande i en idrottsförening.

10.4 Är det få ungdomar som bor i hyreslägenhet som är med i idrottsförening i alla områden där många tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund?

Är det enbart i Stockholm det finns en inre selektion inom stadsdelarna när det gäller att vara med i en idrottsförening? I tabell 39 undersöker vi om det även är så i Malmö, Huddinge, Linköping och Jönköping i högstadiet när det gäller att vara med i en idrottsförening.

Tabell 39. Andelen som är (%) med i **idrottsförening** bland killar och tjejer som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive hyreslägenhet i olika stadsdelar i olika kommuner. **Högstadiet.**

	Killar		Tjejer	
	Bor i villa/ radhus/ bostadsrätt	Bor i hyres- lägenhet	Bor i villa/ radhus/ bostadsrätt	Bor i hyres- lägenhet
Stockholm				
Spånga/Tensta	50	*21	37	*18
Enskede/Årsta/Vantör	67	**37	57	***16
Farsta	43	44	38	***21
Skärholmen	29	40	13	19
Rinkeby/Kista	46	38	22	13
Östermalm	45	44	37	20
Bromma	59	45	55	57
Norrmalm	55	42	44	43
Malmö				
Limhamn- Bunkeflo	76	57	61	53
Husie	47	#	49	#
Centrum (t.ex. Davidshall och Värnhem)	43	44	21	16
Oxie	67	#	28	#
Kirseberg	58	50	38	24
Hyllie (t.ex. Holma och Lorensborg)	55	*35	46	*** 20
Södra innerstaden (t.ex. Möllevången och Norra Sofielund)	63	*27	25	13
Fosie (t.ex. Helenelund och Lindängen)	48	44	32	*17
Västra innerstaden	75	58	41	32
Rosengård	42	45	15	12
Huddinge				
Flemingsberg	48	27	33	7
Stuvsta, Snättringe	55	#	56	#
Sjödalen	62	36	41	8
Vårby	36	16	20	2
Trångsund	54	50	27	#
Skogås	53	28	50	24
Segeltorp	51	#	36	#
Linköping				
Skäggetorp/Ryd	37	29	50	10
Högstatusområden ¹⁰⁸	67	71	69	50
Jönköping				
Råslätt/Öxnehaga	(50)	36	20	25
Bymarken	74	#	67	#
Huskvarna	52	*20	48	**12

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001, Ns= ej signifikant # För få i gruppen för att kunna redovisa resultat.

¹⁰⁸ Till högstatusområden i Linköping har förts: Ekkällan (Stolplyckan), Garnisionen, Hjulsbro, Mjärdevi, Ramshäll, Vimanshäll, Ekängen och Sturefors.

Det kan konstateras att det är så i de flesta bostadsområden att de som bor i villa/radhus/bostadsrätt i högre utsträckning är med i en idrottsförening än de som bor i en hyreslägenhet. De tjejer som bor i hyreslägenhet i områden med många i socioekonomisk grupp 4 och 5 och där andelen med utländsk bakgrund är hög är i mycket liten utsträckning med i en idrottsförening.

11. Deltagande och nyttjande av offentligt subventionerad fritidsverksamhet som finns i alla stadsdelar

I det här kapitlet ska vi visa hur stor andel som deltar i det offentligt subventionerade fritidsutbud som finns i stadsdelarna.

11.1 Inledning

I tidigare kapitel har vi studerat hur barn/ungdomar deltar i olika offentligt organiserade fritidsaktiviteter. För att få en mer sammanfattande bild studeras i det här kapitlet deltagandet i/nyttjandet av offentligt subventionerade fritidsaktiviteter som finns i alla stadsdelar. Detta innefattar föreningar (idrottsförening, annan förening), kulturskolan, bibliotek, simhallar och fritidsgårdar. I kapitlet analyseras närmare hur ett mer kontinuerligt nyttjande (minst en gång per vecka) varierar med hänsyn till barnens/ungdomarnas sociala bakgrund. I flera tidigare studier har dessa fritidsverksamheter delats in i två grupper¹⁰⁹:

- Instrumentella med klar målinriktning och fasta tider - föreningar och kulturskola
- Expressiva, öppna verksamheter som kan besökas fritt under givna öppettider - bibliotek, simhall och fritidsgård

Vid de analyser som vi gjort tidigare av nyttjandet av dessa verksamheter har vi utgått från en rangordning där de instrumentella aktiviteterna placeras först¹¹⁰. Utgångspunkten har varit att deltagandet i dessa anses som eftersträfvansvärda av samhället och ges ett högt värde. Utifrån detta perspektiv kan de expressiva aktiviteterna ses som ett slags kompensation för barn/ungdomar som av olika anledningar inte nyttjar de instrumentella verksamheterna. Här är det självklart viktigt att notera att deltagandet i de expressiva aktiviteterna har ett egenvärde och man kan t ex notera att besök på bibliotek liksom besök i simhall i många sammanhang betraktas som något mycket positivt. Med utgångspunkt från detta bildas tre olika grupper, nämligen

1. Deltar i instrumentellt inriktade aktiviteter, d v s förening eller kulturskola.
2. Deltar inte i sådana aktiviteter men nyttjar någon av de expressiva minst en gång per vecka¹¹¹. Gränsen bedöms motsvara faktisk aktivitet inom de instrumentella.
3. Deltar inte i instrumentella aktiviteter eller nyttjar inte expressiva så ofta som en gång per vecka. **Denna grupp betecknas utomstående.**

Sammantaget ger denna uppdelning en bild av en ganska stor del av det offentliga stödets fördelning för olika grupper, vilket är viktigt att studera från ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

¹⁰⁹ Se Blomdahl U. **Fritidsaktiviteternas kumulativitet: en prövning av en generell hypotes.**

¹¹⁰ För en närmare beskrivning se Blomdahl U, Elofsson S. **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Hudinge – En studie av barn och ungdomar i åldersgruppen 10-19 år.** Elofsson S. **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?**

¹¹¹ I enkäterna i högstadiet och gymnasiet frågar vi om de senaste 4 veckorna. Har någon besökt fritidsgård 1gång, bibliotek 2 gånger och simhall 1 gång räknas ungdomarna som aktiva i expressiva aktiviteter minst 1 gång per vecka.

11.2 Kön och ålder

Låt oss börja med att se hur nyttjandet/deltagandet ser ut efter kön och ålder.

Tabell 40. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

Nyttjande	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Sign. nivå	***		**		*	
Instrumentella	74	57	56	49	36	33
Tillskott expressiva	14	28	3	3	2	1
Utomstående	12	15	41	48	61	66

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten visar på tydliga köns- och åldersskillnader. **För det första kan man notera mycket tydliga skillnader mellan de tre skolstadierna.** Nyttjandet av instrumentella aktiviteter är högst på mellanstadiet och sjunker sedan kontinuerligt till gymnasiet. **Könsskillnaderna – till tjejernas nackdel – är klart störst på mellanstadiet och minskar sedan kontinuerligt till gymnasiet** (där den är relativt begränsad).

Ser man till det tillskott som deltagandet i expressiva aktiviteter ger är detta mycket begränsat på både högstadiet och gymnasiet. På mellanstadiet får det en större betydelse och fångar upp hälften eller fler av de som inte deltar i instrumentella verksamheter. Här finns också en mycket klar könsskillnad, detta har en markant större inverkan för tjejer än för killar. På de båda övriga stadierna har detta en mycket marginell inverkan både bland killar och tjejer.

Ser man till andelen som inte nyttjar dessa offentligt subventionerade verksamheter i Stockholm stiger denna dramatiskt från något över 10% på mellanstadiet till över 60% på gymnasiet. Könsskillnaderna är här mer begränsade men det finns dock tecken på att tjejer nyttjar dessa offentligt subventionerade fritidsaktiviteter något mindre.

11.3 Familjesituation

Frågan är hur det ser ut från ett jämlikhetsperspektiv. Låt oss börja med att se på sambandet med familjesituation.

Tabell 41. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar i relation till familjeform efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

Stadium		Kön	Bor med båda föräldrar	Bor växelvis	Bor med mamma	Bor med mamma och annan vuxen	Sign. nivå	Efter kontroll #
Mellan	Instrumentella		P	77	71	67	57	*
			F	61	55	40	50	**
Hög			P	60	54	45	54	*
			F	53	48	38	37	**
Gym			P	43	28	28	17	**
			F	38	33	12	28	***
Mellan	Tillskott expressiva		P	13	11	24	33	
			F	25	29	41	39	
Hög			P	3	3	5	0	
			F	2	2	3	0	
Gym			P	2	1	3	0	
			F	1	0	1	2	
Mellan	Utomstående		P	10	18	10	10	*
			F	14	17	19	11	
Hög			P	37	43	50	46	*
			F	45	50	59	63	**
Gym			P	55	71	69	83	**
			F	61	67	87	70	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Det lägsta nyttjandet när det gäller instrumentella aktiviteter finner vi i de flesta fall bland dem som bor med en ensamstående mamma eller med en mamma som har en ny partner. Jämför man dessa båda grupper varierar dock skillnaderna. Bland högstadiekillar och gymnasietjejer är nyttjandet lägst för de som bor med en ensamstående mamma medan det bland mellanstadie- och gymnasiekillar är lägst för de som bor med en mamma som har ny partner.

Som redan påpekats är tillskottet från expressiva aktiviteter relativt begränsat när vi kräver deltagande minst en gång per vecka, men här bör observeras att detta är större bland mellanstadieelever som bor med en ensamstående mamma eller med en mamma som har en ny partner.

Det mönster som finns när det gäller nyttjande av instrumentella aktiviteter förs i stor utsträckning över till andelen utomstående. Barn/ungdomar som inte är med i förening (i de flesta fall idrottsförening) eller deltar i kulturskolan nyttjar inte i någon större utsträckning offentligt subventionerade verksamheter. Den lägsta andelen utomstående finns bland dem som bor med bägge föräldrar. I de flesta fall finner vi den näst lägsta bland de som har växelvis boende medan den högsta andelen finns bland dem som bor med en ensamstående mamma eller med en mamma som har ny partner. Speciellt hög är andelen utomstående för gymnasie-

killar som bor med mamma som har en ny partner samt bland gymnasietjejer som bor med en ensamstående mamma.

I mellanstadiet och högstadiet tycks dock olikheterna mellan olika grupper kunna återföras till olikheter mellan grupperna när det gäller social bakgrund. Efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund försvinner skillnaderna. Ett undantag gäller dock för andelen utomstående bland mellanstadiekillar. **Den höga andelen utomstående bland dem som bor med en ensamstående mamma och speciellt bland dem som bor med mamma som har ny partner kan här inte återföras till olikheter i social bakgrund. Här har alltså familjesituationen en ”direkt” inverkan. På gymnasiet har familjesituationen en tydlig ”direkt” betydelse både när det gäller nyttjandet av instrumentella aktiviteter och för andelen utomstående.**

11.4 Socioekonomisk bakgrund

I tabell 42 presenteras sambandet med familjens socioekonomiska bakgrund.

Tabell 42. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar i relation till familjens socioekonomiska bakgrund efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

Stadium		Kön	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Efter kontroll #
Instrumentella									
Mellan		P	87	85	72	57	58	***	***
		F	76	70	53	39	22	***	***
Hög		P	67	63	55	52	30	***	***
		F	65	63	43	33	28	***	***
Gym		P	51	44	31	27	25	***	**
		F	60	42	23	40	2	***	***
Tillskott expressiva									
Mellan		P	3	6	15	31	31		
		F	9	17	32	48	55		
Hög		P	3	3	3	3	5		
		F	2	1	2	4	6		
Gym		P	6	1	3	2	4		
		F	0	1	2	0	2		
Utomstående									
Mellan		P	13	9	13	12	11		*
		F	15	13	15	13	33	*	*
Hög		P	30	34	42	45	65	***	***
		F	33	36	52	63	66	***	***
Gym		P	43	55	66	71	71	***	**
		F	43	57	75	60	96	***	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för svensk respektive utländsk bakgrund.

Sambanden med familjens socioekonomiska bakgrund följer nästan genomgående ett kontinuerligt mönster. **Högre socioekonomisk ställning innebär högre nyttjande av instrumentella aktiviteter vilket leder till att färre är ”utomstående”.** Det finns vissa tecken på att tillskottet från expressiva aktiviteter är högre bland de som kommer från familjer med lägre socioekonomisk bakgrund men i de flesta fall är detta för lågt för att kompensera det lägre nyttjandet av de instrumentella. Här tycks dock mellanstadiekillar utgöra ett undantag där skillnaden mellan olika grupper försvinner när det gäller andelen utomstående.

Familjens socioekonomiska bakgrund har en tydlig ”direkt” inverkan – de signifikanta sambanden kvarstår även efter kontroll för familjesituation, utländsk bakgrund och boendeområde.

11.5 Utländsk bakgrund

Frågan är då hur sambanden ser ut med grad av utländsk bakgrund.

Tabell 43. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar i relation till utländsk bakgrund efter kön och stadium. Stockholms stad.
Andel (%).

Stadium	Kön	Barn och föräldrar födda i Sverige	En förälder född utomlands eller adoptivbarn	Andra gen invandrar	Första gen invandrare	Sign. nivå	Efter kontroll #
Instrumentella							
Mellan	P	77	79	70	57	***	
	F	69	53	42	31	***	***
Hög	P	60	61	49	43	***	*
	F	62	47	35	30	***	***
Gym	P	42	33	25	25	***	*
	F	42	33	16	11	***	***
Tillskott expressiva							
Mellan	P	9	10	22	36		
	F	16	31	43	58		
Hög	P	3	2	4	7		
	F	1	1	4	6		
Gym	P	2	1	8	3		
	F	0	1	17	17		
Utomstående							
Mellan	P	14	11	8	7	**	**
	F	15	16	15	11		
Hög	P	37	37	47	50	***	+
	F	37	52	61	64	***	***
Gym	P	56	66	67	72	**	
	F	58	66	67	72	***	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund.

När det gäller deltagande i instrumentella aktiviteter finns ett mycket tydligt mönster – barn/ungdomar med utländsk bakgrund nyttjar dessa i mindre utsträckning än de som har svensk bakgrund och denna skillnad är markant större bland tjejer än bland killar. I de flesta fall gäller också att andelen utomstående är högre bland dem som har utländsk bakgrund. Tillskottet från expressiva aktiviteter minskar dock dessa skillnader på mellanstadiet och bland gymnasietjejer i betydande omfattning men bland gymnasietjejer dock inte fullt ut. I övrigt är kompensationen mycket begränsad.

Ser man till andelen utomstående varierar bilden beroende på ålder. På mellanstadiet är andelen utomstående inte högre bland de som har utländsk bakgrund än bland de som har svensk bakgrund, bland killar till och med lägre. **På de båda högre stadierna gäller dock att ungdomar med utländsk bakgrund deltar mindre - fler bland ungdomar med utländsk bakgrund är utomstående.** Speciellt stor blir skillnaden bland högstadietjejer. Högstadietjejer med utländsk bakgrund nyttjar offentligt subventionerade verksamheter i ovanligt liten utsträckning. **Analys av sambanden efter kontroll för övriga bakgrundsvariabler styrker att utländsk bakgrund har en direkt inverkan.**

11.6 Stadsdelar/geografiska områden

Vad betyder då boendeområde? Analyserna görs här endast för mellan- och högstadiet. I gymnasiet är materialet inte tillräckligt stort för att det skall bli möjligt att analysera resultaten uppdelade efter olika stadsdelar/geografiska områden.

Tabell 44. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar i relation till boendeområde efter kön och stadium.
Stockholms stad. Andel (%).

Stadium	Kön	Bromma	Enskede	Farsta	Norrmalm	Rinkeby/ Kista	Skär- holmen	Spånga/ Tensta	Öster- malm	Sign. nivå	Efter kontroll
Instrumentella											
Mellan	P	86	75	65	86	67	70	71	92	*	
	F	84	55	58	77	36	36	55	64	***	**
Hög	P	65	64	46	60	50	49	45	51	*	
	F	69	49	53	58	38	33	42	48	***	*
Tillskott expres- siva											
Mellan	P	8	10	10	12	8	13	10	2		
	F	5	28	15	9	51	43	33	17		
Hög	P	3	1	4	2	3	9	4	2		
	F	1	2	4	0	5	10	1	0		
Utomstående											
Mellan	P	16	15	25	2	25	17	19	6		
	F	11	17	27	14	13	21	12	19		
Hög	P	35	35	50	37	47	42	51	47	*	
	F	30	49	43	42	67	57	57	52	***	+

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Nyttjandet av instrumentella verksamheter – förening och kulturskola – är, oberoende av kön och ålder, högst i Bromma och Norrmalm, två klara högstatusområden. Det är också relativt högt – dock lägre utom bland mellanstadiekillar – i det tredje högstatusområdet, Östermalm. I motsats till detta står lågstatusområdet Rinkeby/Kista där nyttjandet är lågt, dock mindre markant bland högstadiekillar. För det andra lågstatusområdet – Skärholmen – är nyttjandet främst lågt bland tjejer. Killarna skiljer ut sig mindre här. Bland killar finner vi också ett lågt nyttjande av instrumentella fritidsverksamheter i Farsta.

När det gäller tillskott från expressivt inriktade fritidsaktiviteter är det främst bland mellanstadietjejer som det framträder större skillnader mellan de olika områdena. **Detta tillskott är mycket stort i de två lågstatusområdena Rinkeby/Kista och Skärholmen där expressiva aktiviteter – bibliotek, simhall, fritidsgård – fångar upp hälften eller nästan hälften av mellanstadietjejeerna.** Ser man till de som inte är med i instrumentella aktiviteter handlar det om 70-80% av de som inte deltar i sådan. **I motsats till detta står de två högstatusområdena Bromma och Norrmalm där tillskottet från expressiva aktiviteter är mycket lågt.** En förklaring kan givetvis vara att nyttjandet av instrumentella aktiviteter i dessa fall är mycket högt. Ser man mer generellt till hur tillskottet från expressiva aktiviteter ser ut oberoende av kön och ålder ligger detta i Skärholmen högre än genomsnittet.

Om vi vänder oss till områden med lågt nyttjande tycks Farsta komma först, men med reservation för att nyttjandet inte är så lågt bland högstadietjejer. Bakom detta döljer sig ett lågt nyttjande av instrumentella aktiviteter, speciellt bland killar. Spånga/Tensta utmärks av lågt nyttjande på högstadiet men inte på mellanstadiet. Skärholmen och Rinkeby/Kista utmärks i sin tur av lågt nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet bland tjejer men skiljer inte ut sig på samma sätt bland killar.

Efter kontroll för socioekonomisk och utländsk bakgrund kvarstår få signifikanta skillnader mellan bostadsområdena. De skillnader som alltså framträder kan alltså i stor utsträckning återföras till olikheter mellan den sociala strukturen i de olika bostadsområdena.

11.7 Skolbetyg på högstadiet

På högstadiet kan vi också undersöka hur nyttjandet relaterar till skolbetyg. Genomsnittsbetyget har här klassificerats i fyra grupper från högt till lågt.

Tabell 45. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar i relation till betyg efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

Stadium		Kön	Höga betyg	Ganska höga betyg	Ganska låga betyg	Låga betyg	Sign. nivå	Efter kontroll #
Instrumentella								
Hög		P	64	63	64	49	**	*
		F	71	60	46	36	***	***
Tillskott expressiva								
Hög		P	3	3	2	3		
		F	1	1	4	3		
Utomstående								
Hög		P	33	34	34	48	**	*
		F	28	39	50	61	***	***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Tillskottet från expressiva fritidsaktiviteter är i samtliga fall mycket litet. Detta gör att nyttjandet av instrumentella liksom nyttjandet av samtliga de subventionerade fritidsaktiviteterna följer samma mönster. Både bland killar och tjejer finns en tydlig koppling mellan betyg och nyttjande. **Ungdomar som har högre betyg nyttjar instrumentella aktiviteter i högre utsträckning.** Detta innebär därmed att färre bland dessa är utomstående om man ser till alla de fem offentligt subventionerade aktiviteterna. Ett viktigt faktum är att dessa skillnader kvarstår även efter kontroll för låg socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund. Även bland ungdomar som har en lägre socioekonomisk bakgrund eller utländsk bakgrund innebär alltså högre betyg ett högre nyttjande av offentligt subventionerade fritidsaktiviteter.

Det är också viktigt att notera att skillnaden mellan de som har högst och de som har lägst betyg är större bland tjejer än bland killar. Bland ungdomar som har högst betyg är könsskillnaden ganska liten om man ser till andel utomstående (cirka en tredjedel). Bland dem som har lägst betyg är skillnaden betydligt större.

11.8 Program på gymnasiet

För att få en bild av vilken betydelse skolan har på gymnasiet jämförs de som går på yrkes- och studieförberedande program.

Tabell 46. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar i relation till program på gymnasiet efter kön och stadium. Stockholms stad.
Andel (%).

Stadium		Kön	Yrkesförberedande program	Studieförberedande program	Sign. nivå	Efter kontroll #
Instrumentella						
Gym		P	17	44	***	***
		F	26	35	*	*
Tillskott expressiva						
Gym		P	2	3		
		F	2	1		
Utomstående						
Gym		P	81	53	***	***
		F	72	64	*	*

+ $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Även här är tillskottet från expressiva aktiviteter mycket litet, något som självklart innebär att bilden blir densamma oberoende av om vi endast ser till de två instrumentella aktiviteterna eller alla de fem subventionerade fritidsaktiviteterna. **Både bland killar och tjejer är andelen utomstående högre – och därmed nyttjandet av instrumentella aktiviteter lägre – bland de som går på yrkesförberedande än de som går på studieförberedande program.** I bägge fallen gäller också att dessa skillnader kvarstår även efter kontroll för social bakgrund. **Skolvalet i sig själv får alltså effekter på nyttjandet av de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna.**

Vid sidan av detta gäller dock att skillnaderna är betydligt större bland killar än bland tjejer även om det i bägge fallen gäller att nyttjandet är högre bland de som går på studieförberedande program. Det högsta nyttjandet finner vi bland killar som går på studieförberedande program, det lägsta bland killar som går på yrkesförberedande. Detta innebär att könsskillnaderna ser helt olika ut på de två typerna av studieprogram. På de studieinriktade är killar mer aktiva, på de yrkesinriktade gäller motsatsen.

11.9 Vilka bakgrundsvariabler har starkast samband?

I tidigare delar av detta kapitel har vi studerat hur nyttjandet av offentligt subventionerade fritidsaktiviteter varierar utifrån kön och olika mått på jämlikhet. I det här avsnittet följs dessa resultat upp för att besvara två centrala frågor. Den första handlar om jämställdhet. I vilken utsträckning handlar det om generella könsskillnader och/eller finns det stöd för att könsskillnaderna varierar inom olika grupper. Den andra frågan handlar om vilka faktorer som främst inverkar på ojämlikheten – är det familjesituation, familjens socioekonomiska bakgrund, utländsk bakgrund eller boendeområde. För att studera dessa frågeställningar har materialet analyserats med multipel variansanalys (se avsnitt 2.6) där kön och övriga bakgrundsvariabler ingår som huvudfaktorer. Vid sidan av detta analyseras alla tvåvägs interaktioner med kön. I denna del av modellen studeras om det finns stöd för att könsskillnaderna skiljer sig beroende på social bakgrund. I tabell 47 redovisas resultat från dessa analyser när det gäller förekomst av signifikanta samband. Analyserna har körts separat för de tre olika skolstadierna.

Tabell 47. Nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar – nyttjat instrumentella respektive inte nyttjat några (utomstående). Resultat från multipel variansanalys – förekomst av signifikanta samband efter skolstadium. Stockholms stad.

Bakgrundsvariabler	Nyttjar instrumentella aktiviteter			Utomstående		
	Mellan	Hög	Gym	Mellan	Hög	Gym
Kön	**	+		+	+	
Familjesituation			***			***
Socioek. bakgrund	***	***	***	*	***	***
Utländsk bakgrund	*	***	***	*	*	***
Bostadsområde	**	**	#		**	#
<i>Interaktioner kön</i>						
Familjesituation						
Socioek. Bakgrund			*			+
Utländsk bakgrund	*			+		
Bostadsområde			#			#

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Bostadsområde studeras inte på gymnasiet.

De ovan presenterade resultaten visar att tillskottet från expressiva aktiviteter – med krav på att det skall utövas minst en gång i veckan – genomgående är mycket litet i högstadiet och gymnasiet. Detta innebär självklart att sambandsmönstren blir lika oberoende av om vi ser till nyttjande av de båda instrumentellt inriktade verksamheterna (förening och kulturskola) eller om vi ser till nyttjandet av alla de fem offentligt subventionerade verksamheterna. Det naturliga blir alltså på dessa båda stadier att diskutera deltagandet i de instrumentella verksamheterna som ju intar den helt dominerande platsen. Även i mellanstadiet domineras nyttjandet av deltagande i instrumentella verksamheter men på detta stadium intar tillskott från expressiva aktiviteter en betydligt större plats, inte minst bland flickor. Deltagandet i dessa minskar i mer eller mindre stor utsträckning när det gäller deltagande i instrumentella aktiviteter, dock oftast utan att helt kompensera.

I variansanalyserna ovan syns detta tydligt i två fall - de signifikanta könsskillnaderna och den signifikanta interaktionen mellan kön och utländsk bakgrund när det gäller deltagande i instrumentella aktiviteter minskar till endast tendens till samband ($p<0.10$) om man ser till nyttjande av alla de fem offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna. Detta gör att man på mellanstadiet inte på samma sätt kan sätta likhetstecken mellan deltagande i förening och/eller kulturskola och nyttjande av offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. För att få texten nedan begriplig kommer vi att även i detta fall att koncentrera kommentarer kring nyttjandet av instrumentella fritidsaktiviteter, men här kompletteras detta med frågan om vilken inverkan tillskott från expressiva aktiviteter har för att dämpa de skillnader som finns.

11.9.1 Bristande jämställdhet

Resultaten visar att de finns signifikanta generella könsskillnader på mellanstadiet men inte på de båda övriga stadierna. **På mellanstadiet har tjejer ett lägre nyttjande av instrumentella fritidsaktiviteter. Denna skillnad minskar dock om man ser till nyttjandet av alla de subventionerade fritidsaktiviteterna (endast tendens $p<0.10$) eftersom tillskottet från expressiva fritidsverksamheter är större bland tjejer.** I övrigt är de generella könsskillnader-

na begränsade men det finns tydliga indikationer på att könsskillnaderna varierar beroende på övriga bakgrundsvariabler. Det första tydliga tecknet på detta är att könsskillnaderna varierar mellan olika åldersgrupper. De är som störst i mellanstadiet och minskar sedan till gymnasiet. Vid sidan av detta finns två signifikanta interaktioner med kön. På mellanstadiet varierar skillnaden mellan killar och tjejer när det gäller utländsk bakgrund: könsskillnaderna är här klart mindre bland barn med svensk bakgrund än bland de som har utländsk bakgrund. **Tjejer i mellanstadiet som har utländsk bakgrund nyttjar offentligt subventionerade – och speciellt instrumentella – i klart mindre utsträckning.** Den andra signifikanta interaktionen med kön gäller för socioekonomisk bakgrund i gymnasiet. Könsskillnaderna är större bland gymnasieungdomar som har låg eller ganska låg socioekonomisk bakgrund. **Gymnasietjejer som tillhör dessa grupper har speciellt lågt nyttjande. Liksom i det tidigare fallet gäller detta främst för instrumentella, i viss utsträckning minskar tillskott från expressiva aktiviteter skillnaderna något.**

Vid sidan av dessa interaktioner kan vi också notera att det på gymnasiet finns en signifikant interaktion mellan kön och typ av program (resultaten redovisas ej). På yrkesinriktade program är det vanligare att tjejer nyttjat offentligt subventionerade aktiviteter, på studieinriktade program är bilden den motsatta.

Även om man tar hänsyn till skillnader när det gäller social bakgrund finns på högstadiet en tydlig koppling mellan nyttjande av offentligt stödda verksamheter och medelbetyg, i gymnasiet med typ av program. I det senare fallet finns också tydliga interaktioner med kön, könsskillnaderna ser olika ut på yrkes- och studieförberedande program.

11.9.2 Bristande jämlikhet

På vilket sätt slår då ojämlikheten främst igenom? Det första som är viktigt att notera – något som inte syns i analysresultaten ovan – är ålderns centrala roll. **Ser man till ålder minskar nyttjandet av den offentligt subventionerade verksamheten dramatiskt med ökad ålder.** För de övriga bakgrundsvariablerna framträder starka, ”direkta” samband genomgående både med socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund. **Barn/ungdomar från familjer med lägre socioekonomisk bakgrund nyttjar offentligt subventionerade verksamheter i lägre utsträckning. Oberoende av socioekonomisk bakgrund deltar barn/ungdomar med utländsk bakgrund mindre.** Främst gäller detta för de som är första generationens invandrare men med en tydlig reservation. På mellanstadiet leder tillskottet från nyttjande av expressiva verksamheter (bibliotek, simhall, fritidsgård) till att barn med utländsk bakgrund totalt sett nyttjat offentligt subventionerad verksamhet i samma utsträckning som de som har svensk bakgrund.

Övriga bakgrundsvariabler har en mer åldersrelaterad inverkan. På gymnasiet finns en signifikant koppling till familjesituation. Nyttjandet av offentligt subventionerad verksamhet är högre bland de som bor med bägge föräldrar. Speciellt lågt är det bland gymnasiekillar som bor med mamma som har ny partner och bland gymnasietjejer som bor med en ensamstående mamma. På högstadiet och gymnasiet finns också en klar koppling till skolsituationen (resultaten redovisas ej). Även om man tar hänsyn till skillnader när det gäller social bakgrund finns på högstadiet en tydlig koppling mellan nyttjande av offentligt stödda verksamheter och medelbetyg, i gymnasiet med typ av program. I det senare fallet finns också tydliga interaktioner med kön, könsskillnaderna ser olika ut på yrkes- och studieförberedande program.

En central fråga när man ser till tänkbara satsningar är vilken betydelse bostadsområdet har. Även här är sambanden åldersrelaterade. På mellanstadiet har boendebeskrivning en "direkt" inverkan när det gäller nyttjande av instrumentella fritidsaktiviteter men genom kompensation från expressiva aktiviteter försvinner denna om man ser till det totala nyttjandet. I "lågstatusområdena" Rinkeby/Kista, Skärholmen och bland killar i Spånga/Tensta är nyttjandet av instrumentella aktiviteter lågt men detta kompenseras av högre nyttjande av expressiva aktiviteter.

På högstadiet framträder däremot en "direkt" skillnad mellan bostadsområden både då det gäller nyttjandet av instrumentella aktiviteter och det totala nyttjandet av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar. Det låga nyttjandet av instrumentella fritidsaktiviteter som vi finner i lågstatusområdena Rinkeby/Kista, Skärholmen samt bland killar i Farsta och Spånga/Tensta kompenseras här inte av ett högre nyttjande av expressiva aktiviteter.

12. Hälsa och livskvalitet

I det här kapitlet ska vi presentera resultat när det gäller ungdomars hälsa och livskvalitet.

12.1 Inledning

Ett av de centrala målen med stödet till barn/ungdomars fritidsaktiviteter är ambitionen att förbättra barns/ungdomars hälsa och livskvalitet i nuläget och för framtiden¹¹². I enkäterna ingår tre mått som på olika sätt försöker ge en bild av dessa.

På samtliga stadier har eleverna fått bedöma den allmänna hälsan i en fråga med fem svarsalternativ: Bra, Ganska bra, Varken bra eller dålig, Ganska dålig, Dålig. På högstadiet och gymnasiet kompletteras denna med en likartad fråga kring fysisk och psykisk hälsa. Dessa tre mått är starkt korrelerade med varandra, men det finns vissa skillnader. Andelen som skattar den totala hälsan som inte bra (alternativen: Varken bra eller dålig, Ganska dålig, Dålig) är lägre än andelen som skattar den fysiska respektive psykiska hälsan som inte bra, vilket tyder på att man kan uppleva fysiska eller psykiska problem utan att detta nödvändigtvis innebär att man bedömer sin allmänna hälsa som sämre. I den fortsatta analysen studeras andelen som inte skattar sin hälsa som bra eller ganska bra med utgångspunkten från att det är rimligt att barn/ungdomar i det studerade åldersintervallet bör skatta sin hälsa som god.

Självskattad hälsa är ett mått som bland vuxna visat sig ge en tydlig bild av hälsan – ett flertal studier har visat att individens egen bedömning av sin hälsa är starkt kopplad till framtida sjuklighet och dödlighet¹¹³. Kunskaperna kring hur det ser ut bland barn/ungdomar är mer begränsade men det finns vissa indikationer på ett likartat samband¹¹⁴. Man kan också notera att detta mått har använts i SCB:s levnadsnivåstudier för barn¹¹⁵ och i Folkhälsoinstitutets kontinuerliga undersökningar kring skolbarns levnadsvillkor¹¹⁶. Det finns alltså en mycket utbredd föreställning om att självskattad hälsa kan ge en viktig bild av hälsosituationen även bland barn och ungdomar.

Ett annat mått som används i många undersökningar - även i de tidigare nämnda – handlar om förekomst av olika (speciellt psykiska) besvär. Detta mått har också fått en central plats i den omfattande debatten kring förekomst av stress och andra psykiska besvär bland dagens ungdom. I analyserna används ett medelvärde för psykiska besvär¹¹⁷ med följande kodning:

¹¹² Som ett av sex delmål i jämställdhetspolitiken anges: Jämställd hälsa: Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

¹¹³ Se Idler EL, Benyamini Y. **Self-rated health and mortality: a review of twenty-seven community studies.**

¹¹⁴ Fosse NE, Haas SA. **Validity and stability of self-reported health among adolescents in a longitudinal, nationally representative survey.**

¹¹⁵ Statistiska Centralbyrån. **Barns villkor. Tabeller baserade på undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF).** Statistiska Centralbyrån. **Barns hälsa. Levnadsförhållanden rapport 115.**

¹¹⁶ Se t. ex. Marklund U. **Skolbarns hälsovanor under ett decennium. Health Behavior in School-Aged Children. A WHO Collaborative Study.** Statens Folkhälsoinstitut. **Svenska skolbarns hälsovanor 2009/10 grundrapport.**

¹¹⁷ I enkäterna har mellanstadieeleverna fått besvara frågan *Hur ofta har du haft följande besvär under vårterminen?* Och elever på de båda övriga stadierna *Har du under de senaste 12 månaderna haft följande besvär?* Svarsalternativen är i samtliga fall: I stort sett varje dag, Ungefär en gång per vecka, Ungefär en gång i månaden samt Sällan eller aldrig. Som indikationer på psykiska besvär ingår på mellanstadiet Deppighet, Huvudvärk; Magont (inte mensvärk) Oro/ångest, Svårt att somna/sova samt Trötthet (på dagarna). Vid sidan av detta ingår på de bägge högre stadierna även Stress.

1=sällan eller aldrig, 2=ungefär en gång i månaden, 3=ungefär en gång i veckan, 4=i stort sett varje dag. Detta innebär alltså att ett högre medelvärde motsvarar högre förekomst av psykiska besvär.

Vid sidan av detta studeras ungdomarnas upplevelse av sin livskvalitet (frågan ingår inte på mellanstadiet) på en skala från 1 till 10 (1=mycket dålig, 10=mycket bra). Även i detta fall används som mått medelvärdet.

Vid analyserna är det viktigt att ha i åtanke att de olika måtten som presenterats ovan rimligen mäter olika aspekter av barns/ungdomars hälsa och välmående. Möjligen kan man här tänka sig att skattningen av hälsa – oberoende av om det handlar om totalskattningen eller av den fysiska respektive psykiska hälsan i högre utsträckning utgår från ett mer långsiktigt perspektiv.

12.2 Kön och ålder

Vi börjar med att se hur dessa mått ser ut beroende på kön och ålder.

Tabell 48. Hälsa och livskvalitet efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Självskattad hälsa (ej bra) Sign. nivå	7	12 ***	9	19 ***	14	24 ***
Självskattad fysisk hälsa (ej bra) Sign. nivå			18	29 ***	22	35 ***
Självskattad psykisk hälsa (ej bra) Sign. nivå			16	35 ***	24	38 ***
Psykiska besvär (m) Sign. nivå	1.99	2.11 ***	1.85	2.29 ***	1.96	2.47 ***
Livskvalitet (m) Sign. nivå			8.13	7.39 ***	7.68	7.20 ***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Om vi börjar med att se till barns/ungdomars skattningar av sin hälsa finns genomgående köns- och ålderskillnader. **Andelen som skattar sin hälsa som inte bra – oberoende av om det gäller den allmänna skattningen eller skattningen av den fysiska respektive psykiska hälsan är högre bland tjejer än bland killar. Andelen ökar också med ökad ålder.** Ser vi till den totala skattningen är det både bland killar och tjejer dubbelt så många på gymnasiet som skattar sin hälsa som inte bra som på mellanstadiet.

Könsskillnader framträder också om vi ser till förekomst av besvär och upplevd livskvalitet. Oberoende av ålder anger tjejer högre förekomst av psykiska besvär och skattar i genomsnitt sin livskvalitet lägre. **Bland tjejer finns också ett kontinuerligt ålderssamband – äldre ger genomgående en mer negativ bild.** Detta gäller även bland killar om vi ser till upplevd livskvalitet men detta mönster gäller inte bland dem när det gäller förekomst av psykiska besvär. Här skiljer högstadiekillar ut sig genom att redovisa lägre förekomst än yngre och äldre killar.

Det finns bakom detta mönster två mer speciella mönster som bör noteras. För det första gäller att en klart högre andel skattar sin fysiska eller psykiska hälsa som icke bra än den totala hälsan. Ungdomar tycks alltså kunna tycka att deras fysiska eller psykiska hälsa är mindre bra utan att detta ger försämrad total hälsa. Skattar man däremot både den fysiska och den psykiska hälsan lägre är det däremot troligare (dock inte självklart) att man ger en låg skattning av den totala hälsan. Det andra faktumet som är av intresse att notera är den kraftiga nedgången – från högstadiet till gymnasiet – bland killar när det gäller upplevd livskvalitet. Här är nedgången mycket större bland killar än bland tjejer.

12.3 Situationen i Stockholm i jämförelse med andra kommuner

Hur är då hälsosituationen för barn/ungdomar i Stockholm jämfört med hur det ser ut i andra delar av Sverige? För att få en bild av detta presenteras uppgifter från de senaste undersökningar som genomförts inom forskningsprojektet *Ung livsstil*. De olika kommunerna har i tabellen rangordnats med utgångspunkt från den socioekonomiska situationen. Först kommer kommuner där den genomsnittliga socioekonomiska bakgrunden är lägst. Resultaten som presenteras nedan visar att – vid sidan av kön och ålder – socioekonomisk ställning har en inverkan speciellt när det gäller skattning av hälsa. Utifrån dessa samband kan man förvänta sig en sämre hälsosituation i kommuner där den genomsnittliga socioekonomiska bakgrunden är lägst. Låt oss börja med att se till självskattad hälsa.

Tabell 49. Andel (%) som skattar sin hälsa som icke bra efter kön, stadium och kommun.

Kommun	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Malmö			13	26***		
Stockholm	7	12***	9	19***	14	24***
Helsingborg	6	8	9	15***	15	24***
Linköping			10	17***	19	20**
Kalmar			9	17***		
Jönköping	8	11***	12	21***	18	25**
Huddinge	10	13*	15	28***	21	30***
Haninge	7	10*	13	18+	23	27***
Sävsjö	7	5	16	16		
Värmdö			12	23***		
Vallentuna			16	23*	16	32**
Täby	8	7	12	21***	17	29***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Andelen som skattar sin hälsa som inte bra i Stockholm ligger under eller som högst lika med medianvärdet för kommunerna. Bland högstadie- och gymnasiekillar finns Stockholm till och med i gruppen kommuner där andelen som har sämre hälsa är lägst. **Ser man till de samlade resultaten finns det alltså inget som pekar mot att hälsan för barn/ungdomar i Stockholm skulle skilja sig speciellt från riket i övrigt.**

I de två högre stadierna gäller i de flesta kommuner – liksom i Stockholm – att tjejer skattar sin hälsa lägre än killar. Högstadiet i Sävsjö skiljer dock ut sig – här är det lika vanligt att tjejer och killar anger att de inte har bra hälsa. I mellanstadiet gäller genomgående att könsskillnaderna är mindre men liksom i Stockholm gäller i Jönköping, Huddinge och Haninge att det är fler bland tjejerna som skattar sin hälsa som inte bra. Ser vi till könsskillna-

derna ligger dessa något över genomsnittet för Stockholm. I mellanstadiet är dessa störst i Stockholm bland de undersökta kommunerna medan de på de båda övriga stadierna inte skiljer ut sig lika mycket. Sammantaget pekar detta mot att något större könsskillnader när det gäller självskattad hälsa i Stockholm än vad som gäller rent allmänt.

Frågan är hur det ser ut när det gäller förekomst av psykiska besvär.

Tabell 50. Förekomst av psykiska besvär (m) efter kön, stadium och kommun.

Kommun	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Malmö			1.96	2.39***		
Stockholm	1.99	2.11***	1.85	2.29***	1.96	2.47***
Helsingborg	1.92	2.01*	#	#	#	#
Linköping			2.05	2.40***	2.17	2.61***
Kalmar			1.92	2.16***		
Jönköping	1.94	2.01	1.97	2.34***	2.13	2.63***
Huddinge	1.99	2.13**	2.06	2.52***	2.08	2.57***
Haninge	1.95	2.11**	1.84	2.09***	2.00	2.39***
Sävsjö	1.94	1.77	1.77	2.13**		
Värmdö			2.00	2.44***		
Vallentuna			2.10	2.55***	2.23	2.56*
Täby	2.03	2.13*	1.99	2.45***	2.01	2.45***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # I dessa fall skiljer sig svarsalternativen.

Resultaten blir likartade - förekomsten av psykiska besvär ligger på ungefär, ibland något under, medianen för de studerade kommunerna. **Även i detta fall finns alltså inga indikationer på att barn/ungdomar i Stockholm skulle skilja ut sig speciellt.**

I nästan alla undersökningar gäller att tjejer i genomsnitt redovisar högre förekomst av psykiska besvär än killar. Mellanstadiet i Sävsjö utgör dock ett undantag, här är det minst lika vanligt bland killar som bland tjejer. Ser man till storleken på könsskillnaderna ligger dessa i Stockholm kring genomsnittet bland kommunerna i mellan- och högstadiet, dock något högre i gymnasiet.

I tabell 51 ser vi närmare på skattad livskvalitet. Denna fråga finns inte med i mellanstadiet i Stockholmsundersökningen, men vi har dock tagit med resultat från andra studier som genomförts i mellanstadiet för den intresserade.

Tabell 51. Skattad livskvalitet (m) efter kön, stadium och kommun (#).

Kommun	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Malmö			8.23	7.12***		
Stockholm			8.13	7.39***	7.68	7.20***
Linköping			8.09	7.35***	7.49	7.23*
Kalmar			8.34	7.32***		
Jönköping	8.96	8.57***	8.23	7.39***	7.82	7.21***
Huddinge	8.77	8.44**	8.44	7.32***	7.77	7.17***
Haninge	8.63	8.16**	8.45	7.68***	7.87	7.62
Sävsjö	8.75	8.89	8.34	7.24**		
Värmdö			8.21	7.68***		
Vallentuna			7.68	7.04***	7.47	6.95+
Täby	8.51	8.34	8.18	7.62***	7.90	7.31

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # I Helsingborg ingår inte frågan kring skattad livskvalitet.

Resultaten följer ett liknande mönster – i de flesta fall ligger skattningarna från Stockholms-ungdomarna på ungefär samma nivå som medianen för de ingående kommunerna. Möjligen kan man notera att högstadiekillar skattning av sin livskvalitet ligger relativt lågt, men avvikelser från medianvärdet är dock relativt liten. Här finns dock en viss indikation på att högstadiekillar i Stockholm skulle ha en något lägre (upplevd) livskvalitet.

I alla kommuner – utom i Sävsjö i mellanstadiet – gäller att tjejer i genomsnitt skattar sin livskvalitet lägre än killar. Könsskillnaderna i Stockholm ligger kring genomsnittet för de studerade kommunerna.

Sammantaget måste vi konstatera att hälsosituationen – studerad genom självskattad hälsa och förekomst av självrapporterade psykiska besvär - för barn/ungdomar i Stockholm inte på något sätt tycks vara sämre än i andra kommuner. Ungdomar i Stockholm tycks inte heller skilja ut sig speciellt om vi ser till skattad livskvalitet. Även om det finns vissa indikationer på att könsskillnaderna i Stockholm ligger något över genomsnittet för självskattad hälsa kvarstår slutsatsen även för tjejerna i Stockholm. **Sammantaget gäller att tjejer har sämre hälsa, fler psykiska besvär och lägre livskvalitet än killar.**

12.4 Vad har hänt sedan 2004/05?

En intressant fråga är om det har skett förändringar över tid. I en studie som genomfördes inom Ung livsstil i Stockholm år 2004/05 ingick frågor av samma slag i undersökningar på högstadiet (dock ej självskattad hälsa) och på gymnasiet. Resultaten från dessa studier presenteras – tillsammans med resultat från den nu aktuella undersökningen – i tabell 52.

Tabell 52. Hälsa och livskvalitet. Jämförelser mellan undersökningar från 2004/05 och 2013/2014 efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärde (m).

	År	Högstadiet		Gymnasiet	
		Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Ej bra hälsa (%)	2004/05			17	23***
	2014			14	24***
Psykiska besvär (m)	2004/05	1.91	2.23	1.95	2.39***
	2014	1.85	2.29***	1.96	2.47***
Livskvalitet (m)	2004/05	8.34	7.76***	8.02	7.72***
	2014	8.13	7.39***	7.68	7.20***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

En jämförelse mellan 2004/05 och 2013/14 tyder på att **förändringarna är mycket begränsade när det gäller självskattad hälsa** (endast gymnasiet tillgängligt) och förekomst av besvär. **Däremot tycks den genomsnittliga livskvaliteten minskat något, mest för tjejer. Om man ser till könsskillnaderna har dessa inte minskat, tvärtom finns vissa tendenser till att de ökat något.**

12.5 Familjesituation

I tabell 53 nedan presenteras samband med familjesituation.

Tabell 53. Hälsa och livskvalitet i relation till familjesituation efter kön och stadium.
Stockholms stad. Andel (%).

Stadium		Kön	Bor med båda föräldrar	Bor växelvís	Bor med mamma	Bor med mamma och annan vuxen	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)								
Mellan		P	7	3	6	8		
		F	11	14	14	16		
Hög		P	7	11	10	12		
		F	16	21	26	26	*	
Gym		P	10	18	18	21	+	
		F	22	17	37	24	**	+
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)								
Hög		P	15	19	23	27		
		F	25	30	39	39	*	
Gym		P	22	21	19	25		
		F	31	32	50	44	**	
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)								
Hög		P	12	18	25	14	*	
		F	30	38	40	33		
Gym		P	22	28	26	21		
		F	37	29	55	36	**	*
Psykiska besvär (m)								
Mellan		P	1.93	2.08	2.03	2.19	*	
		F	2.05	2.26	2.22	2.30	**	
Hög		P	1.81	1.83	1.91	2.16	*	
		F	2.23	2.4	2.41	2.33	**	*
Gym		P	1.96	1.94	1.99	1.79		
		F	2.43	2.51	2.52	2.56		
Livskvalitet (m)								
Hög		P	8.27	7.94	7.98	7.76	*	
		F	7.59	7.30	6.95	6.88	***	*
Gym		P	7.83	7.95	7.39	7.71		
		F	7.32	7.32	6.80	7.00	*	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Ser man till mellanstadiet varierar inte skattningen av hälsa mellan barn och ungdomar i olika familjekonstellationer. Däremot finns det skillnader när det gäller förekomst av psykiska besvär som är lägst bland dem som bor med bägge föräldrar. Relativt sett – här skall man notera att förekomsten genomgående är högre bland tjejer – tycks denna vara speciellt hög bland mellanstadiekillar som bor med mamma som har ny partner. Viktigt att notera att denna skillnad kan återföras till olikheter mellan olika grupper när det gäller social bakgrund i övrigt.

Även på högstadiet kan man notera att de som bor med bägge föräldrar genomgående redovisar bäst hälsa och livskvalitet. Bland tjejer finns ett mönster som pekar mot att den sämsta situationen finner vi bland dem som bor med mamma som har ny partner, den näst sämsta bland de som bor med en ensamstående mamma. Mönstret är likartat bland högstadiekillar men här framträder endast tydliga skillnader när det gäller förekomst av psykiska besvär och skattad livskvalitet. I flertalet fall försvinner dessa skillnader efter kontroll för social bakgrund i övrigt men det är viktigt att observera att bland högstadietjejerna kvarstår skillnader mellan olika familjetyper när det gäller förekomst av besvär och skattad livskvalitet. **I dessa fall tycks alltså familjesituationen ha en direkt inverkan.**

På gymnasiet framträder samband med familjesituation endast bland tjejer. **Gymnasietjejer som bor med en ensamstående mamma skattar den totala, den fysiska och den psykiska hälsan och livskvaliteten lägst.** Tjejer som bor med en mamma som har ny partner skiljer ut sig genom att skatta den fysiska hälsan och livskvaliteten lägre än de som bor med bägge föräldrar eller växelvis (dock bättre än de som bor med en ensamstående mamma). Dessa skillnader tycks dock – med undantag för förekomst av psykiska besvär – kunna återföras till olikheter när det gäller social bakgrund i övrigt. **Den låga skattningen av den psykiska hälsan bland gymnasietjejer som bor med en ensamstående mamma tycks alltså mer direkt kunna kopplas till deras familjesituation.**

12.6 Socioekonomisk bakgrund

Frågan är hur sambanden med socioekonomisk bakgrund ser ut?

Tabell 54. Hälsa och livskvalitet i relation till familjens socioekonomiska bakgrund efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium		Kön	1	2	3	4	5	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)									
Mellan		P	5	4	7	11	11	**	**
		F	4	10	12	21	21	***	**
Hög		P	8	6	11	11	17	**	*
		F	15	14	20	24	29	**	**
Gym		P	6	13	15	16	19	+	+
		F	12	21	29	17	28	*	+
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)									
Hög		P	13	15	18	16	41	**	**
		F	20	23	28	39	47	***	***
Gym		P	22	18	25	22	20		
		F	17	29	45	38	39	***	***
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)									
Hög		P	16	11	19	16	22	+	
		F	39	29	33	37	54	**	*
Gym		P	13	25	24	27	26		
		F	32	34	43	38	48	*	*
Psykiska besvär (m)									
Mellan		P	1.81	1.96	1.99	1.98	1.93		
		F	1.90	2.08	2.11	2.27	2.26	*	
Hög		P	1.96	1.81	1.85	1.88	1.89		
		F	2.29	2.20	2.33	2.32	2.42	*	
Gym		P	1.95	1.99	1.99	1.79	1.98		
		F	2.40	2.40	2.55	2.47	2.44		
Livskvalitet (m)									
Hög		P	7.99	8.41	8.01	8.00	7.97	*	
		F	7.73	7.62	7.36	7.04	6.94	**	
Gym		P	8.27	7.82	7.43	7.77	7.48	*	
		F	7.44	7.34	7.03	7.25	7.02		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för svensk respektive utländsk bakgrund.

Resultaten pekar mycket tydligt på att hälsa/livskvalitet är starkt kopplad till socioekonomisk bakgrund. Kontroll för social bakgrund i övrigt visar också att denna inverkan är direkt. **Lägre socioekonomisk bakgrund innebär lägre skattning av hälsa, högre förekomst av psykiska besvär och lägre skattad livskvalitet.**

12.7 Utländsk bakgrund

Frågan är då vilken koppling som finns till utländsk bakgrund?

Tabell 55. Hälsa och livskvalitet i relation till grad av utländsk bakgrund efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium	Kön	Barn och föräldrar födda i Sverige	En förälder född utomlands eller adoptivbarn	Andra gen. invandrare	Första gen. invandrare	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)							
Mellan	P	7	5	7	5		+
	F	10	17	14	16	*	
Hög	P	8	9	12	10		+
	F	16	22	23	20		
Gym	P	13	16	17	12		
	F	22	16	32	32		
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)							
Hög	P	16	17	21	22	+	
	F	25	32	36	25	+	
Gym	P	21	26	25	12		*
	F	31	35	44	47	**	
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)							
Hög	P	15	16	15	23		
	F	32	37	35	38		
Gym	P	26	20	20	25		
	F	37	38	38	49		
Psykiska besvär (m)							
Mellan	P	1.97	1.98	1.98	1.88		
	F	2.08	2.19	2.14	2.12		
Hög	P	1.83	1.94	1.84	1.83		
	F	2.27	2.37	2.31	2.22		
Gym	P	2.00	1.92	1.86	2.04		
	F	2.44	2.43	2.48	2.67	+	
Livskvalitet (m)							
Hög	P	8.21	7.94	8.24	7.87	+	
	F	7.53	7.19	7.4	7.07	*	
Gym	P	7.69	7.90	7.71	7.20		
	F	7.26	7.16	7.82	6.64	+	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund.

Om man ser till tidigare presenterade resultat gällde ofta att barn/ungdomar med utländsk bakgrund i många avseenden hade en sämre situation. Resultaten ovan pekar knappast på något sådant generellt mönster. Även om det finns vissa signifikanta samband med utländsk bakgrund är de begränsade och kvarstår efter kontroll för social bakgrund i övrigt endast i två fall, nämligen när det gäller skattad fysisk hälsa på gymnasiet. Resultaten är dock i detta fall motsatta för killar och tjejer. Bland gymnasiepojkar skattar första generationens invandrare sin fysiska hälsa som bättre, medan bland gymnasietjejer skattar både första och andra generationens invandrare den fysiska hälsan som sämre. Även om det i övrigt inte finns några signifikanta samband eller om de som finns kan förklaras av övrig social bakgrund är det dock viktigt att notera att första generationens invandrarbarn/-

ungdomar som grupp skiljer ut sig i flera avseenden. Bland mellanstadiekillar skiljer dessa ut sig genom att ha lägre förekomst av psykiska besvär – alltså inte mer utsatta. På högstadiet och gymnasiet gäller genomgående att de skattar sin livskvalitet lägre. Vid sidan av detta kan vi bland gymnasietjejer i denna grupp notera lägre självskattad fysisk, psykisk och total hälsa samt högre förekomst av psykiska besvär. **Sammantaget tycks alltså första generationens invandrartjejer på gymnasiet ha en mer utsatt hälsosituation.**

12.8 Stadsdelar/geografiska områden

Nästa steg handlar om att undersöka hälsosituationen i olika bostadsområden på mellan- och högstadiet. I tabellen har de olika områdena sorterats efter social struktur, från ”lågstatusområden” – Skärholmen och Rinkeby/Kista till ”högstatusområdena” Norrmalm, Östermalm och Bromma.

Tabell 56. Hälsa och livskvalitet i relation till stadsdel efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium	Kön	Rinkeby/ Kista	Skärholmen	Farsta	Spånga/ Tensta	Enskede/ Årsta/ Vantör	Norrmalm	Öster- malm	Bromma	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)											
Mellan	P	7	4	9	7	12	6	2	3	+	
	F	12	19	14	12	9	10	6	7		
Hög	P	7	13	12	9	10	11	1	9	*	
	F	13	27	20	29	18	14	22	13		
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)											
Hög	P	23	9	21	15	17	23	9	18	+	*
	F	34	29	31	31	30	28	27	20		
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)											
Hög	P	12	21	17	18	19	15	11	14		
	F	28	37	35	42	36	25	35	31		
Besvär (m)											
Mellan	P	2.05	2.04	1.98	1.79	2.00	1.99	1.97	2.00	*	
	F	1.99	2.30	2.14	1.98	2.17	2.09	2.05	1.97		
Hög	P	1.82	2.03	1.88	1.86	1.86	1.79	1.63	1.93	**	**
	F	2.19	2.35	2.36	2.27	2.36	2.10	2.44	2.19		
Livskvalitet (m)											
Hög	P	8.11	7.87	7.98	8.29	8.20	8.29	8.59	8.20	*	
	F	7.55	6.86	7.27	7.26	7.23	7.89	7.31	7.62		

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Ser man rent allmänt till skillnaderna mellan stadsdelsområdena – utan kontroll för den sociala strukturen – är det främst två mönster som träder fram. Det första gäller förekomst av psykiska besvär, här finns signifikanta skillnader mellan områdena utom bland mellanstadiekillar. Det andra mönstret är att signifikanta skillnader framträder bland högstadietjejer. Vid sidan av skillnader när det gäller förekomst av psykiska besvär finns här även områdesskillnader när det gäller skattning att den totala hälsan och av livskvaliteten.

En närmare analys visar att det är lågstatusområdet Skärholmen som skiljer ut sig. Högstadietjejer i detta område skattar sin livskvalitet ovanligt lågt och redovisar hög förekomst av psykiska besvär. I Skärholmen är också förekomsten av besvär hög bland mellanstadietjejer. **Kontrollerar man för social bakgrund försvinner dock skillnaderna i dessa fall – de avvikande värdena kan alltså återföras till olikheter i den sociala strukturen.** Resultaten ovan visar dock även att vi får ett signifikant samband som kvarstår även om man kontrollerar för social bakgrund, nämligen bland högstadiekillar för psykiska besvär. En djupare analys visar att det även i detta fall är Skärholmen som skiljer ut sig.

De samlade resultaten pekar alltså mot att Skärholmen skiljer ut sig genom i olika avseenden indikationer på sämre hälsa, högre förekomst av psykiska besvär och lägre livskvalitet bland mellanstadietjejer och högstadieelever. Mellanstadiekillarna skiljer inte ut sig lika tydligt men även här finns vissa indikationer på att hälsan/livskvaliteten är relativt låg just i Skärholmen. Detta motiverar att man bör göra en djupare analys av situationen i denna stadsdel, något som ligger utanför uppgiften för den här rapporten.

Frågan om Skärholmens specifika situation kan återföras till den sociala strukturen ger motsägelsefulla svar. De signifikanta skillnader vi finner bland tjejer försvinner efter kontroll för social bakgrund, dock inte de som finns bland killar. Med tanke på att Skärholmen är ett lågstatusområde väcks självklart tanken att förklaringen skulle finnas i just detta, men resultaten stöder knappast att det skulle finnas en speciell koppling till låg-, högstatusområde. Det andra lågstatusområdet - Rinkeby/Kista – skiljer inte alls ut sig på något liknande sätt och det finns inte heller några indikationer på att hälsosituationen skulle var speciellt positiv i de tre högstatusområdena Bromma, Norrmalm och Östermalm. Allt detta pekar mot att den eventuella förklaringen måste mer specifikt kopplas till speciella förhållanden i just Skärholmen.

12.9 Skolbetyg på högstadiet

Frågan är då vilken koppling det i högstadiet finns till genomsnittsbetyg?

Tabell 57. Hälsa och livskvalitet i relation till betyg efter kön och stadium. Stockholms stad.
Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium		Kön	Höga betyg	Ganska höga betyg	Ganska låga betyg	Låga betyg	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)								
Hög		P	7	5	9	10	+	
		F	17	11	15	24	+	
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)								
Hög		P	9	11	21	21	**	*
		F	22	23	27	32	*	
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)								
Hög		P	13	13	17	18		
		F	28	31	30	36		
Psykiska besvär (m)								
Hög		P	1.84	1.77	1.88	1.87		
		F	2.26	2.23	2.23	2.36		
Livskvalitet (m)								
Hög		P	8.55	8.35	7.97	8.04	**	**
		F	7.67	7.77	7.40	7.18	**	

+ $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Resultaten visar att medelbetyg främst kopplas samman med skattning av fysisk hälsa och upplevd livskvalitet. **Både bland killar och tjejer gäller att ungdomar som har högre genomsnittsbetyg redovisar bättre fysisk hälsa och högre livskvalitet.** Det finns också indikationer mot att de skattar den totala hälsan högre. Ett viktigt faktum att notera är att det däremot inte tycks finnas någon koppling till förekomst av psykiska besvär. Sådana besvär tycks vara ungefär lika vanliga oberoende av om man har låga eller höga betyg.

Bland tjejer försvinner dessa samband efter kontroll för social bakgrund – här kan alltså de noterade olikheterna återföras till sociala skillnader. Detta gäller dock inte bland högstadiekillar – här finns en koppling mellan betyg och fysisk hälsa respektive upplevd livskvalitet som inte kan förklaras av olikheter i social bakgrund. Hur man lyckas i skolan får alltså bland killar en direkt påverkan på dessa hälsoindikatorer.

12.10 Program på gymnasiet

Frågan är om det finns skillnader mellan de som går på yrkes- och studieinriktade program på gymnasiet?

Tabell 58. Hälsa och livskvalitet i relation till program på gymnasiet efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium		Kön	Yrkesförberedande	Studieförberedande	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)						
Gym		P	18	12		
		F	28	23		
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)						
Gym		P	27	19	*	
		F	46	33	*	
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)						
Gym		P	25	24		
		F	44	37		
Psykiska besvär (m)						
Gym		P	1.94	1.97		
		F	2.60	2.43	**	*
Livskvalitet (m)						
Gym		P	7.47	7.75		
		F	6.88	7.28	*	*

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Resultaten visar på tydliga skillnader mellan ungdomar på yrkes- och studieinriktade program när det gäller skattning av den fysiska hälsan och bland tjejer även när det gäller förekomst av psykiska besvär och upplevd livskvalitet. **I samtliga dessa fall gäller att det är en sämre situation bland de som går på yrkesförberedande än för de som går på studieförberedande program.** Sambanden med skattad fysisk hälsa försvinner efter kontroll för social bakgrund men kvarstår i de båda andra fallen. **Gymnasietjejer som går på yrkesförberedande program redovisar högre förekomst av psykiska besvär och skattar sin livskvalitet lägre än vad som kan förklaras av olikheter i social bakgrund.**

12.11 Särskoleelevernas hälsa och livskvalitet

Inom ramen för att analysera jämlikhet ligger också att undersöka om det finns skillnader kopplade till intellektuell funktionsnedsättning. I en studie av Elofsson/Blomdahl har hälsa och livskvalitet bland särskoleelever med jämförelser mot elever från övriga skolan analyse-

rats för ett större material där fler kommuner ingår. Sammanlagt innefattar denna studie 656 sarskoleelever och något mer än 8 600 elever från övriga skolan i högstadiet och gymnasiet¹¹⁸. I detta avsnitt redovisas endast resultat från den undersökning som genomfördes bland elever från grund- och gymnasiesarskolan i Stockholm vid ungefär samma tid som de ovan analyserade undersökningarna¹¹⁹. Även i dessa ingår frågor kring hälsa och livskvalitet, men i flera fall med annorlunda svarsalternativ för att de skall kunna besvaras av sarskoleeleverna. När det gäller skattningen av hälsa är dock både frågan och svarsalternativen samma som i undersökningarna i övriga skolan. Frågorna kring förekomst av besvär har tre svarsalternativ: Nästan varje dag, Ibland, Nästan aldrig. Det första av dessa stämmer väl med det första svarsalternativet på frågan i övriga skolan – i stort sett varje dag¹²⁰. Skattningen av livskvalitet utgår från frågan *Tycker du att ditt liv är bra eller dåligt?* med svarsalternativen Mycket bra, Bra, Ok, Dåligt, Mycket dåligt.

I tabell 59 nedan presenteras resultat med utgångspunkt från dessa frågor uppdelat efter kön och stadium. I tabellen presenteras också resultat från motsvarande frågor i övriga skolan.

Tabell 59. Sarskolan. Hälsa och livskvalitet efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

	Högstadiet				Gymnasiet			
	Sarskolan		Övriga skolan		Sarskolan		Övriga skolan	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Ej bra hälsa	21	20	9	19***	20	25	14	24***
<i>Psykiska besvär. Andel (%) nästan dagligen</i>								
Ont huvud	2	6	5	13***	6	11**	4	16***
Ont mage	4	5	4	10***	3	12**	3	10***
Irriterad	7	15	7	17	7	12	5	20***
Svårt att sova	10	15	11	20***	20	26	13	18*
Deppig	12	3*	6	13***	5	10	7	14***
Jättetrött					39	35	18	33***
Ont i axlar, nacke, rygg					8	21*	5	15***
<i>Livskvalitet (m)</i>								
Andel bra (%) #	79	64*			85	84		
M (skala 1-10) #			8.13	7.39***			7.68	7.20***

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Observera olika skalor.

Resultaten tycks skilja sig mellan de båda stadierna, speciellt om man ser till könsskillnader. I högstadiet finns tecken på att könsskillnaderna är mindre i sarskolan än bland elever i övriga skolan – där tjejer genomgående redovisar sämre hälsa och lägre livskvalitet. På högstadiet i sarskolan är det ungefär lika stor andel bland killar och tjejer som skattar sin hälsa som inte bra¹²¹. **Bakom detta döljer sig att killar i sarskolan i högre utsträckning (21%) än killar i övriga skolan (9%) skattar hälsan lågt. Bland tjejer är skillnaden däremot liten (20%)**

¹¹⁸ Elofsson/Blomdahl U. **Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i sarskolan. En studie av ungdomar i sarskolan i Stockholm, Haninge, Jönköping och Tyresö i jämförelse med de ungdomar som inte går i sarskolan.** Svarefrekvensen i alla studierna är över 70%.

¹¹⁹ För en mer detaljerad beskrivning av dessa se Lengheden L. **Kompisrelationer och fritidsgårdsbesök bland ungdomar i grund- och gymnasiesarskolan i Stockholm och Jönköping – en jämförelse med övriga ungdomar.**

¹²⁰ Man skall dock notera att frågorna inte enbart skiljer sig genom antalet svarsalternativ. I övriga skolan frågas hur ofta man haft besvär under de senaste 12 månaderna, i sarskolan anges inte någon speciell tidsperiod.

¹²¹ Här kan man tänka sig att elever i grundsarskolan, speciellt de som går i de lägre årskurserna, kan ha något svårare att förstå dessa mer abstrakta frågor.

mot 19%). Dessa resultat stämmer väl med vad som framträdde vid analys av ett mer omfattande material kring hälsosituationen bland elever i grund- och gymnasiesärskolan¹²².

Ser vi till förekomst av besvär är det i särskolan något vanligare att tjejer anger att de är irriterade eller har svårt att sova men i övrigt är könsskillnaderna små. När det gäller deppighet är det till och med något vanligare att killar uppger att de är detta nästan dagligen. Dessa resultat står starkt i kontrast med vad som gäller i övriga skolan där tjejer genomgående i högre utsträckning uppger att de har alla typer av besvär. Ser man mer allmänt till hur vanligt det är med olika besvär tyder resultaten inte alls på att dessa skulle vara vanligare bland särskoleelever än bland elever i övriga skolan. **Snarare pekar resultaten mot lägre förekomst av psykiska besvär bland särskoleelever.**

Frågorna kring upplevd livskvalitet har så olika utformning i de två skolformerna att det är svårt att göra någon mer direkt jämförelse. **I bägge fallen kan vi dock notera att tjejer på högstadiet skattar sin livskvalitet lägre än killar.**

I gymnasiesärskolan gäller även att tjejer skattar sin hälsa lägre men man bör dock notera att könsskillnaden är mindre än i övriga skolan. Bakom detta döljer sig även här att killar i särskolan i högre utsträckning än killar i övriga skolan skattar sin hälsa som sämre. **Allmänt kan vi alltså notera att killar i särskolan i högre utsträckning än killar i övriga skolan skattar sin hälsa som inte bra. Bland tjejer är skillnaden liten.**

Förekomsten av besvär följer samma könsmonster i särskolan som i övriga skolan. **Även i särskolan är det vanligare att tjejer anger att de nästan dagligen har olika former av besvär men med ett undantag – att man känner sig jättetrött.** Ser man mer i detalj till resultaten tycks dock könsskillnaderna ofta vara mindre i särskolan än i övriga skolan. Bakom detta döljer sig dels att särskoletjejer i lägre utsträckning tycks besväras av ont i huvudet liksom irritation/oro, dels faktumet att killar i särskolan oftare än killar i övriga skolan uppger att de är jättetrötta. När det gäller upplevd livskvalitet framträder på gymnasiet ingen skillnad mellan tjejer och killar. Här skattar en mycket hög andel av särskoleeleverna (85%) sin livskvalitet som bra. Både bland killar men speciellt bland tjejer har man i särskolan högre livskvalitet i gymnasiet än i högstadiet. Detta står i direkt motsats till vad som gäller i övriga skolan, där gymnasieeleverna skattar sin livskvalitet lägre.

Den samlade bilden tyder knappast på att elever i särskolan mer systematiskt skulle skatta sin hälsa lägre eller oftare ha psykiska besvär än elever i övriga skolan. Här bör man dock notera att killar i särskolan i högre utsträckning än killar i övriga skolan skattar sin hälsa som inte bra och i vissa fall även högre förekomst av besvär. Bland tjejer är skillnaden mellan de båda skolformerna mer begränsad. **Bakom de mer begränsade könsskillnaderna i särskolan tycks alltså dölja sig faktumet att killar i särskolan i flera avseenden skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än killar i övriga skolan. Bland tjejer finns ingen sådan skillnad.**

Mot detta måste ställas resultat från tidigare studier av särskoleelever. Flygare-Wallén har i en studie av fysisk status och kardiovaskulära riskfaktorer bland gymnasieelever funnit högre förekomst av cardiometaboliska riskfaktorer bland elever i särskolan¹²³. Blomdahl & Elofsson visar att idrott och motion är betydligt mindre vanligt bland särskoleelever än bland elever i

¹²² Se Elofsson/Blomdahl. **Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i särskolan.** Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.

¹²³ Se Flygare Wallén E (2009). **High prevalence of cardio-metabolic risk factors among adolescent with intellectual disability.**

övriga skolan¹²⁴. Den mer omfattande rapporten kring hälsa och livskvalitet bland särskoleelever visar också att tjejer i särskolan i mycket högre utsträckning redovisar förekomst av psykiska besvär än tjejer i övriga skolan¹²⁵.

12.12 Vad betyder fysisk aktivitet för hälsan?

Ett flertal studier har visat att fysisk aktivitet har stor betydelse för hälsa både då det gäller att förebygga sjukdom och att förbättra tillfrisknande i samband med sjukdom. Ser man till vuxna gav redan den sammanfattning av forskningsresultat som US Department of Health and Human Services presenterade år 1995¹²⁶ ett omfattande stöd för detta. När det gäller barn/ungdomar är forskningsunderlaget inte lika starkt men det finns flera studier som tyder på att medlemmar i idrottsförening skulle ha bättre hälsa och livskvalitet¹²⁷.

En stor del av barnen/ungdomarna bedriver den fysiska aktivitet (som kan sägas vara tillräckligt omfattande) inom idrottsförening men det finns också en mindre grupp som är fysiskt aktiva på annat sätt. För att få en total bild av den fysiska aktiviteten har vi därför bildat ett mått som innefattar följande fyra grupper.

1. Medlem i idrottsförening (IF).
2. Ej med i IF men deltar i organiserade fysiska aktiviteter minst två gånger i veckan¹²⁸. De organiserade verksamheter som tas med är gym, aerobics och dans.
3. Ägnar sig endast åt fysisk aktivitet i oorganiserad form. Utgångspunkten är här en fråga där barn/ungdomar fått ange hur ofta de ägnar sig åt egen motion. Som krav ställs på mellanstadiet att man skall ha gjort detta minst två gånger under senaste veckan, på högstadiet och gymnasiet att det skall ha gjorts minst tre gånger per vecka (för att kompensera för eventuella överskattningar och att passen kan vara kortare).
4. Ej fysiskt aktiva, d. v. s. den grupp som inte är fysiskt aktiv utifrån de ovan givna definitionerna.

I tabell 60 nedan studeras hur den fysiska aktiviteten varierar beroende på kön och ålder.

¹²⁴ Se Blomdahl/Elofsson. **Idrott och motion bland ungdomar i särskolan.**

¹²⁵ Se Elofsson/Blomdahl U. **Hälsa och livskvalitet hos ungdomar i särskolan.**

¹²⁶ U.S Department of Health and Human Services. **Physical Activity and Health: A Report of Surgeon General.**

¹²⁷ Se t ex Blomdahl/Elofsson. **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom? – en studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö.** Blomdahl U, Elofsson S, Åkesson M, Lengheden L. **Segrar föreningslivet? – en studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och ungdomar.**

¹²⁸ För en närmare diskussion se Blomdahl/Elofsson. **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom? – en studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö.**

Tabell 60. Fysisk aktivitet efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

Fysiskt aktiv	Mellanstadiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Nej	13	21	41	56	44	56
Oorganiserad, tillskott	15	22	8	8	4	4
Organiserad, tillskott	1	7	4	4	19	12
Idrottsförening	71	50	47	34	32	28
Sign. nivå	***		***		***	

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Både kön och ålder inverkar tydligt på hur stor andel som är fysiskt aktiva. **Ser man till andelen som är fysiskt aktiva över huvud taget är denna mycket högre på mellanstadiet än på de båda högre stadierna. Det är också vanligare att killar är fysiskt aktiva än att tjejer är det.** Könsskillnaden är dock mindre på mellanstadiet än på högstadiet och gymnasiet. Huvuddelen av de fysiskt aktiva är medlemmar i idrottsförening men man kan på mellanstadiet notera ett visst tillskott från oorganiserad motion och främst på gymnasiet ett mer betydande tillskott via organiserade verksamheter utanför idrottsförening.

Andelen fysiskt aktiva sjunker markant (både bland killar och bland tjejer) från mellanstadiet till högstadiet/gymnasiet. Förändringarna från högstadiet till gymnasiet är mer begränsade. **På alla stadier finns tydliga könsskillnader – fler bland killarna än bland tjejerna är fysiskt aktiva.** Frågan är hur fysisk aktivitet kopplas till upplevd hälsa och livskvalitet?

Tabell 61. Hälsa och livskvalitet i relation till fysisk aktivitet efter kön och stadium.
Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium	Kön	Ej fysiskt aktiv	Oorganiserade	Organiserade	Idrottsförening	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)							
Mellan	P	18	8	0	4	***	***
	F	22	17	6	7	***	**
Hög	P	14	13	9	5	***	
	F	27	16	8	10	***	**
Gym	P	23	27	5	4	***	***
	F	30	18	19	14	***	**
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)							
Hög	P	27	25	12	10	***	
	F	41	24	14	14	***	***
Gym	P	35	8	15	11	***	***
	F	49	29	17	17	***	***
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)							
Hög	P	19	21	24	12	**	
	F	39	31	21	28	**	+
Gym	P	30	33	18	18	**	*
	F	43	40	44	26	***	**
Psykiska besvär (m)							
Mellan	P	2.03	2.00	2.17	1.95		
	F	2.19	2.26	2.15	2.01	***	**
Hög	P	1.87	1.88	2.08	1.81	+	
	F	2.33	2.33	2.18	2.22	+	
Gym	P	2.07	2.10	1.85	1.88	**	*
	F	2.52	2.53	2.6	2.29	***	*
Livskvalitet (m)							
Hög	P	8.00	7.89	7.72	8.31	*	
	F	7.17	7.54	7.79	7.65	**	*
Gym	P	7.25	7.52	8.08	8.04	***	**
	F	6.97	6.58	7.35	7.68	***	**

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Det första att notera är att det nästan genomgående framträder signifikanta samband mellan fysisk aktivitet och barns/ungdomars bedömning av sin hälsa och livskvalitet. I de flesta fall kvarstår dessa också efter kontroll för familjesituation, socioekonomisk bakgrund, utländsk bakgrund och boendeområde. **Detta stärker bilden av den fysiska aktivitetens ”direkta” inverkan. Ser man till det övergripande mönstret är det mest framträdande att barn/ungdomar som inte är fysiskt aktiva skattar sin hälsa och livskvalitet lägst.**

Det finns också indikationer på att de som endast ägnar sig åt oorganiserad fysisk aktivitet (egen motion) skattar hälsan lägre än de som deltagit i idrottsförening eller annan organiserad verksamhet, även om situationen för dessa framstår som bättre än de som inte är aktiva. **Den mest positiva bilden finns bland dem som är fysiskt aktiva i organiserad form – med relativt liten skillnad om detta sker i idrottsförening eller på annat sätt.** Speciellt intressant är att vi här i många fall har ser den lägsta förekomsten av psykiska besvär.

12.13 Hälsa och nyttjande av offentligt subventionerade fritidsaktiviteter som finns i alla stadsdelar

En central fråga är vilken betydelse det offentliga stödet till barns/ungdomars fritidsverksamhet har för hälsa och livskvalitet. I tabell 62 presenteras resultat när det gäller nyttjande av offentligt subventionerade verksamheter som finns i alla stadsdelar.

Tabell 62. Hälsa och livskvalitet i relation till deltagande i offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

Stadium	Kön	Deltar i instrumentella	Tillskott expressiva	Utomstående	Sign. nivå	Efter kontroll #
Självskattad hälsa (ej bra)						
Mellan	P	5	15	9	***	***
	F	7	17	22	***	**
Hög	P	6	14	13	***	
	F	13	(17)	20	***	*
Gym	P	6	##	18	***	**
	F	15	##	27	***	**
Självskattad fysisk hälsa (ej bra)						
Hög	P	12	25	26	***	+
	F	21	(17)	38	*	+
Gym	P	12	##	27	***	**
	F	20	##	42	***	***
Självskattad psykisk hälsa (ej bra)						
Hög	P	14	19	18		
	F	30	(20)	38	*	+
Gym	P	20	##	27	+	
	F	28	##	43	***	*
Psykiska besvär (m)						
Mellan	P	1.95	1.98	2.11		
	F	2.03	2.26	2.17	***	**
Hög	P	1.83	1.96	1.87		
	F	2.25	(2.36)	2.32		
Gym	P	1.91	##	1.98	+	+
	F	2.31	##	2.54	***	*
Livskvalitet (m)						
Hög	P	8.25	7.44	8.01	**	
	F	7.54	(7.45)	7.22	*	+
Gym	P	7.99	##	7.51	*	*
	F	7.59	##	7.00	***	*

+ $p < 0.10$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$. # Kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund. ## För få observationer för att ge en tillförlitlig skattning.

Den övergripande bilden visar tydligt att nyttjande av offentligt subventionerad verksamhet som finns i alla stadsdelar är klart kopplat till barns/ungdomars bedömning av sin hälsa och livskvalitet. I de flesta fall kvarstår dessa även efter kontroll för social bakgrund vilket pekar på att det finns en ”direkt” koppling. Samtidigt är det här viktigt att reservera sig inför vad som påverkar vad. En positiv tanke är ju att det är deltagandet i denna typ av aktiviteter som ger den positiva effekten men det kan ju också handla om en selektions-

mekanism – barn/ungdomar som inte mår bra deltar av olika anledningar inte i sådana aktiviteter.

Jämför man de olika måtten framträder mest genomgående en koppling till skattningen av den totala och fysiska hälsan och till livskvalitet vilket skulle kunna förklaras av att deltagandet i idrottsförening i de flesta fall intar en mycket central plats¹²⁹. Man skall dock inte bortse från att det även finns samband med skattning av psykisk hälsa och förekomst av psykiska besvär i flera fall. Notabelt är att detta speciellt gäller bland gymnasietjejer. Deltagandet i instrumentella aktiviteter har här en tydlig ”direkt” koppling till den psykiska hälsan.

Hur ser det då ut för den grupp som enbart deltar i expressiva verksamheter minst en gång varje vecka? Som redan tidigare påpekats är denna grupp mycket liten – när man ställer kravet att nyttjandet skall vara minst en gång per vecka - utom på mellanstadiet eller inom speciella undergrupper, vilket gör att sambanden endast kan studeras i begränsad omfattning. De resultat som framträder tyder på att denna grupp skiljer sig ganska lite från de utomstående. Fördjupade analyser (resultaten redovisas ej) visar att besök på bibliotek, simhall eller fritidsgård – även om man ser till alla elever – har en mycket svag direkt koppling till hälsa och livskvalitet. Deltagande i andra fritidsaktiviteter än idrottsförening kopplas alltså ej samman med hälsa/livskvalitet. Detta skall dock inte automatiskt tolkas som att satsningar på denna typ av verksamheter behöver vara negativa utifrån hälsa och livskvalitet. De som inte delar i offentligt subventionerad verksamhet kan rimligtvis delas in i två grupper. En del gör inte detta av ett ”fritt” val – de är kanske aktiva i andra verksamheter. En annan grupp deltar inte – fast de kanske skulle vilja – därför att de direkt eller indirekt hindras. I en tidigare undersökning¹³⁰ kunde fyra grupper urskiljas om man ser till sambanden mellan deltagande i subventionerade fritidsaktiviteter, hur man trivs med sin fritidssituation och hälsa/livskvalitet, nämligen

1. Barn/ungdomar som nyttjar instrumentellt inriktade (handlar i stor utsträckning om medlemskap i idrottsförening) har bäst hälsa och livskvalitet.
2. Närmast efter dessa kommer de som inte nyttjar offentligt subventionerade fritidsverksamheter men trivs bra med sin fritidssituation.
3. Efter dessa kommer den grupp som endast nyttjar expressiva fritidsverksamheter. När det gäller hälsa skiljer sig denna grupp ganska lite från grupp 2.
4. Gruppen utomstående som inte trivs bra med sin fritidssituation. Denna grupp redovisas högst förekomst av besvär och skattar sin hälsa och livskvalitet lägst¹³¹.

Dessa resultat pekar på att trivsel med fritidssituationen är starkt kopplad till hälsa/livskvalitet. Separata analyser av det aktuella materialet (resultaten redovisas ej) visar också att det finns en ”direkt” koppling mellan trivsel med fritiden och hälsa/livskvalitet även efter kontroll för social bakgrund och hur man trivs i skolan. Dessa resultat kan tolkas som ett stöd för att ha en tillfredsställande fritidssituation är centralt för hälsa/livskvalitet. Analyserna av enskilda fritidsaktiviteter tyder dock på att man knappast kan identifiera speciella effekter (utom när det gäller idrottsförening). Det handlar här mer om att man har en fritidssituation som man är nöjd med.

¹²⁹ Elofsson S. **Ungdomars hälsa – har kulturskolan samma positiva effekter på hälsa som idrottsförening?**

¹³⁰ Elofsson S. **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?**

¹³¹ Det finns starka skäl för att studera denna grupp närmare. För att materialet skall bli mer omfattande och resultaten därmed säkrare borde en sådan studie innefatta fler kommuner än Stockholm.

Inom denna grupp kan man troligen finna en undergrupp som är mindre aktiva på sin fritid och som skattar sin hälsa/livskvalitet lägre¹³².

12.14 Vad betyder rädsla att gå ut om kvällarna?

I analyserna av flera material från studier genomförda inom *Ung livsstil* har vi kunnat notera att det finns en klar koppling mellan rädsla för att gå ut om kvällarna och upplevd hälsa/livskvalitet. En närmare analys av dessa samband blir speciellt intressant då man ser till könsskillnader i hälsa eftersom det är mycket vanligare bland tjejer att de uppger att de är rädda att gå ut på kvällarna¹³³.

I enkäterna på högstadiet och gymnasiet har eleverna fått besvara frågan *Är du rädd när du är ute på fredags-, lördags och söndagskvällarna (efter klockan 19.00)?* I frågan behandlas följande ställen/situationer: I ditt bostadsområde, I Stockholms city, På tunnelbanan/bussar/tåg, När du går till eller hem från dina fritidsaktiviteter. För varje situation har ungdomarna kunna välja mellan följande svarsalternativ: Ja, alltid, Ja, ganska ofta, Ja, någon enstaka gång, Aldrig¹³⁴. För att inte överbelasta rapporten har vi valt att begränsa analyserna till rädda på tunnelbanan/bussar/tåg samt Stockholms city, de två ställen som det är vanligast att ungdomar uppger att de är rädda på.

I tabell 63 nedan studeras hur rädsla varierar beroende på kön och ålder.

Tabell 63. Rädd fredags- och helgkvällar på tunnelbana/bussar/tåg respektive i Stockholms city efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%).

	I city				Tunnelbana/bussar/tåg			
	Högstadiet		Gymnasiet		Högstadiet		Gymnasiet	
Rädd	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
Alltid	3	6	2	7	3	10	2	10
Ganska ofta	4	17	5	23	6	23	7	26
Enstaka gång	30	45	30	51	32	41	33	48
Aldrig	56	22	64	20	54	21	58	16
Är ej ute (#)	8	10			5	5		
Sign. nivå	***		***		***		Ns	
Alltid, ganska ofta	7	23	7	30	9	33	9	36

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. Detta svarsalternativ finns inte med i undersökningen på gymnasiet.

Könsskillnaderna är stora – oberoende av ålder och kön är det 3-4 gånger så vanligt att tjejer anger att de alltid eller ganska ofta är rädda när de är i city eller på tunnelbana/bussar/tåg. Det är något vanligare att man är rädd på tunnelbana/bussar/tåg än i city men skillnaden är relativt begränsad. Ser man till ålder ökar bland tjejer andelen som är rädda något, men ökningen är ganska begränsad. I enkäterna som genomfördes år 2004/05 ingick också en fråga kring om man var rädd i city (däremot ej om man var rädd på tunnelbana/bussar/tåg). En jämförelse med dessa undersökningar pekar inte mot att det skulle ha

¹³² Denna fråga diskuteras i Elofsson S. *Ungdomars besök på fritidsgård i Helsingborg år 2003..*

¹³³ Se Elofsson S. *Rädd att gå ut om kvällarna? En studie av högstadie- och gymnasieelever.*

¹³⁴ På högstadiet ingår även svarsalternativet Jag är aldrig ute efter 19.00.

skett några större förändringar sedan dess. Andelen som angav att de var rädda i city låg även då på samma nivå som i den nuvarande undersökningen.

Nästa steg handlar om kopplingen till hälsa/livskvalitet. Vid denna analys har svaren indelats i två grupper – de som angett att de alltid eller ganska ofta känner sig rädda som jämförs med övriga svarande. I tabell 64 studeras kopplingen mellan rädsla att vara i Stockholms city respektive i tunnelbana/bussar/tåg och de olika måtten på hälsa och livskvalitet.

Tabell 64. Hälsa och livskvalitet i relation till rädd fredags- och helgkvällar på tunnelbana/bussar/tåg respektive i Stockholms city efter kön och stadium. Stockholms stad. Andel (%) respektive medelvärden (m).

	I city				Tunnelbana/bussar/tåg			
	Högstadiet		Gymnasiet		Högstadiet		Gymnasiet	
	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer
<i>Ej bra hälsa, totalt (%)</i>								
Ofta rädd	19	27	15	32	19	24	15	29
Övriga	9	17	14	20	8	14	14	21
Sign. nivå	*	**		**	**	*		**
<i>Ej bra fysisk hälsa (%)</i>								
Ofta rädd	26	39	32	67	25	32	33	35
Övriga	17	26	21	64	17	27	21	35
Sign. nivå	+	**					+	
<i>Ej bra psykisk hälsa (%)</i>								
Ofta rädd	28	39	32	48	25	39	26	48
Övriga	15	32	23	34	15	31	24	33
Sign. nivå	*	+		**	*	*		***
<i>Psykiska besvär (m)</i>								
Ofta rädd	3.18	2.77	3.05	2.62	3.18	2.79	3.05	2.64
Övriga	2.77	2.50	2.76	2.33	2.87	2.55	2.82	2.34
Sign. nivå	***	***	**	***	***	***	*	***
<i>Livskvalitet (m)</i>								
Ofta rädd	8.14	7.47	7.70	7.29	8.14	7.47	7.68	7.32
Övriga	8.03	7.11	7.42	6.97	8.00	7.21	7.65	6.98
Sign. nivå		*		*		*		*

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001.

Resultaten ovan ger i huvudsak samma bild oberoende av om vi ser till rädsla för att vara i city eller på tunnelbana/bussar/tåg. Om vi börjar med skattningen av hälsa framträder tydliga skillnader om vi ser till total respektive psykisk hälsa och fysisk hälsa. För fysisk hälsa finns inga större skillnader mellan de som är rädda och övriga. I högstadiet gäller både för killar och tjejer att de som angett att de ofta är rädda har lägre total och psykisk hälsa. I gymnasiet finns denna skillnad endast bland tjejer medan skillnaden är liten bland killar.

Ser man till förekomst av psykiska besvär gäller genomgående att de som ofta är rädda redovisar högre förekomst av besvär. Däremot tycks upplevd rädsla endast bland tjejer ha en starkare koppling till upplevd livskvalitet, men här går sambandet i motsatt riktning. Tjejer som uppger att de är rädda har i genomsnitt högre livskvalitet.

Ser vi till könsskillnaderna skulle den koppling vi här finner till rädsla kunna vara en förklaring till att tjejer skattar sin hälsa sämre och har högre förekomst av psykiska besvär på två olika sätt.

1. Eftersom det är mycket vanligare att tjejer anger att de är rädda får de samband vi visat på större inverkan när det gäller genomsnitt för tjejer än för killar. Vore det lika vanligt att tjejer och killar vore rädda skulle könsskillnaderna bli mindre
2. Vid sidan av detta finner vi även några fall där skillnaden mellan de som är rädda och övriga endast finns bland tjejer. Detta förstärker i gymnasiet ytterligare könsskillnaderna när det gäller total och psykisk hälsa.

12.15 Hälsa – jämställdhet och jämlikhet

För att få en fördjupad bild av jämställdhet och jämlikhet görs även här en multipel variansanalys innefattande huvudeffekter av de grundläggande variablerna och tvåvägs-interaktioner med kön. Förekomsten av signifikanta samband, som presenteras separat efter skolstadium redovisas nedan i tabell 65. Inför denna presentation är det viktigt att notera att det finns klara åldersskillnader. Andelen som inte skattar sin hälsa som bra ökar med ökad ålder. Speciellt stor är denna ökning när det gäller skattningen av den totala hälsan bland tjejer. **Här har vi alltså en tydlig interaktion med kön – med ökad ålder ökar könsskillnaderna, till tjejernas nackdel.**

I tabell 65 presenteras resultat för skattningen av den totala, den fysiska och den psykiska hälsan. Resultaten från tabellen diskuteras och analyseras utifrån jämställdhets- och jämlikhetsperspektivet i avsnitten 12.15.1 och 12.15.2.

Tabell 65. Skattning av hälsa – total, fysisk respektive psykisk. Resultat från multipel variansanalys – förekomst av signifikanta samband efter skolstadium. Stockholms stad.

Bakgrundsvariabler	Självskattad hälsa			Hälsa fysisk		Hälsa psykisk	
	Mellan	Hög	Gym	Hög	Gym	Hög	Gym
Kön		***	**	***	***	***	***
Familjesituation	**	*		+		*	
Socioek. bakgrund	***	*	**	***	**	*	*
Inv. anknytning			*				
Bostadsområde			#		#		#
<i>Interaktioner kön</i>							
Familjesituation	*						
Socioek. bakgrund							
Inv. anknytning							
Bostadsområde			#		#		#

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. # Bostadsområde studeras inte på gymnasiet.

12.15.1 Bristande jämställdhet

Signifikanta generella könsskillnader framträder för alla de tre måtten på högstadiet och gymnasiet vilket stärker bilden av att kön är en central faktor vid skattningen av hälsan. Däremot finns inte denna skillnad på mellanstadiet när det gäller skattningen av den totala hälsan. I detta fall kan alltså den skillnad vi ser mellan killar och tjejer återföras till olikheter i social bakgrund. Detta styrker också det som tidigare presenterats – könsskillnaderna skiljer sig mellan olika åldersgrupper. I övrigt framträder endast en signifikant interaktion med kön – på mellanstadiet med familjesituation. Könsskillnaderna är större bland de som bor växelvis och speciellt bland de som bor med en mamma med ny partner, beroende på att

tjejer i dessa familjesituationer skattar sin hälsa lägre. **Notabelt är att både killar och tjejer som bor med en ensamstående mamma skattar sin hälsa klart lägre än de som bor med båda föräldrar.**

12.15.2 Bristande jämlikhet

När man ser till jämlikhetsperspektivet framträder en klar, ”direkt” koppling till socioekonomisk bakgrund på alla tre stadierna. Detta gäller både för skattningen av den totala hälsan liksom (i högstadiet och i gymnasiet) för skattningen av den fysiska och psykiska hälsan. **I samtliga fall gäller att barn/ungdomar med lägre social bakgrund skattar sin hälsa lägre.**

Den totala självskattade hälsan kopplas också – oberoende av socioekonomisk bakgrund - till familjesituation. När det gäller skattningen av den fysiska och psykiska hälsan blir däremot kopplingen inte alls lika tydlig. På högstadiet kan vi dock se en koppling till psykisk hälsa. **Ett gemensamt drag i alla dessa fall är att hälsan är bättre bland de som bor med bägge sina föräldrar.** Flera av resultaten pekar också mot att hälsan skattas ovanligt lågt bland tjejer som bor med en ensamstående mamma.

12.16 Psykiska besvär och livskvalitet – jämställdhet och jämlikhet

Hur ser då resultaten ut när det gäller psykiska besvär och upplevd livskvalitet. Ser vi till psykiska besvär är åldersmönstret olika för killar och tjejer. Bland killar är förekomsten av psykiska besvär lägre på högstadiet än på de båda övriga stadierna, bland tjejer ökar förekomsten med ökad ålder. Detta innebär naturligtvis också att könsskillnaderna varierar med ålder. **Även om det genomgående gäller att tjejer i genomsnitt redovisar högre förekomst av psykiska besvär ökar könsskillnaden med ökad ålder – även här gäller alltså att könsskillnaderna blir allt större ju äldre barnen/ungdomarna är.** För skattningen av livskvalitet finns endast uppgifter i högstadiet och gymnasiet. **Även här gäller att den skattade livskvaliteten sjunker med ökad ålder och att tjejer skattar denna lägre, men åldersförändringen är mycket större bland killar.** Alltså åter en interaktion med kön, men i detta fall i motsatt riktning, den är mindre bland de äldre.

Resultaten från de multipla variansanalyserna presenteras i tabell 66. Dessa resultat diskuteras och analyseras utifrån jämställdhets- och jämlikhetsperspektivet i avsnitten 12.16.1 och 12.16.2.

Tabell 66. Förekomst av psykiska besvär respektive skattad livskvalitet. Resultat från multipel variansanalys – förekomst av signifikanta samband efter skolstadium. Stockholms stad.

	Psykiska besvär			Livskvalitet	
Bakgrundsvariabler	Mellan	Hög	Gym	Hög	Gym
Kön		***	***	***	***
Familjesituation	*	**		**	*
Socioek. bakgrund				*	*
Inv. anknytning				+	
Bostadsområde	+	+	#		#
Interaktioner kön					
Familjesituation					
Socioek. bakgrund					
Inv. anknytning					
Bostadsområde		**	#		#

+ p<0.10; * p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001. Bostadsområde studeras inte på gymnasiet.

12.16.1 Bristande jämställdhet

Även för psykiska besvär gäller att vi finner allmänna könsskillnader i högstadiet och i gymnasiet men inte i mellanstadiet. **Som redan påpekats är könsskillnaderna även i detta fall åldersrelaterade – små i mellanstadiet för att sedan öka med ökad ålder.** Vid sidan av detta varierar könsskillnaderna på högstadiet mellan de olika bostadsområdena som inte förklaras av olikheter i social bakgrund i övrigt. En analys av skattningarna pekar på att könsskillnaderna är mer begränsade i Bromma medan de är speciellt stora i Östermalm. I bägge fallen gäller dock att tjejer redovisar högre förekomst av psykiska problem. Ser man till skattning av livskvalitet framträder inga signifikanta interaktioner med kön, könsskillnader tycks i detta fall vara mer generella med reservationen för att könsskillnaden är större på högstadiet (främst kopplat till högt skattad livskvalitet bland högstadiekillar).

12.16.2 Bristande jämlikhet

Ser man till den direkta inverkan av övriga bakgrundsvariabler är det främst familjesituationen som påverkar förekomst av psykiska besvär, dock ej på gymnasiet. **Resultaten visar att förekomsten av psykiska besvär är lägre bland dem som bor med bägge föräldrar eller växelvis.** Vanligare är besvär bland dem som bor med mamma som har ny partner men i mellanstadiet även bland dem som bor med en ensamstående mamma.

Ser vi till upplevd livskvalitet (som inte finns med på mellanstadiet) fångas ojämlikheten främst upp av familjesituation och socioekonomisk bakgrund. De skillnader vi tidigare sett mellan barn/ungdomar med svensk bakgrund och de som har utländsk bakgrund samt på högstadiet mellan bostadsområden kan alltså återföras till olikheter när det gäller dessa båda bakgrundsvariabler. För familjesituation gäller att de som bor med bägge föräldrar skattar sin livskvalitet högre. **När det gäller socioekonomisk bakgrund gäller att de som kommer från familjer med högst socioekonomisk bakgrund** (på högstadiet gäller detta de båda högsta grupperna, på gymnasiet endast den högsta) **skattar sin livskvalitet högre än övriga.**

Ett flertal studier har visat att fysisk aktivitet har en positiv inverkan på hälsa och livskvalitet. Resultaten från analyserna ovan styrker detta i hög grad. **Icke fysiskt aktiva skattar sin hälsa och livskvalitet lägst i de flesta fall.** Bland högstadiekillar framträder detta dock inte lika tydligt. Ofta redovisar de icke aktiva också högst förekomst av psykiska besvär men i detta fall är det främst de som är med i idrottsförening som skiljer ut sig genom att redovisa lägre förekomst. **Ser man till de olika formerna av fysisk aktivitet är det deltagande i idrottsförening som har den mest positiva effekten.** Även enbart deltagande i andra organiserade aktiviteter har vissa (men inte lika tydliga) positiva effekter, medan det är mer tveksamt om det finns några större positiva effekter bland dem som enbart sysslar med oorganiserade aktiviteter (egen motion). I detta senare fall kan man kanske fråga sig om den fysiska aktiviteten överskattas eller inte bedrivs tillräckligt intensivt.

13. Sammanfattning och slutdiskussion

I det här kapitlet ska vi sammanfatta och analysera resultaten.

13.1 Inledning

I Stockholms stads budget för 2015 slås fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. En kommission för ett socialt hållbart Stockholm tillsattes 2015. I projektdirektiven för ett socialt hållbart Stockholm står det:

”Stockholm är en attraktiv stad i en innovativ och stark region med goda möjligheter till utveckling för både företag och medborgare – på flera sätt en möjligheternas stad. Samtidigt som staden växer visar statistik att skillnader i livsvillkor vidgas mellan befolkningsgrupper i Stockholm, även om den allmänna utvecklingen är positiv... Att minska skillnader i livsvillkor kan således stärka välbefinnandet som helhet i ett växande Stockholm...

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har sålunda som övergripande uppdrag och mål att analysera och ge förslag på hur Stockholms stad kan minska skillnader i livsvillkor och hälsa för att därigenom öka välbefinnandet för alla stockholmare... Befolkningsgrupper som beaktas definieras inom ramen för kommissionens arbete med utgångspunkt i vad forskning och beprövad erfarenhet visat relevant”¹³⁵.

Syftet med den här forskningsrapporten är:

1. att undersöka det offentliga resursutnyttjandet på fritidsområdet bland barn och ungdomar¹³⁶.
2. att undersöka barns och ungdomars hälsa och livskvalitet och dess samband med villkoren på fritiden.
3. att föreslå sätt att mäta det offentliga resursutnyttjandet på fritiden, hälsa samt livskvalitet.

Två olika slags undersökningar är underlaget för den här studien. Den första är en studie som forskningsprojektet Ung livsstil och idrotts- och kulturförvaltningarna gjorde tillsammans med 8 stadsdelsförvaltningar 2014. I studien som är genomförd med en slumpmässig metod ingår 5 431 barn och ungdomar i åldern mellan 10 och 19 år. Svarsfrekvensen i studien är över 70%. I studien i grund- och gymnasiesärskolan ingår 125 ungdomar i högstadiet och i gymnasiet. Svarsfrekvensen är i särskolan som helhet över 80%. Den andra kategorin av resultat utgår från registerdata på kulturskolans deltagare, lån av media på biblioteken och idrottsförvaltningens uppgifter om det lokala aktivitetsstödet och medlemskap.

¹³⁵ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv.**

¹³⁶ Huvuddelen av det offentliga fritidsutbudet i Stockholms stad organiseras av idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna och Stadsteater AB (Kulturhuset och Stadsteatern) För en närmare information se kapitel 2 i den här rapporten. Kulturhuset och Stadsteatern drivs alltså i bolagsform (Stadsteater AB).

13.2 Stockholms stads mål med satsningarna på fritidsområdet och på hälsa

Jämställdhet är ett av målen för Stockholms stads satsningar. Så här står det i Stockholms stads budget för 2017: ”Stockholm ska vara en jämställd stad där makt, möjligheter och resurser fördelas jämnt oavsett kön”¹³⁷. När det gäller idrott kan följande läsas i budgeten: ”Satsningar på idrotten ska vara jämställda och fokus ska ligga på barn-, ungdoms- och motionsidrott. Stadens satsningar ska riktas särskilt mot dem som idag rör sig minst. Det betyder satsningar i ytterstaden och ett ökat fokus på unga tjejer och personer med funktionsnedsättning”¹³⁸. I det idrottspolitiska programmet står det följande: ”Stockholms stad ska erbjuda likvärdiga möjligheter för alla att vara fysiskt aktiva oavsett ålder, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller socioekonomisk bakgrund. Jämställda och jämlikt planerande och genomförda investeringar och verksamheter är en självklarhet i Stockholms stad”¹³⁹.

För kultursatsningarna står det följande: ”Tillgången till kultur ska inte bero på inkomst, kön eller bostadsadress”¹⁴⁰. Under avsnittet kulturnämnden formuleras följande: ”Staden ska ha ett starkt, jämställt kulturliv som är fritt och självständigt i sitt utövande och har tillgång till en fungerande infrastruktur för att nå alla invånare”¹⁴¹.

I budgeten formuleras också följande mål för stadsdelsnämndernas fritidsverksamhet (t.ex. fritidsgård och parklek): ”Fritidsverksamheten ska vara öppen och attraktiv för alla oavsett kön. Det behövs fler träffpunkter på ungdomars egna villkor och enligt deras egna önskemål, inte minst för flickor och hbtq-personer”¹⁴².

Stockholm stad har alltså till mål att stadens satsningar på fritidsområdet ska vara jämställda och jämlika. Staden har också till mål att minska skillnaderna i hälsa, d.v.s. även där öka jämlikheten och jämställdheten¹⁴³. Så här står det i ett av de sex delmålen för stadens jämställdhetspolitik: ”kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor”¹⁴⁴.

Låt oss nu sammanfattningsvis se i vilken grad Stockholms stad med sina satsningar når målen om jämställdhet och jämlikhet.

13.3 Jämställdhet och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

Vi har i den här forskningsrapporten visat att tjejer i högre utsträckning är utomstående (deltar mindre) i det fritidsutbud (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, bibliotek, fritidsgård/parklek, simhall) som finns i varje stadsdel. Detta gäller i alla tre skol-

¹³⁷ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid.13.

¹³⁸ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid. 7.

¹³⁹ Stockholms stad, **Idrottspolitiskt program, Stockholm stad 2013-2017**, sid. 7.

¹⁴⁰ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid. 7.

¹⁴¹ Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid. 142.

¹⁴² Stockholms stads budget 2017- **Ett Stockholm för alla**, sid. 7.

¹⁴³ Stockholms stad, **Skilnadernas Stockholm, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm**, sid. 16-25.

¹⁴⁴ Stockholms stad, **Sex delmål för jämställdhetspolitiken**, 2017.

stadierna och i de olika stadsdelarna. **Stockholms stads satsningar når här inte upp till jämställdhetsmålet.** Vad orsakerna till detta kan vara ska vi återkomma till senare i texten.

Vi ser också att killar i alla tre stadierna är överrepresenterade när det gäller att vara med i en idrottsförening, besöka fritidsgård, nyttja spontanidrottsanläggningar för BMX/skate/inlines samt klättring^{145 146}. Så har det också varit i alla de studier vi genomfört tidigare. Killar nyttjar också vintersportanläggningar och konstfrusna isbanor något mer än tjejer¹⁴⁷.

Tjejer är överrepresenterade när det gäller att vara med i kulturskolan och besöka bibliotek i alla tre stadierna och bland tonåringar när det gäller att vara med i "annan förening"¹⁴⁸. Tjejer i högstadiet besöker "We are Stockholm" och museer mer än killar i högstadiet. Äldre tonårstjejer besöker kulturinstitutioner något mer än äldre tonårsskollar. **Registerdata från kulturskolan visar att 64% av deltagarna i ämneskurserna är tjejer och 36% killar^{149 150}.** Så var det också år 2002. Jämställdheten har alltså inte förbättrats i kulturskolan under de senaste 15 åren. Registerdata på lån på bibliotek i Stockholms stad visar också att tjejer står för en stor andel av alla lån. Ung livsstils studier visar också att tjejer läser böcker i betydligt större utsträckning än killar¹⁵¹.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan könen när det gäller att besöka simhall och nyttja motionsspår och utegym¹⁵². Parklek besöker killar och tjejer i mellanstadiet i ungefär lika stor utsträckning¹⁵³. I gymnasiet besöker killar och tjejer "We are Stockholm" och museer i samma utsträckning.

Hur ska vi då förstå att tjejer är mer utomstående (deltar mindre) i det fritidsutbud som finns i stadsdelarna och att tjejer är överrepresenterade i många av de verksamheter som benämns kultur medan killar är överrepresenterade i det som benämns idrott och på fritidsgårdar¹⁵⁴?

¹⁴⁵ Våra observationer på fritidsgårdar i Stockholm och i övriga kommuner visar att andelen killar i tonåren blir allt fler. I dag står killar bland tonårsbesökare för minst 70% och ofta över 80% av besöken. Under perioden 1950 till början av 00- talet var könsfördelningen på fritidsgårdar ungefär 65% killar och 35% tjejer. Jämställdhetsmålet uppnås alltså i allt mindre utsträckning. Se den kommande forskningsrapporten: Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden.**

¹⁴⁶ Det är självklart för läsaren, men vi påpekar ändå, att det finns RF-idrotter som tjejer är mer med i än killar, t.ex. ridning, gymnastik och konståkning.

¹⁴⁷ Bland dem som nyttjar konstfrusna isbanor och övriga vintersportanläggningar ofta är killar mer överrepresenterade än när det gäller att nyttja vid något enstaka tillfällen.

¹⁴⁸ Kön och social bakgrund i kulturskolan undersöktes 1998 av Elofsson. Se Elofsson, S, **Kulturskolan 1998, Kön och social bakgrund.** I studien framgår att tjejer är överrepresenterade i kulturskolan. Se också Elofsson, S, **Kultur åt flickor - idrott åt pojkar. En studie av socialisering i relation till kön och social bakgrund.** samt Blomdahl/ Frostenson, C, **Vilket betyg ger barn, ungdomar och föräldrar Kulturskolan?**

¹⁴⁹ Uppgifter från Kulturskolan i Stockholm den 6 mars 2017. Uppgifterna avser vårterminen 2017.

¹⁵⁰ I Frostensons och Blomdahls forskningsrapport visas att könsfördelningen 2002 i kulturskolan i Stockholm som helhet var 64% tjejer och 36% killar. Alltså exakt samma könsfördelning som våren 2017. Båda uppgifterna bygger på registerdata. För resultaten 2002 se Frostenson C, **Lust och glädje. Hur uppfattar och värderar eleverna Kulturskolans undervisning?**, sid. 15. Tyvärr har inte kulturskolan redovisat uppgifter på könsfördelningen år för år, vilket hade varit möjligt. Vi föreslår i nästa kapitel att kulturskolan varje år till kulturnämnden ska redovisa sådana uppgifter.

¹⁵¹ Elofsson/Blomdahl, **Barn, ungdomar och bibliotek**, (kommande under 2017).

¹⁵² Utegym nyttjas mer av killar medan motionsspår nyttjas något mer av tjejer.

¹⁵³ Observationer tyder dock på att killar i mellanstadiet besöker parklek något mer än tjejer.

¹⁵⁴ Se Elofsson, S, **Kultur åt flickor - idrott åt pojkar. En studie av socialisering i relation till kön och social bakgrund.**

Låt oss börja med frågan varför tjejer är mer utomstående i det fritidsutbud (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskolan, bibliotek, fritidsgård och simhall), som finns i stadsdelarna. Huvudskälet till detta ska sökas i att killar är starkt överrepresenterade i idrottsförening. Tjejers överrepresentation när det gäller att vara med i kulturskolan, ”annan förening” och besöka bibliotek kompenserar inte för pojkars överrepresentation i idrottsföreningar. Av detta följer två ytterligare frågor. Varför attraherar idrottsförening så många och varför tycker killar att deltagande i idrottsförening är så mycket viktigare än tjejer. Låt oss börja med den sista frågan.

Frågan blir då varför killar är överrepresenterade i idrottsförening¹⁵⁵? Svaret på den frågan ska bl.a. sökas i hur killar och tjejer skapar genus i förhållande till utbudet i idrottsrörelsen. Vi ser i våra studier att killar i högre grad än tjejer vill att kommunerna ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar. Dessutom visar våra resultat att killar i högre grad än tjejer anger att deras viktigaste fritidsintresse är idrott inom ramen för en idrottsförening. RF-idrotten med dess innehåll svarar alltså i dag mer mot killars sätt att skapa sitt kön än tjejers. När killar skapar kön verkar det fortfarande viktigare, jämfört med tjejer, att bli sedda via en idrottstävling, fysisk tävling med kropp och kanske möjligheter att få god ekonomisk ersättning via någon RF-idrott¹⁵⁶. Det beror däremot inte enligt våra och andras studier på att tjejer får sämre träningstider än killar¹⁵⁷.

Den andra frågan är varför så många fler både killar och tjejer attraheras av idrottsförening än av andra offentligt subventionerade fritidsaktiviteter. Vi ser att satsningar på idrottsföreningar och idrottsanläggningar rangordnas högst och satsningar på t.ex. kultur, fritidsgårdar och övrigt föreningsliv lägre av de unga själva i samtliga våra studier¹⁵⁸. Ungdomar i alla våra kommuner säger också att deras föräldrar tycker det är viktigare att de är med i en idrottsförening än att vara med i kulturskolan, gå på bibliotek, gå på fritidsgård eller vara med i övrigt föreningsliv¹⁵⁹. Vi ser också att ungdomar i allt mindre grad säger att de vill börja i många av de föreningar som vi klassificerat som övrigt föreningsliv. Det svagare stödet för övrigt föreningsliv, fritidsgårdar och kulturskola i förhållande till idrottsföreningar ska sökas i att idrotten får en stark uppmärksamhet i media, att ungdomar (i första hand killar) kan drömma om att bli proffs inom tävlingsidrotten samt att alla vet att idrott/motion är viktigt för hälsan. En bidragande orsak till att idrotten attraherar så många kan också vara att det finns så många stilar att välja på (minst 400).

Vad kan då orsakerna vara till att tjejer är överrepresenterade i kulturskolan, när det gäller att gå på bibliotek, låna media på bibliotek, läsa böcker och vara med i ”annan förening”? Vid en närmare granskning av övrigt föreningsliv visar det sig att det bara är i frikyrka och i kulturell förening som tjejer är klart mer med än killar. Hur ska vi då förstå tjejernas överrepresentation

¹⁵⁵ Det är så, som alla vet, att tjejer är överrepresenterade när det gäller att vara med i t.ex. ridförening och i gymnastikförening.

¹⁵⁶ Se en mer detaljerad analys i Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** sidorna 90-96. I alla kommuner och stadier tycker pojkar det är viktigare än flickor att tävla, vinna, spela med bästa laget, bli bäst och elitsatsa.

¹⁵⁷ Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Får flickorna de sämsta träningstiderna?**

¹⁵⁸ I Stockholm är det i högstadiet 47% som önskar att staden i första hand ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar. Motsvarande procentenhet för övrigt föreningsliv är 4%. I t.ex. Helsingborg är det bland ungdomar i högstadiet 39% som i första hand önskar att kommunen ska satsa på idrottsföreningar och idrottsanläggningar mot 3% för satsningar på övrigt föreningsliv.

¹⁵⁹ I studien i Stockholm 2014 tror 35% av ungdomarna i högstadiet att deras föräldrar tycker det är viktigt att de är med i en idrottsförening. Motsvarande siffra för kulturskolan är 4% och för fritidsgård och ”annan förening” 3%. Se Ung livsstil på Facebook den 2 april 2017. Den 3 april redovisades också vad killar respektive tjejer tror att deras föräldrar tycker.

i kulturell verksamhet¹⁶⁰? Låt oss först konstatera att tjejer i högre grad än killar även vill börja i kulturföreningar, i frikyrkan, vara med i kulturskolan, gå på bibliotek och läsa böcker m.m. Dessutom vill tjejer i mycket högre grad än killar att kommunerna ska satsa på kultur allmänt, kulturskolan, bibliotek och t.ex. kulturföreningar. Dessa kultursatsningar verkar alltså i dag bättre passa tjejers preferenser bättre än killars. Orsaker till detta ska troligtvis sökas i att tjejer i kulturella verksamheter och delvis även i kyrkliga sammanhang i högre grad än killar kan söka svar på frågan om relationer, andlighet, kärleken och vuxenblivandet. Frågor som i dag är centrala för tjejer i genusskapandet¹⁶¹. I kulturen finns också de estetiska uttrycksformer som är viktiga för tjejer i sitt identitetsskapande. Yvonne Maria Werner påpekar i sin studie om kyrka och religion att många kvinnor har sökt sig till frikyrkan för att de där får och skapar sig utrymme för omtanke om och arbete för medmänniskor¹⁶². Alla våra studier visar att tonårstjejer i högre grad än killar tycker det sociala och medmänskliga engagemanget för andra är viktigare (t.ex. vara stöd för någon kompis). De kulturella verksamheterna ger tjejer utrymme för detta. Orsaker ska också mer konkret sökas i det utbud som i dag finns i kulturskolan. I den gamla musikskolan var det en ganska jämn könsfördelning. När det blev en kulturskola startades också kurser i teater, dans och bild och form. Kurser som mer attraherade tjejer än killar.

Varför har killar redan sedan starten på 1930-talet varit överrepresenterade bland dem som besöker fritidsgård? Huvudorsaken ska sökas i att innehållet (pingis, biljard, turneringar i olika idrotter, LAN/onlinespel och allmänt häng i öppen verksamhet) bättre svarar mot killars än mot tjejers preferenser¹⁶³. Tjejer vill i större utsträckning än killar att det ska finnas olika former av gruppverksamhet med kulturell inriktning (skapande, film, måla, skriva, dans) och att helgverksamhet ska bestå av arrangemang med fest- och kulturell inriktning (band som spelar/uppträder, disco/dans, fester, öppen scen, cafékvällar). Sedan ett antal år har de flesta fritidsgårdarna flyttat in vardagsverksamheten i helgverksamheten¹⁶⁴. Vi påminner dessutom om att både den öppna verksamheten på PUNKTmedis och Lava på Kulturhuset mest attraherade tjejer¹⁶⁵. I en kulturell kontext är tjejer lika attraherade som killar av öppen verksamhet. Tjejer vill i minst samma grad som killar att kommunerna ska satsa på fritidsgårdar och tjejer önskar också i samma grad som killar att gå på fritidsgård^{166 167}. Tjejers underrepresentation på fritidsgård ska alltså i första hand sökas i vilka aktiviteter som i dag finns där.

Varför har andelen killar på fritidsgård ökat sedan ett antal år tillbaka? Det beror **inte** på att tjejer tycker satsningar på fritidsgårdar/liknande träffpunkter är mindre viktigt än vad killar

¹⁶⁰ Det är, som de flesta vet, så att killar är överrepresenterade i kulturskolan när det gäller instrument som gitarr och slagverk.

¹⁶¹ För en närmare diskussion om flickor och kultur se Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis- en utvärdering av en ungdomssatsning på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm**, sid. 199-122. Se också Elofsson, S, **Kultur åt flickor – idrott åt pojkar**.

¹⁶² Werner, Y, **Kvinnlig domän eller manlig maktbas? Genus, kyrka och religion under 1800- och 1900-talet**.

¹⁶³ Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande).

¹⁶⁴ Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande).

¹⁶⁵ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis**.

¹⁶⁶ 31% av tjejerna och 25% av killarna i högstadiet önskar i första hand att Stockholms stad ska satsa på fritidsgårdar/liknande träffpunkter. 36% av tjejerna i högstadiet och 31% av killarna vill gå på fritidsgård/liknande träffpunkter varje vecka.

¹⁶⁷ Gymnasietjejer önskar i större utsträckning än killar i gymnasiet i alla undersökta kommuner att det ska satsas på träffpunkter för äldre tonåringar. I Stockholms stad önskar 31% av gymnasiekillarna och 45% av gymnasietjejerna att det ska satsas på träffpunkter för äldre tonåringar. Resultaten presenteras och diskuteras närmare i Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande).

tycker. Huvudskälen till att staden med sina satsningar på fritidsgårdar fjärrar sig från jämställdhetsmålet ska i första hand sökas i att den bredd (gruppverksamhet i kultur, idrott, hantverk och andra kurser) som funnits i verksamheten nu finns i allt mindre utsträckning och att vardagsverksamhet har flyttat in i helgverksamhet. En bidragande orsak till denna utveckling är att fritidsgårdarna fått allt mindre lokaler och att de timanställda experterna som fanns för idrott, kultur, hantverk i liten utsträckning finns kvar.

Sammanfattningsvis är jämställdhetsmålet, för stadens satsningar på idrott, kultur och fritidsgårdar/parklek, inte uppfyllt!

13.4 Jämlikhet och deltagande i offentligt subventionerade fritidsaktiviteter

I det här avsnittet av forskningsrapporten ska vi visa i vilken grad stadens satsningar på fritidsområdet når upp till de olika jämlikhetsmålen.

13.4.1 Jämlikhet och ålder

Forskningen har tydligt visat att ålder även inom barn- och ungdomsgruppen är en av de viktigaste bakgrundsvariablerna på fritidsområdet¹⁶⁸. Det är dock viktigt att notera att ålder inom barn- och ungdomsgruppen inte alls diskuteras och undersöks lika mycket som kön, socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.

Våra studier i Stockholm (se kapitel 5) **och i andra kommuner visar att andelen utomstående ökar med ålder**¹⁶⁹. Detta gäller också i de enskilda stadsdelarna. Vi ser också att deltagandet sjunker med ålder i de enskilda verksamheterna/aktiviteterna idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, simhall, spontanidrottsanläggningar, konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym. Andelen som besöker bibliotek sjunker också kraftigt från mellanstadiet till högstadiet både bland killar och bland tjejer. Däremot så besöker gymnasieungdomar bibliotek något mer än ungdomar i högstadiet. Vintersportanläggningar och besök på ungdomsfestivalen ”We are Stockholm” nyttjar ungdomar i högstadiet i mycket högre grad än ungdomar i gymnasiet.

Har det inte alltid varit så att barn deltar mer i organiserade fritidsverksamheter än ungdomar? **Svaret på frågan är nej!** 1939 års ungdomsutredning formulerade följande kring ålder och idrott: ”Såväl en rad inom Sverige företagna undersökningar som finskt och amerikanskt motsvarande material visar, att det aktiva idrottsintresset synes öka fram till 19-årsåldern för att avta under senare delen av ungdomsåren. Då synes istället det passiva idrottsintresset – åskådare- tillta”¹⁷⁰. På 70-talet var ungdomar i högstadiet mer med i en förening än barnen¹⁷¹. Våra studier på 1980-talet visade att högstadieungdomar var med i förening i betydligt större utsträckning än barn i lågstadiet och något mer än barn i mellanstadiet¹⁷². På ungdomsgårdar

¹⁶⁸ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottare/motionärer för lite och vilka är dom?**

¹⁶⁹ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge.**

¹⁷⁰ SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**, sid.164.

¹⁷¹ Göteborgs stad, **Fritid & Kultur i Göteborg. Enkätundersökning utförd våren 1971 avseende skolungdomars fritids- och kulturvanor m.m.**

¹⁷² Se t.ex. Classon, Å, **Fritidsvanor i Göteborg**. I denna studie kan vi se att ungdomar i högstadiet i Stockholm, Göteborg, Västerås, Norrköping och Eskilstuna är med i förening mer än barn. Se också **Blomdahl, U, Folkkrörelserna och folket.**

fick man till mitten av 1960-talet först börja gå när man fyllt 14 år. I slutet av 1960-talet fick man börja gå på ungdomsgården i årskurs 7. Nu har en del gårdar målgrupp från årskurs 6 även i kvällsverksamheten. I idrottsföreningar, musikskolan och Vår teater kunde man på 1980-talet tidigast börja i lågstadiet eller i början av mellanstadiet. I dag kan man börja i idrottsförening redan när man är 3 år och i kulturskolan när man är 5 år, i dansskola från 2 år o.s.v.

Orsakerna till den allt tidigare starten i alla (nästan alla) fritidsaktiviteter ska bl.a. sökas i tron att de goda vanorna skapas genom att barn tidigt kommer i kontakt med idrott och kultur. Vi benämner denna tro och handling för socialisationshypotesen¹⁷³. Mot denna hypotes kan då ställas en mättnadshypotes¹⁷⁴. Börjar barn i organiserad verksamhet vid väldigt unga år kommer de också att sluta i allt tidigare tonår eller redan i mellanstadiet. De söker alltså i tonåren det de hade ont om när de var barn, d.v.s. fri tid från all av vuxna organiserad fritid.

Konsekvensen av den allt tidigare starten har inte blivit att tonåringar i dag är aktivare än vad tonåringar var tidigare, tvärtom. Vi ser t.ex. att andelen tonåringar som besökt fritidsgård, besökt bibliotek, är med i en idrottsförening, ”annan förening” har minskat i alla kommuner¹⁷⁵.

Hur ska vi då förstå detta? Följer vi ungdomarnas svar beror det i första hand på att de tröttnar på att vara med i förening, i kulturskolan eller gå på fritidsgård eller besöka bibliotek¹⁷⁶. Ungdomar i våra studier säger till och med att den viktigaste orsaken till att de slutar i föreningslivet är att de tröttnat¹⁷⁷. Ju tidigare barn börjar desto tidigare slutar de! Socialisationshypotesen får alltså ett begränsat stöd. Ungdomar och även barn säger redan i slutet av mellanstadiet i allt större utsträckning att de tröttnat på sin förening eller föreningar och på t.ex. kulturskolan. **Mättnadshypotesen får alltså stöd**¹⁷⁸. Ungdomarna som slutar säger också i större utsträckning än tidigare att de vill pröva nya aktiviteter/saker på fritiden. Aktiviteter som innehåller fler **frihetsgrader**. Barn och ungdom säger också i större utsträckning än tidigare att de vill ta det lugnt. Det verkar alltså som att barn och ungdomar i allt tidigare åldrar är mätta på att delta i organiserade verksamheter på fritiden. Till denna förklaring ska läggas, åtminstone för idrottsföreningar, att den bredd mellan egenvärden/kulvärden och investeringsvärde som erbjuds de små i takt med stigande ålder allt mer inriktats på investeringsvärde eller det sociologen Mats Trondman benämner ”idrottens interna kärnlogik”¹⁷⁹. Investeringsvärdena eller ”idrottens kärnlogik” svarar då dåligt mot de många ungdomarnas önskemål om idrottens

¹⁷³ För en kort presentation av socialisationshypotesen se t.ex. Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet?**, sid. 8-9.

¹⁷⁴ Se. t.ex. Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

¹⁷⁵ Se. t.ex. Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**. Elofsson/Blomdahl, **Barn, ungdomar och bibliotek**, och Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**.

¹⁷⁶ Se t.ex. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**. Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ungas livsstil i låg- och högstatusområden**. Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**.

¹⁷⁷ Ungdomarnas svar på varför de slutade i förening är likartade i de olika kommunerna och bland pojkar och flickor. I t.ex. Täby i högstadiet var den främsta orsaken till att de slutade ”jag tröttnade”. Det svarade 47%. Som andra orsak angav ungdomarna ”andra intressen” 31%. I Stockholm i högstadiet svarande 46% av killarna och 53% av tjejerna att de tröttnade. Endast 3% av killarna och 5% av tjejerna svarade att ledarna hade sagt att de inte platsade i laget längre.

¹⁷⁸ Mättnad kan uppstå åtminstone av två skäl. För det första av det skälet att barn och ungdomar deltar i många aktiviteter under en vecka och för det andra att intensiteten av en aktivitet för blir stor.

¹⁷⁹ Centrum för idrottsforskning, **Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten**, sid. 7. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**. Engström, L-M, **Idrott som social markör**, t.ex. sid. 21-25 och 38-41.

egenvärde¹⁸⁰. Orsakerna till att ungdomarna slutar med organiserad verksamhet beror däremot knappast på mängden läxläsning. Högstadielärover läser läxor i snitt 3,7 timmar i veckan och gymnasieläroverna 4,7 timmar i veckan¹⁸¹.

Jämför vi med situationen på t.ex. 1990-talet går allt mer av de offentliga satsningarna på fritidsområdet till yngre barn¹⁸².

De offentliga satsningarna går alltså allt mer till barn! Jämlikhetsmålet om att alla åldrar ska vara med uppnås inte. Utvecklingen går till och med åt fel håll!

13.4.2 Jämlikhet och familjesituation

Den lägsta andelen utomstående i det offentligt subventionerade fritidsutbudet (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) som finns i varje stadsdel finns bland dem som bor med bägge föräldrar. I de flesta fall finner vi den näst lägsta andelen bland dem som har växelvis boende medan den högsta andelen utomstående finns bland dem som bor med en ensamstående mamma eller med en mamma som har ny partner. Speciellt hög är andelen utomstående bland gymnasiekillar som bor med mamma som har en ny partner samt bland gymnasietjejer som bor med en ensamstående mamma.

På mellanstadiet och högstadiet tycks dock olikheterna mellan olika familjegrupper kunna återföras till olikheter mellan grupperna när det gäller social bakgrund. Efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och svensk/utländsk bakgrund försvinner skillnaderna. Ett undantag gäller dock för andelen utomstående bland mellanstadietkillar. Den höga andelen utomstående bland dem som bor med en ensamstående mamma och speciellt bland dem som bor med mamma som har ny partner kan här inte återföras till olikheter i social bakgrund. **Här har alltså familjesituationen en ”direkt” inverkan. På gymnasiet har familjesituationen en tydlig ”direkt” betydelse både när det gäller nyttjandet av instrumentella aktiviteter och för andelen utomstående.**

När det gäller ”annan förening”, kulturskolan, fritidsgård, bibliotek, simhall, kulturinstitutioner, vintersportanläggningar, spontanidrottsanläggningar, konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym finner vi få signifikanta samband och enbart några enstaka direkta effekter. Observeras ska dock att det finns en tendens till att tonåringar som enbart bor med mamma går mer på fritidsgård än de som bor med båda föräldrarna.

Vi ser alltså att de som bor med båda föräldrarna i högst utsträckning deltar i idrottsförening i alla tre stadierna. I minst utsträckning deltar de som bor med ensamstående mamma. Skillnaderna mellan de i olika familjeformerna är signifikanta och kvarstår efter kontroll i gymnasiet. **Hur ska vi förstå att vi får störst skillnader mellan familjeformerna när det gäller att vara med i en idrottsförening?** Föräldrar skjutsar ju också barn och ungdomar till t.ex. kulturskolan och ”annan förening”. Så långt vi har översikt krävs mest föräldramed-

¹⁸⁰ Exempel på investeringsvärden är långsiktiga satsningar, många träningar, tävla, vinna, rangordna och prestation och resultatniriktning. Exempel på idrottens egenvärde är att ha kul, träffa kompisar och uppleva gemenskap. Se Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** kapitel 7.

¹⁸¹ Killar i högstadiet läser läxor 3,2 timmar i veckan och tjejer i högstadiet 4,3 timmar. Killar i gymnasiet läxor 3,7 timmar i veckan och tjejer i gymnasiet 5,5 timmar.

¹⁸² Se Blomdahl, **PM angående offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet**. Vi föreslår också att en ny utredning tillsätts när det gäller ålder och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet.

verkan när det gäller barns och ungdomars deltagande i idrottsförening. Barnen ska ha skjuts med bil till träningar flera gånger i veckan. Dessutom ska föräldrarna skjutsa till turneringar/cuper och vara med under tiden tävlingarna pågår m.m. Det krävs ganska ofta två föräldrar för att orka med detta.

Sammantaget får vi alltså konstatera att barnens/ungdomarnas familjesituation tycks ha en begränsad direkt inverkan när det gäller deltagande/nyttjande av det offentligt subventionerade fritidsutbudet. Att de barn och ungdomar som bor med en ensamstående mamma är mindre med i en idrottsförening än de som bor med båda föräldrarna ska dock speciellt noteras.

13.4.3 Jämlikhet och socioekonomisk bakgrund

Sambanden med familjens socioekonomiska bakgrund följer nästan genomgående ett kontinuerligt mönster. **Högre socioekonomisk bakgrund innebär högre nyttjande av instrumentella aktiviteter** (idrottsförening, ”annan förening” och kulturskola) **vilket leder till att färre är ”utomstående” i det offentligt subventionerade fritidsutbudet** (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) **som finns i varje stadsdel**¹⁸³. Det finns vissa tecken på att tillskottet från expressiva aktiviteter (fritidsgård, bibliotek och simhall) är högre bland dem som kommer från familjer med lägre socioekonomisk ställning men i de flesta fall är detta för lågt för att kompensera det lägre nyttjandet av de instrumentella. Här tycks dock mellanstadiekillar utgöra ett undantag där skillnaden mellan olika grupper försvinner när det gäller andelen utomstående. **Familjens socioekonomiska bakgrund har en tydlig ”direkt” inverkan på utomstående – de signifikanta sambanden kvarstår även efter kontroll för familjeform, grad av svensk/utländsk bakgrund och boendeområde.**

Vi ser att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna även är överrepresenterade i de enskilda skolliknande fritidsverksamheterna d.v.s. idrottsförening, ”annan förening” och kulturskolan. De i högre socioekonomiska grupper är också överrepresenterade när det gäller nyttjande av vintersportanläggningar. Efter kontroll för utländsk bakgrund kvarstår dock endast sambanden bland både killar och tjejer när det gäller medlemskap i en idrottsförening och när det gäller nyttjande av vintersportanläggningar. Noteras ska också att det finns en tendens att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna nyttjar konstfrusna isbanor minst. Detta gäller även bland killar i högstadiet.

När det gäller deltagande i idrottsförening finns det anledning att påpeka att tjejer i de lägre socioekonomiska grupperna deltar i mycket liten utsträckning.

Det framgår också i våra studier att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna besöker de öppna verksamheterna, fritidsgård, parklek, bibliotek i samma utsträckning eller mer än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna. Skillnaderna kvarstår dock inte i de flesta fall efter kontroll för utländsk bakgrund, vilket tyder på att detta senare är det avgörande.

¹⁸³ För en närmare diskussion om begreppen instrumentell respektive expressiv se: Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**, sid. 18-21.

När det gäller att besöka kulturinstitutioner, simhall och spontanidrottsanläggningar kan inga signifikanta skillnader noteras mellan ungdomar i de olika socioekonomiska grupperna. Inte heller ser vi några signifikanta skillnader bland killar i olika socioekonomiska grupper när det gäller nyttjande av konstfrusna isbanor¹⁸⁴.

Det finns tre frågor som kräver svar. För det första vad är orsakerna till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i mindre utsträckning är utomstående i det offentligt subventionerade utbud som finns i stadsdelarna? Den andra frågan är varför barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade i idrottsförening, ”annan förening”, kulturskolan och vintersportanläggningar? Den tredje frågan som måste förklaras är varför barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna besöker de öppna verksamheterna, fritidsgård, parklek, bibliotek i samma utsträckning eller mer än barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna.

Vi börjar med frågan varför barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i större utsträckning än barn och ungdom i de lägre socioekonomiska grupperna är med i idrottsförening, i ”annan förening” och i kulturskolan^{185 186}. Minst deltar barn och ungdomar som bor i hyreslägenheter i områden där många tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund. Den sociala snedrekryteringen till t.ex. idrottsförening och kulturskolan ska sökas i att barn och ungdomar i högre socioekonomiska grupper i högre grad stimuleras (föräldrarna har själva varit med i högre utsträckning och tycker dessutom det är viktigare) till deltagande i både förening och kulturskolan. Dessutom har barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna i högre grad än i de lägre också stimulerats till och erövrat den långsiktighetskod som krävs för deltagande i dessa skolliknande fritidsaktiviteter¹⁸⁷. Den tredje orsaken till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade speciellt inom RF-idrotten kan sökas i de allt högre kostnaderna (medlemsavgift, träningsavgift, avgifter för tävlingar, kostnader för utrusning, avgifter för träningsläger o.s.v.) som krävs för deltagande¹⁸⁸. Den fjärde orsaken till den sociala snedrekryteringen till i första hand idrotten kan vara de krav som ställs på föräldrarna att komma till träningar på tider som inte ligger på fritiden, t.ex. kl. 16.00. Föräldrar i de i högre socioekonomiska grupperna har ofta så flexibla arbetstider att de kan komma till barnens träningar även om den inte ligger efter kl. 17.00¹⁸⁹.

¹⁸⁴ De i högre socioekonomiska grupper är dock överrepresenterade bland dem som nyttjar konstfrusna isbanor ofta. Ung livsstils studier visar också att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är starkt överrepresenterade bland dem som är med i en ishockeyförening och konståkningsförening (se www.stockholm.se/idrott/forskning). Ung livsstils studier visar också att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade bland dem som besöker kulturinstitutioner ofta.

¹⁸⁵ Se speciellt Elofsson/ Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Idrottsrörelsens sociala struktur**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** sidorna 93-106. Larsson, B, **Ungdomar och idrotten: Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**.

¹⁸⁶ Vi påminner läsaren om att det finns idrotter, t.ex. basket, som når barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper i ungefär samma utsträckning.

¹⁸⁷ Långsiktighetskoden behandlas närmare redan av 1939 års ungdomsutredning. Se SOU 1947:12. **Ungdomens fritidsverksamhet**. Malmgren, G, **Gymnasiekulturer**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många idrottar/ motionerar för lite och vilka är dom?**

¹⁸⁸ Några studier med små bortfall som visar att det blir dyrare att vara med i framför allt en idrottsförening har vi inte sett. Vi har dock frågat alla tränare och ledare vi känner om det blivit dyrare. Det entydiga svar vi får är att det blivit betydligt dyrare även om man tar hänsyn till inflationen. Det stämmer också med våra egna erfarenheter som tränare.

¹⁸⁹ Kostnaderna för deltagande i kulturskolan och idrottsförening är en av orsakerna till den sociala snedrekryteringen till dessa två verksamheter. Det är dock viktigt att komma ihåg att det, som vi visat, finns flera andra orsaker.

Så till den tredje frågan. Hur ska vi förstå att de öppna verksamheterna fritidsgård/parklek och bibliotek når/attraherar de i lägre socioekonomiska grupper mera¹⁹⁰? Orsakerna till detta ska i första hand sökas i kombinationen av att dessa aktiviteter är just öppna, kostar lite eller är kostnadsfria, att barn och ungdomar i dessa grupper i större utsträckning socialiseras till en expressiv fritidsstil och att deras egen kod för planering av fritiden är ganska kortsiktig¹⁹¹. Dessutom är barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna mer trångbodda och söker därför efter offentliga platser där de kan umgås.

Nu till den första frågan varför de i lägre socioekonomiska grupper är mest utomstående i det offentligt organiserade fritidsutbud som finns i varje stadsdel? **Högre socioekonomisk bakgrund innebär högre nyttjande av instrumentella aktiviteter vilket leder till att färre är "utomstående" i det offentligt subventionerade fritidsutbudet** (idrottsförening, "annan förening", kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) **som finns i varje stadsdel**. Det finns vissa tecken på att tillskottet från expressiva aktiviteter (fritidsgård och bibliotek) är högre bland dem som kommer från familjer med lägre socioekonomisk bakgrund men i de flesta fall är detta för lågt för att kompensera det lägre nyttjandet av de instrumentella aktiviteterna¹⁹². Frågan är då varför tillskottet fritidsgård och bibliotek är så litet. Viktiga orsaker till detta är att andelen som går på fritidsgård och bibliotek minst en gång i veckan har minskat starkt. 1985 var det 15% som besökt fritidsgård minst 1,5 gånger i veckan¹⁹³. I dag är det 6% som besökt fritidsgård minst 1 gång i veckan. Det innehåll som fritidsgårdar och bibliotek kan erbjuda i dag är alltså ur ungdomarnas perspektiv inte lika attraktivt som det innehåll som idrottsförening och kulturskolan erbjuder.

Sammanfattningsvis kan konstateras att jämlikhetsmålet om att barn och ungdomar i olika socioekonomiska grupper ska delta i det offentligt subventionerade fritidsutbudet i samma utsträckning inte uppnås. Barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna deltar i mindre utsträckning i det offentligt subventionerade utbud som finns i stadsdelarna. Noteras ska speciellt att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna deltar mindre i idrottsförening och kulturskola. Speciellt måste noteras i vilken låg utsträckning tjejer som bor i hyreslägenhet i områden där många har låg socioekonomisk bakgrund deltar i en idrottsförening. Det är dock viktigt att komma ihåg att barn och ungdomar i de lägre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade bland dem som går på fritidsgård och bibliotek.

¹⁹⁰ Det kan alltså vara bibliotekens öppna verksamhet som attraherar. Biblioteken anställer t.o.m. vakter för att hålla ordning på grund av att biblioteken blivit en träffpunkt för ungdomar.

¹⁹¹ För en utförlig analys se Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?**. Lengheden/ Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**, Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis**.

¹⁹² Tillskottet av besök på fritidsgård och bibliotek är alltså litet när vi kräver deltagande varje vecka. Däremot är det viktigt att komma ihåg att de i lägre socioekonomiska grupper är överrepresenterade bland besökarna totalt på fritidsgård och bibliotek.

¹⁹³ Se Blomdahl/Claeson, **Fritidsgården- dess besökare och framtid**, sid. 16. Andelen som besökte fritidsgård minst 1,5 gång i veckan 1985 var 15%. Motsvarande andel som besökt minst 1 gång i veckan är nu 6%. Andelen som besökt fritidsgård minst 1 gång under de senaste 4 veckorna har också minskat starkt. 1985 var det 54% av högstadieläverna som besökt fritidsgård minst 1 gång under de senaste 4 veckorna. Motsvarande procentandel är i dag 20%. Utvecklingen när det gäller besök på fritidsgård behandlas närmare i Lengheden/Blomdahl/ Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden** (kommande under 2017). Minskningen när det gäller att besöka bibliotek behandlas närmare i Elofsson/Blomdahl, **Barn och ungdomar och bibliotek**, (kommande under 2017).

13.4.4 Jämlikhet och svensk respektive utländsk bakgrund

När det gäller deltagande i instrumentella aktiviteter (förening och kulturskola) finns ett mycket tydligt mönster – barn och ungdomar med utländsk bakgrund nyttjar dessa i mindre utsträckning än de som har svensk bakgrund (barnet och föräldrarna är födda i Sverige) och denna skillnad är markant större bland tjejer än bland killar. **I de flesta fall gäller också att andelen utomstående (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) i det offentligt subventionerade fritidsutbud som finns i stadsdelarna är högre bland dem som har utländsk bakgrund.** Tillskottet från expressiva aktiviteter (fritidsgård, bibliotek och simhall) minskar dock dessa skillnader helt på mellanstadiet och bland gymnasietjejer i betydande omfattning men i detta fall dock inte fullt ut. I övrigt är kompositionen mycket begränsad när man kräver deltagande varje vecka.

Ser man till andelen utomstående i det offentligt subventionerade fritidsutbudet (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) som finns i varje stadsdel varierar bilden beroende på ålder. På mellanstadiet är andelen utomstående inte högre bland barn med utländsk bakgrund än bland dem som har svensk bakgrund, bland killar till och med lägre. På de båda högre stadierna gäller dock att ungdomar med utländsk bakgrund deltar mindre - fler än bland ungdomar med svensk bakgrund är utomstående. Speciellt stor blir skillnaden bland högstadietjejer. Högstadietjejer med utländsk bakgrund nyttjar det offentligt subventionerade fritidsutbudet som finns i stadsdelarna i ovanligt liten utsträckning. Analyser av sambanden efter kontroll för övriga bakgrundsvariabler styrker att utländsk bakgrund har en direkt inverkan bland tonåringar.

Vi ser att de barn och ungdomar som liksom sina föräldrar är födda i Sverige deltar mer i idrottsförening och kulturskolan än de barn och ungdomar som har utländsk bakgrund. Tonårstjejer med svensk bakgrund deltar också signifikant mer i ”annan förening” och nyttjar motionsspår/utegym mer. Äldre tonårstjejer med svensk bakgrund besöker också museer i större utsträckning än tjejer med utländsk bakgrund.

Kontrollerar vi för socioekonomisk bakgrund försvinner skillnaderna helt bland killar i alla tre stadierna när det gäller att vara med i en idrottsförening. Bland tjejer kvarstår skillnaderna dock mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund när det gäller att vara med i en idrottsförening och nyttja motionsspår/utegym. **Speciellt bör man notera i vilken liten utsträckning första generationens invandrartjejer deltar i en idrottsförening.** Bland tonårskillar och högstadietjejer kvarstår också skillnaderna efter kontroll för ekonomiska resurser när det gäller deltagande i kulturskolan.

Barn och ungdomar med utländsk bakgrund deltar mer än de med svensk bakgrund när det gäller att gå på fritidsgård/parklek, gå på bibliotek och besöka simhall. Med något undantag kvarstår också detta efter kontroll för ekonomiska resurser. Tonårskillar med utländsk bakgrund besöker också ”We are Stockholm” i större utsträckning än killar med svensk bakgrund. Tjejer med utländsk bakgrund i gymnasiet besöker ”We are Stockholm” i större utsträckning än gymnasietjejer med svensk bakgrund. Dessa samband kvarstår också efter kontroll för socioekonomisk bakgrund.

När det gäller att besöka kulturinstitutioner, spontanidrottsplatser, nyttja vintersportanläggningar och nyttja konstfrusna isbanor noterar vi inga signifikanta skillnader mellan de med

svensk respektive utländsk bakgrund¹⁹⁴. Inte heller noterar vi några signifikanta skillnader när det gäller killars nyttjande av motionsspår/utegym. Noteras ska dock att det finns en tendens till att äldre tonårsskillar med svensk bakgrund nyttjar vintersportanläggningar i högre grad än tonårsskillar med utländsk bakgrund. När det gäller att besöka museer i högstadiet noterar vi inga signifikanta samband mellan de med svensk respektive utländsk bakgrund. Det gör vi heller inte bland killar i gymnasiet.

Utifrån ovanstående finns det minst fyra frågor som kräver svar. För det första vad är orsakerna till att de med svensk bakgrund är mindre utomstående i det offentligt subventionerade utbud som finns i stadsdelarna? Den andra frågan är varför barn och ungdomar med svensk bakgrund är överrepresenterade i idrottsförening, kulturskolan och vintersportanläggningar? Det tredje frågan som måste förklaras är varför barn och ungdomar med utländsk bakgrund besöker de öppna verksamheterna, fritidsgård, parklek, simhall och bibliotek i samma utsträckning eller i större utsträckning än de med svensk bakgrund. Den fjärde frågan är varför det inte kvarstår några invandrareffekter efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller medlemskap i idrottsförening bland killar. Efter kontroll för socioekonomisk bakgrund är alltså killar med utländsk bakgrund inte underrepresenterade i RF-idrotten. Bland tjejer kvarstår effekter av utländsk bakgrund även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. Frågan är varför?

Vi börjar med den andra frågan. Varför är barn och ungdomar med utländsk bakgrund med i idrottsförening och kulturskolan i mindre utsträckning än de med svensk bakgrund¹⁹⁵? En orsak till detta ska sökas i att de i högre grad än barn och ungdomar med svensk bakgrund tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5. De i lägre socioekonomiska grupper oberoende om de har svensk eller utländsk bakgrund deltar mindre i idrottsförening och kulturskolan (för en närmare analys se avsnittet 13.4.3 i den här rapporten). En annan orsak till att barn och ungdomar med utländsk bakgrund deltar mindre i RF-idrotten kan vara det krav som ställs på föräldrarna att komma till träningar på tider som inte ligger på fritiden, t.ex. kl. 16.00. Föräldrar med utländsk bakgrund har liksom föräldrar med svensk bakgrund i de lägre socioekonomiska grupperna i ganska stor utsträckning reglerad arbetstid. Föräldrar med svensk bakgrund har ofta så flexibla arbetstider att de kan komma till barnens träningar även om den ligger före kl. 17.00. En tredje orsak till att barn och ungdomar med utländsk bakgrund deltar mindre i förening kan vara att de bor i områden med ett relativt begränsat föreningsutbud¹⁹⁶.

Så till den tredje frågan. Hur ska vi förstå att de öppna verksamheterna bibliotek, fritidsgård/parklek, simhall och ungdomsfestivalen ”We are Stockholm” når/attraherar de med utländsk bakgrund mest¹⁹⁷? Orsakerna till detta ska sökas i kombinationen av att dessa aktiviteter är just öppna, kostar lite eller är kostnadsfria, att barn och ungdomar i dessa grupper i större utsträckning socialiseras till en expressiv fritidsstil och att deras egen kod för planering

¹⁹⁴ Bland de barn och ungdomar som nyttjar vintersportanläggningar och nyttjar konstfrusna isbanor ofta är de med svensk bakgrund överrepresenterade och de med utländsk bakgrund underrepresenterade.

¹⁹⁵ Se speciellt Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Idrottsrörelsens sociala struktur**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** sidorna 93-106. Larsson, B, **Ungdomar och idrotten: Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**.

¹⁹⁶ Några systematiska undersökningar om detta har vi inte gjort. De svar vi får i alla kommuner är dock att föreningsutbudet är lägre i områden med många i socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund. Det framförs också ganska entydigt att det är svårare att rekrytera ledare i dessa områden.

¹⁹⁷ Det kan alltså vara bibliotekens öppna verksamhet som attraherar. Biblioteken anställer t.o.m. i vissa fall vakter för att hålla ordning på grund av att biblioteken blivit en träffpunkt för ungdomar.

av fritiden är ganska kortsiktig¹⁹⁸. Det kan också vara så att de öppna verksamheterna i större grad än förening och kulturskolan ger utrymme för identitetssökande mellan erfarenheterna bakifrån (föräldrarnas kultur) och krafterna framifrån (de bostadsområden de växer upp i)¹⁹⁹.

Nu till den första frågan varför de med utländsk bakgrund är mest utomstående i det offentligt organiserade fritidsutbud (idrottsförening, ”annan förening”, kulturskola, fritidsgård, bibliotek och simhall) som finns i varje stadsdel. **Utländsk bakgrund innebär lägre nyttjande av instrumentella aktiviteter vilket leder till att fler är utomstående i det offentligt subventionerade fritidsutbudet som finns i varje stadsdel**²⁰⁰. Det finns vissa tecken på att tillskottet från expressiva aktiviteter (fritidsgård, simhall och bibliotek) är högre bland dem som kommer från familjer med utländsk bakgrund men i de flesta fall är detta för lågt för att kompensera det lägre nyttjandet av de instrumentella aktiviteterna²⁰¹. Frågan är då varför tillskottet från fritidsgård och bibliotek är så litet när kravet på deltagande är 1 gång i veckan. Viktiga orsaker till detta är att andelen som går på fritidsgård och bibliotek minst en gång i veckan har minskat starkt. 1985 var det 15% som besökt fritidsgård minst 1,5 gånger i veckan. I dag är det 6% som besökt fritidsgård minst 1 gång i veckan. Det innehåll som fritidsgårdar och bibliotek kan erbjuda är alltså ur ungdomarnas perspektiv inte lika attraktivt som det innehåll som idrottsförening och kulturskolan erbjuder.

Den fjärde frågan är varför det inte kvarstår några effekter av utländsk bakgrund efter kontroll för socioekonomisk bakgrund när det gäller medlemskap i idrottsförening bland killar. Killar med svensk och utländsk bakgrund deltar alltså i RF-idrotten i ungefär samma grad efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. Orsakerna till att killar oberoende av bakgrund efter kontroll för socioekonomisk bakgrund är med i en idrottsförening i ungefär samma utsträckning kan sökas i att tävlingsidrotten (speciellt fotboll, basket och kampsporter) utövas av killar i alla länder. Inom idrotten finns det troligtvis också drömmar om framgång bland killar oberoende av födelseland. Likaså skiljer sig viljan att vinna, tävla, spela med bästa laget inte mellan killar med olika bakgrund enligt alla våra studier.

Bland tjejer kvarstår däremot effekterna av utländsk bakgrund när det gäller deltagande i en idrottsförening även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund²⁰². Hur ska detta förstås? Den förklaring som i debatten ofta framförs är att första generationens invandrartjejer kommer från länder och miljöer där det är ovanligt och kanske inte önskvärt att tjejer idrottar. Om vi jämför första generationens invandrartjejer som är födda i övriga Europa med tjejer som är födda utanför Europa får vi samma mönster. 21% av första generationens invandrartjejer i högstadiet som är födda i övriga Europa är med i en idrottsförening i Stockholm. Motsvarande procentandel för de som är födda utanför Europa är 19%. Vi får heller inga skillnader mellan i vilken grad första generationens invandrartjejer som är födda i övriga Europa och utanför Europa vill vara med i en idrottsförening. 74% av första generationens invandrartjejer som är

¹⁹⁸ För en utförlig analys se Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?**. Lengheden/ Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**. Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis**.

¹⁹⁹ Krafter bakifrån och framifrån presenteras närmare i Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** sid.103-107.

²⁰⁰ För en närmare diskussion om begreppen instrumentell respektive expressiv se: Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet**, sid. 18-21. Vi påminner läsaren om att vi tidigare i den här rapporten har visat att de med utländsk bakgrund i större utsträckning än de med svensk bakgrund tillhör lägre socioekonomiska grupper.

²⁰¹ Tillskottet av besök på fritidsgård och bibliotek är alltså litet när vi kräver deltagande varje vecka. Däremot är det viktigt att komma ihåg att de i lägre socioekonomiska grupper är överrepresenterade bland besökarna totalt på fritidsgård och bibliotek.

²⁰² Läs också Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** sid.103-107.

födda i övriga Europa vill vara med i en idrottsförening. Motsvarande procentandel för de som är födda utanför Europa är 77%. Även i Malmö kan vi notera samma tendens²⁰³. Det verkar alltså generellt vara själva flytten till Sverige, oberoende från vilken land man kommer ifrån, som är en av huvudorsakerna till att första generationens invandrantjejer deltar i liten utsträckning i en idrottsförening. Även tjejer från Danmark deltar i en idrottsförening i Malmö i mindre grad än tjejer med svensk bakgrund även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund. Det här är kunskap som måste analyseras närmare! Inom ramen för den här rapporten är detta inte möjligt.

Däremot kan redan nu konstateras att den mest förekommande förklaringen till att första generationens invandrantjejer deltar i liten grad i RF-idrotten, d.v.s. att de kommer från länder och miljöer där det är ovanligt och kanske inte önskvärt att tjejer idrottar knappast är en speciell god förklaring. Hälften av första generationens invandrantjejer kommer från övriga Europa. Frågan är om de med svensk bakgrund som flyttar från t.ex. Sävsjö till Stockholm också i liten utsträckning är med i en idrottsförening i Stockholm? Svaret på frågan är att det saknas studier i ämnet. Första och andra generationens invandrantjejjers mycket låga deltagande i en idrottsförening kan också förstås utifrån att den motionsform som de helst vill utöva, d.v.s. dans i liten grad erbjuds via just idrottsföreningar²⁰⁴.

Vilken betydelse har då antalet år i Sverige för i vilken grad första generationens invandrantjejer deltar i en idrottsförening? Tyvärr finns inte antalet år i Sverige med i Ung livsstils studie i Stockholms stad. Malmöstudien visar dock att antalet år i Sverige påverkar i vilken utsträckning tjejer är med i en idrottsförening. De som varit längre i Sverige är med i en idrottsförening i något större utsträckning än de som varit i Sverige en kortare period.

Kan vi då helt förkasta antagandet om att första generationens invandrantjejer som kommer från länder och miljöer där det är ovanligt och kanske inte önskvärt att tjejer idrottar är en viktig förklaring till första generationens invandrantjejjers låga deltagande i RF-idrotten? Nej, men det är ingen huvudförklaring för hela gruppen första generationens invandrantjejer. Vi ser i vår Malmöstudie t.ex. att högstadietjejer från Somalia inte alls deltar i en idrottsförening²⁰⁵. Även tjejer från Turkiet/Libanon/Syrien/Jordanien/Palestina/Kurdistan i Malmö 2015 och i Ung livsstils studie i Stockholm 2005 deltar i liten utsträckning i en idrottsförening²⁰⁶.

Sammanfattningsvis kan konstateras att jämlikhetsmålet om att barn och ungdomar med utländsk respektive svensk bakgrund ska delta i det offentligt subventionerade fritidsutbudet i samma utsträckning inte uppnås. Barn och ungdom med utländsk bakgrund deltar i mindre utsträckning i det offentligt subventionerade utbud som finns i stadsdelarna. Noteras ska speciellt att barn och ungdomar med utländsk bakgrund är mindre med i idrottsförening och kulturskola. Efter kontroll för socioekonomisk bakgrund är dock killar med utländsk bakgrund med i en idrottsförening i lika stora utsträckning som killar med svensk bakgrund. Speciellt gäller att tjejer med utländsk bakgrund är med i en idrottsförening i väldigt liten utsträckning. Det är dock viktigt att komma ihåg att barn och ungdomar med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland dem som går på fritidsgård, simhall och bibliotek.

²⁰³ Se Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil i Malmö**, kapitel 11. I Malmö deltar de som är födda i Europa (ej Sverige) dock något mer än de som är födda utanför Europa.

²⁰⁴ Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?**. Blomdahl/Elofsson, Lengheden/Åkesson, **Segrar föreningslivet?**

²⁰⁵ Se Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil i Malmö**, kapitel 11.

²⁰⁶ Se Blomdahl/Elofsson/Bergmark/Lengheden, **Ung livsstil i Malmö**, kapitel 11. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** sid 103-107. Här görs en närmare analys om varför det är så.

13.4.5 Jämlikhet och skolbetyg i högstadiet respektive studieinriktning på gymnasiet

Redan 1939 års ungdomsutredning påpekade att ungdomar med god skolframgång söker sig till föreningslivet i högre grad än ungdomar med mindre god skolframgång och att de med mindre god skolframgång söker sig mer till öppna verksamheter (t.ex. ungdomsgård)²⁰⁷. Alla studier i Ung livsstil sedan 30 år tillbaka bekräftar 1939 års ungdomsutrednings påpekande²⁰⁸.

Både bland killar och tjejer i **högstadiet** finns en tydlig koppling mellan betyg och nyttjande av det offentligt subventionerade utbudet som finns i alla stadsdelar. **Ungdomar som har högre betyg nyttjar instrumentella aktiviteter i högre utsträckning. Detta innebär därmed att färre bland dessa är utomstående om man ser till det samlande deltagandet i de fem subventionerade aktiviteterna som finns i stadsdelarna. Ett viktigt faktum är att dessa skillnader kvarstår även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av utländsk bakgrund.** Det är också viktigt att notera att skillnaden i deltagande mellan de som har högst och de som har lägst betyg är större bland tjejer än bland killar. Bland ungdomar som har högst betyg är könsskillnaden ganska liten om man ser till andelen utomstående. Bland de som har låga betyg är skillnaden betydligt större.

Skiljer sig andelen utomstående mellan de som går på studieförberedande respektive yrkesförberedande gymnasieprogram? Både bland killar och bland tjejer är andelen utomstående högre bland dem som går på yrkesförberedande än de som går på studieförberedande program. I bägge fallen gäller också att dessa skillnader kvarstår även efter kontroll för social bakgrund. Studieinriktningen i sig själv får alltså effekter på nyttjandet av de offentligt subventionerade fritidsaktiviteterna som finns i stadsdelarna.

Hur ser då deltagandet ut när vi undersöker de enskilda offentligt subventionerade aktiviteterna? **Vi ser att både killar och tjejer med goda skolbetyg i högstadiet deltar mer än de med låga skolbetyg i idrottsförening, ”annan förening”, kulturskolan och har i högre utsträckning besökt kulturinstitutioner och museer**²⁰⁹. Sambanden kvarstår både bland killar och tjejer efter kontroll för ekonomiska resurser och utländsk bakgrund när det gäller med i ”annan förening” och kulturskolan samt besök på kulturinstitutioner.

Killar med goda skolresultat besöker också i högst utsträckning bibliotek och nyttjar vintersportanläggningar mer. Sambanden kvarstår efter kontroll för ekonomiska resurser och utländsk bakgrund när det gäller killars nyttjande av vintersportanläggningar.

Tjejer med låga skolbetyg besöker fritidsgård och ”We are Stockholm” mer än tjejer med höga skolbetyg²¹⁰. Resultaten kvarstår efter kontroll för ekonomiska resurser och utländsk bakgrund.

Killar med olika skolbetyg besöker fritidsgård, simhall, bibliotek, ”We are Stockholm” samt spontanidrottsplatser i ungefär samma utsträckning²¹¹. Tjejer med goda respektive mindre

²⁰⁷ SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet**.

²⁰⁸ Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna**, Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom?** sid. 40 och 103-107.

²⁰⁹ Vi ser också att de som läser läxor mest är de som i störst utsträckning är med i idrottsförening och i kulturskolan.

²¹⁰ Detta kunde vi när det gäller fritidsgård notera redan i studien 1985. Se **Blomdahl/Claeson, Fritidsgården - dess besökare och framtid**, t.ex. kapitel 10.

²¹¹ Killar med låga skolbetyg är starkt överrepresenterade bland dem som besöker fritidsgård ofta.

goda skolbetyg besöker simhall, bibliotek och vintersportanläggningar i ungefär samma grad. Killar och tjejer med olika skolbetyg nyttjar konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym i ungefär samma grad.

Killar och tjejer på studieförberedande program deltar mer än de på yrkesförberedande program i flertalet av de offentligt drivna eller understödda fritidsaktiviteterna, d.v.s. idrottsförening, "annan förening", kulturskola, bibliotek och museer²¹². Killar på de studieförberedande programmen besöker också vintersportanläggningar mer. Kulturinstitutionerna besöks i störst utsträckning av tjejer på de studieförberedande programmen.

Fritidsgård, spontanidrottsplatser och "We are Stockholm" besöks i störst utsträckning av dem som går på yrkesförberedande program. Simhall, konstfrusna isbanor och motionsspår/utegym besöks i ungefär lika stor utsträckning av dem som går på studieförberedande respektive yrkesförberedande program. Även om skillnaderna inte är signifikanta ska det dock noteras att tjejer på yrkesförberedande program nyttjar motionsspår i mindre utsträckning än tjejer på studieförberedande program.

Det finns två frågor som måste kommenteras närmare här. För det första vad som är orsakerna till att de med bra skolbetyg i högstadiet och de på studieförberedande program på gymnasiet är överrepresenterade i skolliknande verksamheter som idrottsförening, "annan förening" och kulturskola²¹³? Den andra frågan är varför de med mindre bra skolbetyg och de på yrkesförberedande program går mer på fritidsgård och "We are Stockholm"? Låt oss påminna om att de med goda skolbetyg och de som går på studieförberedande program i högre grad än de med mindre goda skolbetyg och de som går på yrkesförberedande program kommer från familjer i högre socioekonomiska grupper. Det innebär att de med goda skolbetyg och de på studieförberedande program via sina familjer i högre utsträckning socialiserats till skolliknande fritidsverksamheter. De med goda skolbetyg och de som går på studieförberedande program kommer i störst utsträckning från familjer med goda ekonomiska resurser.

Hur ska vi då förstå att de med lägre skolbetyg och de på yrkesförberedande program är överrepresenterade i öppna verksamheter som fritidsgård och "We are Stockholm"? Orsakerna till detta ska sökas i kombinationen av att dessa aktiviteter är just öppna, kostar lite eller är kostnadsfria, att barn och ungdomar i dessa grupper i större utsträckning socialiseras till en expressiv fritidsstil och att deras egen kod för planering av fritiden är ganska kortsiktig²¹⁴. Det kan också vara så att dessa aktiviteter ger dessa ungdomar utrymme för vad de själva tycker är viktigt och frihet från skolliknande strukturer.

Noteras ska speciellt att ungdomar som har högre betyg och går på studieförberedande program nyttjar instrumentella aktiviteter i högre utsträckning även efter kontroll för socioekonomisk bakgrund och grad av invandraranknytning. Det ger en indikation på att skolbetyg och studieinriktning i sig har en egen förklaringsgrad för nyttjandet av det offentligt subventionerade fritidsutbudet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att jämlikhetsmålet inte uppnås när det gäller ungdomar med olika skolbetyg och med olika inriktning på gymnasiet.

²¹² När det gäller besök på museer är dock skillnaderna inte signifikanta.

²¹³ Läs också Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?** sid.107-109.

²¹⁴ För en utförlig analys se Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge**. Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottar för lite och vilka är dom?**. Lengheden/ Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden**. Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis**.

13.4.6 Jämlikhet och stadsdelar/geografiska områden

I kapitel 11 har vi visat att det inte finns några direkta effekter av stadsdelar (områden) när det gäller utomstående i det offentligt subventionerade fritidsutbudet som finns i stadsdelarna. De skillnader i offentligt resursutnyttjande som finns kan i stort återföras till olikheter från andelen i olika socioekonomiska grupper och andelen med utländsk bakgrund. Vi återkommer senare i detta avsnitt till en närmare analys av detta.

Även när det gäller enskilda fritidsaktiviteter (kapitel 10) kan konstateras att det finns ganska få områdeseffekter efter kontroll för både socioekonomisk bakgrund och utländsk bakgrund. Detta speciellt om man ställer kravet att likartade områdeseffekter ska finnas i både mellanstadiet och i högstadiet. De områdeseffekter som finns i båda stadierna gäller att vara med i idrottsförening och besöka fritidsgård bland tjejer. Vi noterar också områdeseffekter både bland killar och bland tjejer när det gäller att besöka parklek och bibliotek i mellanstadiet och nyttja vintersportanläggningar samt konstfrusna isbanor i högstadiet.

Generellt ser vi att det i områden med många i de högre socioekonomiska grupperna och få med utländsk bakgrund är det flest som deltar i fritidsverksamheter som förening och kulturskolan. I socioekonomiskt resurssvaga områden där många har utländsk bakgrund deltar fler i öppna verksamheter som fritidsgård/parklek, bibliotek och simhall²¹⁵.

Är det så att vi inom de olika stadsdelarna i Stockholm kan se att de barn och ungdomar som kommer från familjer i socioekonomisk grupp 1 och 2 deltar mer i de skolliknande fritidsaktiviteterna idrottsförening och kulturskolan än de barn och ungdomar som kommer från familjer i socioekonomisk grupp 4 och 5? Våra och andras tidigare forskning har visat att det inom stadsdelar finns skillnad i deltagande mellan de som bor i villa/radhus/bostadsrätt respektive de som bor i hyreslägenhet²¹⁶.

Vi ser att de (både killar och tjejer) som bor i villa/radhus/bostadsrättslägenhet är med i idrottsförening i större utsträckning än de (både killar och tjejer) som bor i hyreslägenhet i de enskilda stadsdelarna. Enda undantaget från detta är bland högstadiekillar i Farsta och Skärholmen. Det ska också noteras att tjejer som bor i villa/radhus/bostadsrättslägenhet i Skärholmen är med i en idrottsförening i liten utsträckning.

Det kan konstateras att det även när det gäller deltagande i kulturskolan finns en inre selektion i stadsdelarna, d.v.s. de som bor i villa/radhus/bostadsrätt deltar i de flesta fall mer i kulturskolan än de som bor i hyreslägenhet. Skillnaderna är dock inte lika stora som när det gäller idrottsförening.

Är det enbart i Stockholm det finns en inre selektion inom stadsdelarna/geografiska områden när det gäller att vara med i en idrottsförening? Det kan konstateras att det är så i de flesta stadsdelar/bostadsområden även i Malmö, Huddinge, Linköping och Jönköping att de som bor i villa/radhus/bostadsrätt i högre utsträckning är med i idrottsförening än de som bor i en hyreslägenhet. Tjejer som bor i hyreslägenhet i områden med många från so-

²¹⁵ Se närmare kapitel 7 och 8.

²¹⁶ Detta konstaterade Bertil Damberg redan 1977. Se Damberg, B, *Farstaprojektet*, och Blomdahl/Elofsson, *Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge*, kapitel 12.

cioekonomisk grupp 4 och 5 och där andelen med utländsk bakgrund är hög är i **mycket liten** utsträckning med i en idrottsförening.

Två av de ovanstående resultaten ska här närmare analyseras. Varför är områdeseffekterna så begränsade när vi kontrollerat för socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund? **De skillnader som kan konstateras i andelen utomstående och i enskilda offentligt subventionerade fritidsaktiviteter i olika stadsdelar kan alltså i stort återföras på socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund.** Även deltagande i det övriga offentligt subventionerade fritidsutbudet i stort kan främst ”förklaras” av socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund. Vi har tidigare i detta kapitel försökt förklara vad det är i en låg socioekonomisk bakgrund och i utländsk bakgrund som är orsaken till ett lågt deltagande. En bidragande orsak till att stadsdel/områden har mindre betydelse skulle kunna vara att det offentligt subventionerade fritidsutbudet är ganska lika i alla stadsdelar/områden.

För det andra vad är orsakerna till att det finns en inre selektion inom stadsdelarna/geografiska områden både i Stockholm och i övriga kommuner? **De som bor i villa/radhus/bostadsrätt är alltså i högre utsträckning med i en idrottsförening och kulturskolan än de som bor i en hyreslägenhet i de olika stadsdelarna**²¹⁷. **Det är viktigt att komma ihåg att detta även gäller i stadsdelar/geografiska områden där många tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund.** Huvudorsakerna till detta är så långt vi kan se att barn och är att ungdomar i högre socioekonomiska grupper (oberoende vilket området de bor i) i högre grad stimuleras (föräldrarna har själva varit med i högre utsträckning och tycker dessutom det är viktigare) till deltagande i både förening och kulturskolan. Dessutom har barnen i de högre socioekonomiska grupperna i högre grad än i de lägre, ganska oberoende var de bor, också stimulerats till och erövat den långsiktighetskod som krävs för deltagande i skolliknande fritidsaktiviteter som förening och kulturskolan. Den tredje orsaken till att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är överrepresenterade speciellt inom RF-idrotten ska sökas i de allt högre kostnaderna (medlemsavgift, träningsavgift, avgifter för tävlingar, kostnader för utrustning, avgifter för träningsläger o.s.v.) som krävs för deltagande²¹⁸. Den fjärde orsaken till den sociala snedrekryteringen till i första hand idrotten kan vara det krav som ställs på föräldrarna att komma till träningar på tider som inte ligger på fritiden, t.ex. kl 16.00. Föräldrar i de i högre socioekonomiska grupperna har ofta så flexibla arbetstider att de kan komma till barnens träningar även om den ligger före kl. 17.00.

13.5 Hälsa och livskvalitet

En jämförelse med resultat från andra studier som genomförts inom forskningsprojektet *Ung livsstil* visar att hälsa och livskvalitet för barn/ungdomar i Stockholm skiljer sig obetydligt från genomsnittet i dessa studier. Kön- och åldersskillnader följer också samma mönster.

²¹⁷ Detta innebär självklart att generella satsningar på idrottsförening eller kulturskolan i områden där många tillhör socioekonomisk grupp 4 och 5 och där många har utländsk bakgrund mest kan nå de som bor i villa/radhus/bostadsrätt i området, alltså de redan ganska aktiva från de högre socioekonomiska grupperna.

²¹⁸ Några studier med små bortfall som visar att det blir dyrare att vara med i framför allt en idrottsförening har vi inte sett. Vi har dock frågat alla tränare och ledare vi känner om det blivit dyrare. Det entydiga svar vi får är att det blivit betydligt dyrare även om man tar hänsyn till inflationen. Det stämmer också med våra egna erfarenheter som tränare.

Sammantaget finns alltså inga tecken som tyder på att situationen i Stockholm skiljer sig speciellt från vad som mer allmänt gäller i Sverige i sin helhet.

Den begränsade jämförelse som kan göras med resultat från Stockholm från 2004/05 tyder inte på att det skett några större förändringar när det gäller skattning av hälsa och förekomst av psykiska besvär. Däremot finns det tecken på att ungdomar skattar sin livskvalitet något lägre år 2014 med något större nedgång bland tjejer.

Innan vi går närmare in på att diskutera resultaten från den här undersökningen är det av intresse att uppmärksamma de resultat kommissionen för ett hållbart Stockholm presenterar kring tandhälsan bland barn²¹⁹. Barnkaries kan kopplas till en lång rad olika akuta och kroniska tillstånd, till exempel lägre tillväxt och försämrad livskvalitet. Via inflammatoriska mekanismer kan barnkaries också kopplas till utveckling av hjärt-kärlsjukdom i vuxen ålder²²⁰. Flera studier har visat att risken för att barn och unga skall få karies är starkt kopplad till om föräldrarna har dålig tandhälsa. Det finns också en ökad risk om föräldrarna har uto-europeisk bakgrund, dålig ekonomi, låg utbildning och är unga²²¹. Kommissionens rapport visar att andelen treåringar med karies varierar avsevärt mellan olika stadsdelar i Stockholm. Uppgifter från landstingets sista gratiskontroll för 19-åringar visar också på tydliga skillnader mellan olika stadsdelar. I exempelvis Rinkeby och Skärholmen har ungefär hälften av ungdomar i denna ålder kariesskadade sidoytor på tänderna vilket är dubbelt så vanligt som i innerstan, Bromma och Hägersten-Liljeholmen²²².

13.5.1 Jämställdhet och hälsa/livskvalitet

Resultaten visar genomgående (alltså på samtliga skolstadier) att tjejer skattar sin hälsa och livskvalitet lägre och redovisar högre förekomst av psykiska besvär. Detta är på intet sätt nya resultat – liknande resultat har presenterats i en lång rad andra studier²²³. **Ser man till könsskillnaderna är dessa större i högstadiet och gymnasiet än i mellanstadiet. Ett viktigt faktum är att dessa könsskillnader är generella – tjejers sämre situation är generella och i stort sett likartade oberoende av social bakgrund.** Det enda fall som skiljer ut sig är situationen bland särskoleeleverna, vilket kan återkopplas till att särskolekillar skattar sin hälsa klart sämre än killar i övriga skolan. Bland tjejer är skillnaden mellan dessa båda grupper liten. **Samtantaget måste vi alltså konstatera att hälsa/livskvalitet – oberoende av levnadsförhållanden – är sämre bland tjejer.** Utifrån det material vi analyserat här framträder inga exempel på situationer med en mer positiv bild av tjejernas situation i detta avseende. Vi kan möjligen notera vissa svaga indikationer på att situationen för tjejer skulle vara något mer bekymmersam bland dem som har lägre social bakgrund. Men dessa skillnader är i de flesta fall relativt begränsade.

Den samlade bilden visar alltså på en genomgående sämre situation för tjejer än för killar. Flera tidigare studier har visat att denna könsskillnad är större bland yngre kvinnor – från högstadiet upp till 25 års ålder. Forskningen har knappast funnit någon entydig förklaring till

²¹⁹ Se Kommissionen för ett hållbart Stockholm. **Skilnadernas Stockholm**, sid 25-26.

²²⁰ Socialstyrelsen. **Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga.**

²²¹ Socialstyrelsen. **Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga.**

²²² Se Kommissionen för ett hållbart Stockholm. **Skilnadernas Stockholm**, sid 26.

²²³ Se Folkhälsomyndigheten. **Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14. Grundrapport.** Statistiska centralbyrån, **Undersökningar av barns levnadsförhållanden.** Bremberg S, Dalman C. **Begrepp, mätmetoder och förekomst av psykisk hälsa, psykisk ohälsa och psykiatriska tillstånd hos barn och ung.**

detta men en tanke som framförts i flera sammanhang är att det kan handla om att det för tjejer är en mer omfattande och komplicerad process att finna sin könsidentitet. Olika studier har till exempel visat att tjejer i större utsträckning är bekymrade över sitt utseende och i större utsträckning bekymrar sig över att de är för tjocka²²⁴. I en kommande rapport har vi också kunnat visa att tjejer är mindre optimistiska än killar när det gäller möjligheter i skola, på fritid och i framtiden.

Även om vi knappast kan identifiera orsakerna till att tjejer skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än killar är det av intresse att identifiera några bakgrundsfaktorer som påverkar dessa skattningar och där det finns könsskillnader. En första sådan bakgrundsfaktor är fysisk aktivitet (främst utövad inom idrottsförening). Barn/ungdomar som är fysiskt aktiva - speciellt de som är med i idrottsförening skattar sin hälsa och livskvalitet högre. Färre tjejer är med i idrottsförening, något som leder till att könsskillnaderna i hälsa/livskvalitet självklart blir större. Men här skall vi notera att könsskillnaderna i hälsa/livskvalitet inte försvinner även om tjejer skulle delta i samma utsträckning. Tjejer som är med i idrottsförening skattar sin hälsa och livskvalitet lägre än pojkar som är med.

En annan bakgrundsfaktor som kopplas till hälsa/livskvalitet är hur nöjd man är med sin fritidssituation. Resultat (som ej redovisas) visar att det finns en klar koppling mellan skattning av hälsa/livskvalitet och hur nöjd man är med denna - de som är nöjda skattar sin hälsa och livskvalitet högre. Tjejer är i något mindre utsträckning nöjda med sin fritidssituation. I detta fall går det dock ej att identifiera några specifika fritidsaktiviteter som mer direkt skulle kunna ge bättre hälsa/livskvalitet (om vi bortser från idrottsförening). Här krävs alltså betydligt mer fördjupade undersökningar för att få underlag för eventuella insatser.

En tredje viktig bakgrundsfaktor handlar om trygghet/säkerhet. Resultat från materialet visar att det finns en stark koppling mellan rädsla då man är ute på fredags- och helgkvällar och hälsa/livskvalitet. De som uppger att de oftare är rädda skattar sin hälsa lägre. Det är mycket vanligare att tjejer känner sig rädda (t ex i city eller när de är på tunnelbana/buss/tåg). Kan man minska denna rädsla skulle detta också minska könsskillnaderna när det gäller hälsa.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns en klart bristande jämställdhet när det gäller hälsa och livskvalitet utifrån de beskrivningar som barnen/ungdomarna ger av denna.

13.5.2 Jämlikhet och hälsa/livskvalitet

Som vi redan konstaterat finns det en ojämlikhet kopplad till ålder. Äldre ungdomar (speciellt tjejer) skattar sin hälsa och livskvalitet lägre. De äldre flickorna redovisar också högre förekomst av psykiska besvär.

Resultaten visar att vid sidan av ålder kopplas ojämlikhet när det gäller hälsa/livskvalitet till två faktorer, familjesituationen och familjens socioekonomiska bakgrund. I flera fall finns en inverkan från båda, d v s de har var för sig en separat inverkan, men i några fall kopplas hälsosituationen främst till endast en av dessa faktorer. Så kopplas förekomst av psykiska besvär i mellan- och högstadiet i första hand till familjesituation. På

²²⁴ Se Elofsson S. **För tjock, för mager eller lagom** – En studie av barns/ungdomars uppfattning av sig själva på mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet.

gymnasiet är kopplingen inte lika tydlig. Barn/ungdomar som bor med båda föräldrar redovisar i genomsnitt lägre förekomst av psykiska besvär. Speciellt tydligt framträder detta bland tjejer.

Skattningen av den fysiska hälsan kopplas i sin tur främst till socioekonomisk bakgrund, ungdomar som har lägre socioekonomisk bakgrund skattar sin fysiska hälsa lägre. Här kan en förklaring vara att dessa ungdomar i mindre utsträckning är fysiskt aktiva.

För skattning av den totala hälsan liksom av livskvaliteten gäller att både familjesituation och socioekonomisk bakgrund separat var för sig inverkar. De som bor med bägge föräldrar skattar i genomsnitt sin hälsa/livskvalitet högre medan de skattas lägre av elever som kommer från familjer med lägre socioekonomisk bakgrund. **De båda faktorerna har var för sig en separat inverkan vilket innebär att barn/ungdomar som inte bor med bägge föräldrar och samtidigt har lägre socioekonomisk bakgrund har en sämre situation än motsvarande grupp som bor med bägge föräldrar.**

Flera studier har visat att socioekonomisk bakgrund bland vuxna är kopplad till hälsa och hälsorelaterad livsstil, medan sådana samband tills nyligen endast studerats i begränsad utsträckning bland barn/ungdomar. Resultat från sådana studier har också delvis gett olika resultat. I vissa har man funnit en koppling medan andra studier ger svaga samband²²⁵. Ett skäl till dessa delvis motsägelsefulla resultat har varit svårigheter att finna bra, adekvata mått på socioekonomisk bakgrund. Under senare år har man utvecklat en skala FAS (Family Affluence Scale) som använts i en rad internationella studier och speciellt inom Health Behavior in School-Aged Children (HBSC). Denna skala har många likheter med det mått på socioekonomisk bakgrund som använts i studierna inom *Ung livsstil*²²⁶. En genomgång av studier kring hälsa och hälsorelaterad livsstil visar på konsistenta olikheter utifrån detta mått när det gäller självskattad hälsa, psykosomatiska symptom, fysisk aktivitet och matvanor både på individuell nivå och vid jämförelser mellan olika länder²²⁷. Som redan påpekats finns i studierna från Stockholm också en klar sådan koppling när det gäller total självskattad hälsa och (i högsta-diet samt gymnasiet) självskattad fysisk hälsa. En preliminär analys pekar också mot att ungdomar med lägre socioekonomisk bakgrund har en sämre hälsoinriktad livsstil (dock ej helt entydigt) – de är i minde utsträckning fysiskt aktiva, har sämre matvanor och använder i större utsträckning tobak. Däremot är det färre som använt alkohol. Resultaten visar också att sämre hälsorelaterad livsstil också i många fall kopplas till lägre skattning av den totala och fysiska hälsan samt högre förekomst av besvär. Här finns alltså tydliga likheter med de resultat man tidigare funnit.

²²⁵ Currie C, Molcho M, Boyee W, Holstein B, Torsheim T, Richter M. **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale.**

²²⁶ Skalan innefattar uppgifter om tillgång till bil, eget sovrum, i vilket utsträckning man rest bort med familjen under helger/semestrar samt tillgång till dator. För närmare detaljer se Currie C, Molcho M, Boyee W, Holstein B, Torsheim T, Richter M. **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale.**

²²⁷ Currie C, Molcho M, Boyee W, Holstein B, Torsheim T, Richter M. **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale.**

Av speciellt intresse är här den studie några forskare gjort där de söker förklaring till de samband som man finner mellan social bakgrund och självskattad hälsa²²⁸. Som material för analysen hämtas data från studien av HBSC som genomförts i Tyskland år 2006 där skalan Fas använts. Studien innefattar åldersgruppen 11-15 år och har en svarsfrekvens på 86%. I analysen används tre förklaringsdimensioner.

1. Materiella förhållanden, innefattande familjestruktur, upplevelse av familjens ekonomi och fattigdom (med utgångspunkt från mat)
2. Psykosociala faktorer utifrån tre olika kontexter – familj, skola och kamrater. Måttet innefattar uppgifter om kvaliteten i relationen till föräldrar, lärare och kamrater.
3. Beteendefaktorer innefattar uppgifter om tobaks- och alkoholbruk, fysisk aktivitet samt matvanor.

Resultaten visar att både den direkta och den indirekta inverkan från materiella faktorer på olikheter när det gäller självskattad hälsa var starkare än inverkan från psykosociala faktorer och beteendefaktorerna. Detta stämmer väl med vad man funnit bland vuxna. **Författarna rekommenderar därför att man - för att förbättra ungdomars hälsa – skall inrikta sig på att förbättra de materiella förhållanden bland dem som har svagare socioekonomisk bakgrund.**

Ser man till övriga bakgrundsfaktorer kan man notera att kopplingen till utländsk bakgrund är svag. Det finns därför inga indikationer till att barn/ungdomar med utländsk bakgrund allmänt skulle skilja sig från dem med svenskt ursprung utöver de skillnader som kan kopplas till olikheter när det gäller socioekonomisk bakgrund. Kopplingen till bostadsområde – efter hänsyn tagits till olikheter när det gäller socioekonomisk bakgrund - är också svag. Dessa resultat behöver inte stå i motsats till de samband man funnit mellan tandhälsa och utländsk bakgrund och de skillnader man i detta fall funnit mellan olika stadsdelar eftersom man vid analyserna av tandhälsa i dessa fall inte kontrollerat för socioekonomisk bakgrund eller familjesituation.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns bristande jämlikhet när det gäller barnens/ungdomarnas bedömning av hälsa och livskvalitet som främst kopplas till deras familjesituation och socioekonomiska bakgrund. De som har lägre social bakgrund skattar sin hälsa och livskvalitet lägre. Som visats ovan har ungdomar i den gruppen också oftare en sämre hälsorelaterad livsstil – de är mindre ofta fysiskt aktiva och använder oftare tobak.

²²⁸ Richter M, Moor I, van Lenthe F J. **Explaining socioeconomic differences in adolescent self-rated health: the contribution of material, psychosocial and behavioural factors.**

13.6 Avslutning

Ett av kommissionens delmål är att analysera skillnader i livsvillkor mellan grupper och geografiska områden i Stockholm. Så här står det i kommissionens projektdirektiv. ”Samtidigt som staden växer visar statistik att skillnader i livsvillkor vidgas mellan befolkningsgrupper i Stockholm, även om den allmänna utvecklingen är positiv... Att minska skillnader i livsvillkor kan således stärka välbefinnandet som helhet i ett växande Stockholm...”²²⁹. I både projektdirektiven och Stockholms stads budget för 2017 framgår tydligt att målen för stadens satsningar är jämställdhet och jämlikhet²³⁰. Så här står det i budgeten för 2017: ”Stockholm är möjligheternas stad. Hit flyttar människor för att utbilda sig och arbeta. Här finns utveckling och ambitioner sida vid sida. Stockholm har en fantastisk natur, ett brett kulturliv och en kreativitet som gör att staden växer. En jämlik och jämställd stad som värnar om sina invånare kommer att växa sig stark. Därför strävar vår politik efter att ge fler människor möjlighet att förverkliga sina drömmar”²³¹.

I den här forskningsrapporten har vi undersökt hälsa och offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet²³². I centrum för vår undersökning har stått i vilken utsträckning Stockholms stad når upp till målen om jämställdhet och jämlikhet.

Vi konstaterar att jämställdhetsmålet och jämlikhetsmålen inte är uppnådda vare sig när det gäller hälsa eller deltagande i det offentligt understödda fritidsutbudet²³³.

²²⁹ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**.

²³⁰ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**.

²³¹ Stockholms stad, **Budget för 2017. Ett Stockholm för alla**, sid.1.

²³² Vi påminner läsaren om att det som ingår i fritidsområdet här är idrottsnämndens, kulturnämndens, stadsdelsnämndernas och Stadsteater AB:s verksamheter.

²³³ Ska man kunna göra utsagor om riktningen när det gäller jämlikhet måste en bearbetning av våra studier göras. Ung livsstil har studier i Stockholm 1985,1991, 1998, 2004/2005 och 2014. Det låter sig inte göras inom ramen för den här studien.

14. Förslag till uppföljning av jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet

I det här kapitlet ska vi först visa hur förvaltningarna redovisar till nämnderna hur de uppnår jämlikhets- och jämställdhetsmålen. I ett andra steg ska vi föreslå hur jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet ska redovisas. I ett tredje steg ger vi förslag till hur hälsa och livskvalitet ska undersökas och redovisas.

14.1 Inledning

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har som övergripande uppdrag och mål att analysera och ge förslag på hur Stockholms stad kan minska skillnader i livsvillkor och hälsa för att därigenom öka välbefinnandet för alla stockholmare.

Kommissionen har som mål att ”föreslå sätt att mäta och följa utvecklingen av skillnader i livsvillkor över tid i stadens system för styrning och ledning”²³⁴. Så här står det på ett annat ställe i kommissionens direktiv: ”Det innebär att kommissionen ska tillhandahålla Stockholms stad med verktyg för budgetstyrning och – uppföljning...”²³⁵.

Tre förvaltningar och ett kommunalt bolag organiserar det offentligt subventionerade fritidsutbud som vi har undersökt²³⁶. Inom ramen för dessa förvaltningar och bolag finns följande verksamheter/anläggningar:

- **Idrottsförvaltningen:** föreningsstöd till idrottsföreningar och övriga föreningar, idrottsanläggningar, simhallar, spontanidrottsanläggningar (t.ex. skateanläggningar), vintersportanläggningar, konstfrusna isbanor, motionsspår/utegym²³⁷.
- **Kulturförvaltningen:** bibliotek, kulturskola, Liljevalchs, Stadsmuseet, Medeltidsmuseet, kulturstöd, evenemang, samlingslokaler, stöd till folkbildningen.
- **Stadsdelsförvaltningarna:** parklek/fritidsgård²³⁸.
- **Stockholms Stadsteater AB:** Kulturhuset och Stadsteatern.

Kommissionen skriver: ”Analysen av skillnader i livsvillkor inskränker sig till att geografiskt omfatta Stockholms stad. Befolkningsgrupper som beaktas definieras inom ramen för kommissionens arbete med utgångspunkt i vad forskning och beprövad erfarenhet visat relevant”²³⁹.

Tidigare forskning inom fritidsfältet har visat att följande variabler är betydelsefulla för att förstå livsvillkoren²⁴⁰:

²³⁴ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid 3.

²³⁵ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid 2.

²³⁶ Viss annan fritidsverksamhet sköts av andra förvaltningar.

²³⁷ Ansvariga för motionsspåren är i de flesta fall stadsdelsförvaltningarna. Stadsdelarna har också en skateanläggningar och kaninburar (små fotbollsplaner).

²³⁸ Stadsdelarna är också ansvariga för fältassistenter, kolloverksamhet och parker. Kultursekreterarna är också organisatoriskt placerade på stadsdelsförvaltningarna. Deras fokus enligt kulturförvaltningens utredning är förskolan. Se Kulturförvaltningen i Stockholms stad, **Översikt av Stockholms kultursekreterare**.

²³⁹ Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Projektdirektiv**, sid. 4.

²⁴⁰ Vi påminner läsaren om att ordet fritid i den här rapporten står för den tid barn, ungdomar och vuxna har utanför skoltid och arbetstid.

- Kön (jämslälldhetsmålet)
- Ålder (jämlkhetsmålet)
- Familjeform (t.ex. bor med båda föräldrarna respektive en förälder) (jämlkhetsmålet)
- Skolbetyg i högstadiet respektive program på gymnasiet (jämlkhetsmålet)
- Socioekonomisk bakgrund (jämlkhetsmålet)
- Svensk respektive utländsk bakgrund (jämlkhetsmålet)
- Stadsdel/geografiskt område (jämlkhetsmålet)

14.2 Hur redovisar förvaltningarna i dag måluppfyllelse när det gäller jämlkhetsmålen och jämslälldhetsmålet?

Låt oss först konstatera att vare sig idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna eller Stadsteatern AB i något samlat dokument redovisar hur jämlkhetsmålen och jämslälldhetsmålet uppnåtts 2016 eller utvecklats över tid. Ingen vet alltså om jämlkheten respektive jämslälldheten när det gäller offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet utvecklas åt rätt eller fel håll vare sig i barn- och ungdomsgruppen eller för befolkningen som helhet. Inte heller i verksamhetsberättelserna kan man få en samlat bild av nuläge eller utvecklingen över tid (tidsserien) på enskilda verksamheter.

I det följande ska vi översiktligt presentera vad förvaltningarna redovisar i dag när det gäller jämlkhhet och jämslälldhet.

Idrottsförvaltningen har sedan 1985 år för år granskat **jämslälldhetsmålet** när det gäller investeringarnas fördelning på kön. Resultaten av detta har också varje år redovisat till nämnden²⁴¹. När det gäller situationen 2016 redovisas också till idrottsnämnden i vilken grad det lokala aktivitetsstödet nyttjas av killar respektive tjejer. Någon tidsserie redovisas dock inte när det gäller det lokala aktivitetsstödet. Idrottsförvaltningen redovisar heller inte kontinuerligt könsfördelningen bland nyttjarna av konstfrusna isbanor, spontanidrottsanläggningar, motionsspår, utegym, idrottshallar och simhallar. Spontanidrotten granskades dock utifrån kön och ålder 2012²⁴². Andelen som är med i förening och motionerar bland killar och tjejer i grund- och gymnasiesärskolan har också redovisats 2011²⁴³. När det gäller **jämlkhetsmålen** (ålder, familjeform, skolbetyg/gymnasieinriktning, socioekonomisk bakgrund, svensk respektive utländsk bakgrund och stadsdelar/geografiskt område) redovisas detta inte kontinuerligt till nämnden på något område. När Ung livsstil genomförts 2014 redovisades dock i vilken grad idrottsförvaltningens satsningar når upp till jämlkhetsmålen när det gäller medlemskap i förening utifrån kön, ålder, socioekonomisk bakgrund och svensk respektive utländsk bakgrund²⁴⁴.

Kulturförvaltningen och Stadsteatern AB redovisar till nämnden och bolagsstyrelsen inga uppgifter om i vilken utsträckning **jämslälldhetsmålet** uppnåtts eller utvecklats över tid när det gäller Liljevalchs, Stadsmuseet, Medeltidsmuseet, Kulturhuset och Stadsteatern. Inte hel-

²⁴¹ Se t.ex. Blomdahl, U, "Fritidens dolda läroplan" i Zetterberg, O, **Fritid i ny tid** och Stockholms idrottsförvaltning, **Verksamhetsberättelse 2016** Någon tidsserie redovisas dock inte i verksamhetsberättelsen för 2016.

²⁴² Se Blomdahl/Elofsson/Åkesson, **Spontanidrott för vilka?**

²⁴³ Se Blomdahl/Elofsson, **Idrott och motion bland ungdomar i särskolan**. Undersökningen 2014 redovisas i denna rapport när det gäller andelen ungdomar som är med i förening och ungdomarnas hälsa.

²⁴⁴ Stockholms stads idrottsförvaltning, **Ung livsstil- lägesrapport av andel fysiskt aktiva barn och ungdomar i Stockholms stad samt vilka idrotts, motions- och rekreationsläggningar barn, ungdomar och vuxna önskar att staden ska satsa på?**

ler redovisas uppgifter kring besökare uppdelat efter kön på nyttjarna av evenemang, samlingslokaler och kulturstödet och stödet till folkbildning²⁴⁵. Biblioteken redovisar uppgifter om könsfördelning när det gäller lån av media. Däremot har inte de som lånat media redovisats på kön i barn- och ungdomsgruppen vare sig 2016 eller över tid²⁴⁶. Kulturskolan redovisar inte uppgifter om könsfördelning (tidsserie) när det gäller vare sig kulturskolan som helhet eller för de olika ämnena. Med undantag av kulturskolan redovisar inga av de stora verksamheterna (t.ex. Stadsmuseet) inom kultursektorn om **jämlikhetsmålen** uppnås vare sig 2016 eller hur utvecklingen varit över tid. Kulturskolan redovisar till nämnden i vilken utsträckning barn- och ungdomsgruppen i olika stadsdelar deltar i kulturskolan²⁴⁷.

Stadsdelsförvaltningarna redovisar inte, med något undantag, till nämnderna hur utvecklingen av jämställdhetsmålet och jämlikhetsmålen är 2016 eller utvecklats över när det gäller fritidsgårdar och parklekar²⁴⁸.

Stadsteatern AB redovisar inte i ett samlat dokument, så långt vi har översikt, vare sig hur jämställdhetsmålet eller jämlikhetsmålen uppnås 2016 eller hur utvecklingen har varit över tid²⁴⁹.

14.3 Förslag till uppföljning av målen om jämlikhet och jämställdhet angående offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet

Vi kan alltså konstatera att jämställdhetsmålet och jämlikhetsmålen i liten utsträckning följs upp när det gäller offentligt resursutnyttjande på fritidsområdet. Detta gäller både för 2016 och vad som hänt över tid. Tidsserier om utvecklingen när det gäller jämlikhet och jämställdhet redovisas alltså knappast alls till de olika nämnderna. Det finns alltså ingen generell kunskap om utvecklingen går åt fel eller rätt håll. I det följande ska vi översiktligt föreslå hur de båda målen ska följas upp och redovisas till nämnderna²⁵⁰:

Idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna och Stadsteatern AB ska varje år i ett samlat tjänsteutlåtande redovisa den nuvarande situationen och utvecklingen över tid när det gäller jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet. Här ska också redovisas vilka av förvaltningens verksamheter som det saknas uppgifter om och hur detta ska åtgärdas²⁵¹.

²⁴⁵ Kulturförvaltningen redovisar könsfördelningen på det kulturstöd (2 miljoner) som ger unga mellan 10 och 25 år möjligheter att realisera sina idéer inom kulturområdet. 48% av dem som får stöd är killar och 52% tjejer. Se Stockholms kulturförvaltning, **Kulturrapport 2016**, sid. 51.

²⁴⁶ Den tidsserie på detta som redovisas i kapitel 4 har tagits fram för den här rapporten. I verksamhetsberättelsen för 2016 står det dock: "Flickor lånar något mer än pojkar. Pojkarnas lån ökar mer än flickornas".

²⁴⁷ I kulturskolans ansökan till Kulturrådet formuleras att ett av målen med ansökan är att öka andelen barn och ungdomar i kulturskolan i ytterstadsområdena. Se Kulturskolan, **Ansökan om bidrag till Kulturrådet**, sid 5. Här står det att kulturskolan särskilt ska satsa på områdena Tensta, Rinkeby, Husby, Hässelby och Östberga. Se också Kulturskolans **verksamhetsberättelse VB 2016**, sid. 18.

²⁴⁸ Stadsledningskontoret kräver inte att stadsdelarna till dem redovisar hur jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet uppnås. Det innebär att Stockholms stad som helhet inte har några uppgifter kring hur fritidsgårdar och parklekar når målen om jämlikhet och jämställdhet.

²⁴⁹ Stadsteatern AB, **Årsredovisning 2016. Kulturhuset och Stadsteatern**. Se också Stockholms stad, **Budget 2017**, sid. 293-294.

²⁵⁰ Det ligger utanför vårt uppdrag att för varje del av de olika verksamheterna i förvaltningarna föreslå hur målen om jämställdhet och jämlikhet ska följas upp.

²⁵¹ Vi avstår här ifrån att ge ytterligare förslag för Stadsteatern AB.

I den följande texten ska vi mer i detalj föreslå hur de olika förvaltningarna ska undersöka och till nämnderna redovisa i vilken utsträckning jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet uppnås.

Idrottsförvaltningen ska:

1. Varje år redovisa hur investeringarna tillfaller män respektive kvinnor. Driftsbudgeten ska vartannat år också undersökas utifrån hur mycket av de ekonomiska satsningarna som går till män respektive kvinnor. Detta ska redovisas i en tidsserie.
2. Visa hur stor del av aktivitetstillfällena och medlemskapen i förening som killar respektive tjejer står för. Denna redovisning ska ske varje år i en tidsserie.
3. Undersöka könsfördelningen på dem som köper kort på simhallar. Redovisningen av könsfördelningen ska redovisas varje år i en tidsserie.
4. Killars och tjejers nyttjande av spontanidrottsanläggningar (t.ex. skateanläggningar), skidspår, motionsspår, utegym och isytor ska undersökas genom systematiska observationer. Redovisningen ska göras separat för åldrarna 0-6 år, 7-12 år, 13-15 år, 16-19 år samt 20 år och äldre. Detta redovisas till nämnden vart tredje år.
5. När det gäller jämlikhetsmålen ålder, familjeform, skolbetyg/gymnasieinriktning, socioekonomisk bakgrund, svensk respektive utländsk bakgrund samt stadsdelar ska detta undersökas och redovisas vart fjärde år²⁵². Här kan inte registerdata eller observationer användas. Studier i hela barn- och ungdomsgruppen måste genomföras²⁵³. Idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna och Stadsteatern AB genomför dessa studier tillsammans. Idrottsförvaltningen ska också vart fjärde år följa upp jämlikhets- och jämställdhetsmålen när det gäller de barn och ungdomar som har en intellektuell funktionsnedsättning²⁵⁴.

Kulturförvaltningen ska:

1. Varje år redovisa hur investeringarna tillfaller män respektive kvinnor. Driftsbudgeten ska vartannat år också undersökas utifrån hur mycket av de ekonomiska satsningarna som går till män respektive kvinnor. Detta ska redovisas i en tidsserie.
2. Kulturskolan ska varje år i en tidsserie visa könfördelningen, åldersfördelningen och andelen i varje stadsdel som deltar i kurserna på fritiden. Detta ska göras på kulturskolan som helhet och på de fyra ämnena, musik, teater, dans och bild. Detta ska redovisas för åldersgrupperna 0-6 år, 7-12 år, 13-15 år 16-19 år och över 19 år.
3. Biblioteken ska varje år i en tidsserie visa andelen killar och tjejer som lånar media. Detta ska redovisas för åldersgrupperna 0-6 år, 7-12 år, 13-15 år och 16-18 år och över 18 år²⁵⁵.
4. Killars/mäns och tjejers/kvinnors nyttjande av Liljevalchs, Stadsmuseet, Medeltidsmuseet, evenemang, samlingslokaler, kulturstödet och stödet till folkbildning ska undersökas med systematiska observationer och redovisas till nämnden vart tredje år²⁵⁶.
5. När det gäller jämlikhetsmålen ålder, familjeform, socioekonomisk bakgrund, skolbetyg/gymnasieinriktning, svensk respektive utländsk bakgrund samt stadsdelar ska detta undersökas vart fjärde år. Då undersöks alla stora delar av kulturförvaltningen, alltså kulturskolan, bibliotek, Liljevalchs, Stadsmuseet, Medeltidsmuseet, evenemang, samlingslokaler, kulturstödet och stödet till folkbildning. Här kan inte registerdata eller observationer användas. Studier

²⁵² T.ex. genom liknande studier som Ung livsstil gör.

²⁵³ Detta ska självklart ske med ett urval som dras från urvalsramen i hela barn och ungdomsgruppen.

²⁵⁴ I dessa studier ska, liksom i de studier som Ung livsstil genomfört, även de verksamheter som organisatoriskt tillhör kulturförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna och Stadsteatern AB undersökas. Vi föreslår att idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen och stadsdelarna genomför dessa studier tillsammans. Så har också skett sedan första studien genomfördes 1985.

²⁵⁵ Vi följer här den åldersindelning som stadsbiblioteken har i dag.

²⁵⁶ Kulturförvaltningen redovisar könsfördelningen på det kulturstöd (2 miljoner) som ger unga mellan 10 år och 25 år möjligheter att realisera sina idéer inom kulturområdet. 48% av de som får stöd är killar och 52% tjejer. Se Stockholms stad, **Kulturrapport 2016**, sid. 51.

i hela barn och ungdomsgruppen måste genomföras²⁵⁷. Idrottsförvaltningen, kulturförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna och Stadsteatern AB genomför dessa studier tillsammans.

Stadsdelsförvaltningarna ska:

1. Könsfördelningen och åldersfördelningen på besökarna på fritidsgård och parklek ska undersökas och redovisas i en tidsserie till nämnden. De åldersgrupper som ska användas vid redovisningen är 0-6 år, 7-12 år, 13-15 år och 16-19 år. Könsfördelning och åldersfördelning på fritidsgård redovisas separat för eftermiddagstid och kvällstid/helger. Staden som helhet utarbetar direktiv kring hur man tar fram uppgifter om kön och ålder. SLK sammanställer och redovisar hur jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålet uppnås för staden som helhet när det gäller fritidsgård och parklek.

2. Jämlikhetsmålen ålder, familjeform, skolbetyg/gymnasieinriktning, socioekonomisk bakgrund, svensk respektive utländsk bakgrund och stadsdelar när det gäller fritidsgård och parklek undersöks vart fjärde år. Här kan inte registerdata eller observationer användas. Studier i hela barn- och ungdomsgruppen måste genomföras. Idrottsförvaltningen, kulturförvaltningarna, stadsdelsförvaltningarna och Stadsteatern AB genomför dessa studier tillsammans.

14.4 Förslag till uppföljning av målen om god hälsa och livskvalitet

Stockholms stad ska kontinuerligt undersöka utvecklingen av hälsa, besvär och livskvalitet. Undersökningen ska genomföras för åldersgrupperna 7-12 år, 13-15 år och 16-19 år. Resultaten från studien ska knytas till i vilken utsträckning jämlikhetsmålen och jämställdhetsmålen uppnås. Lämpligen kan dessa studier göras i anknytning till de undersökningar som föreslås genomföras vart fjärde år.

²⁵⁷ Detta ska självklart ske med ett urval som dras från urvalsramen hela barn- och ungdomsgruppen. Svarsfrekvensen i studien ska vara minst 70%.

Litteraturförteckning

Blomdahl, U, **Fritidsaktiviteternas kumulativitet en provning av en generell hypotes**, 1985, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Fritid Stockholm.

Blomdahl/Elofsson, **Fritidsmönster med avseende på kön och socialgrupp**, 1985, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid Fritid Stockholm.

Blomdahl/Elofsson, **Fritids- och kulturvanor i Eskilstuna - en studie av årskurserna 1-9**, 1987, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Fritid Eskilstuna.

Blomdahl/Claeson, **Fritidsgården- dess besökare och framtid**, 1989, Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid Fritid Stockholm.

Blomdahl, U, **PM – angående offentligt resursutnyttjande inom fritidsområdet**, 1990, Forskningsenheten Fritid Stockholm.

Blomdahl, U, **Folkrörelserna och folket**, 1991, Institutet för framtidsstudier och Carlsons bokförlag.

Blomdahl, U, **Missgynnas kvinnor av de offentliga satsningarna på fritidsområdet?** 1996, Forskningsenheten, Fritid Stockholm.

Blomdahl, U, "Fritidens dolda läroplan. En studie av resursfördelningen mellan män och kvinnor" i Zetterberg, O, **Fritid i Ny Tid**, 1998, Sober.

Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Hur mycket satsas på fritidsgårdar (öppen verksamhet) år 2002 i förhållande till 1981 och 1990?** 2002, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Blomdahl/Elofsson/Öhman, **Får flickorna de sämsta träningstiderna**, 2003, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och FOU vid idrottsförvaltningen och kulturförvaltningen i Stockholm.

Blomdahl/Frostenson, **Vilket betyg ger barn, ungdomar och föräldrar kulturskolan?** 2003, Kulturförvaltningen i Stockholm.

Blomdahl/Elofsson, **Hur många motionerar/idrottare för lite och vilka är dom? En studie av den unga befolkningen i Stockholm, Haninge, Helsingborg, Jönköping och Lidingö**. 2007, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Blomdahl/Elofsson/Eriksson, **PUNKTmedis. En utvärdering av en ungdomssatsning på Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm**, 2009, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och kulturförvaltningen i Stockholms stad.

Blomdahl/Elofsson, **Idrott och motion bland ungdomar i särskolan**, 2011, Stockholms universitet, Stockholms stad, Haninge kommun, Tyresö kommun.

Blomdahl/Elofsson/Åkesson, **Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret**, 2012, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Blomdahl/Elofsson, **Utomstående i fritids- och kulturutbudet i Huddinge- en studie av barn och ungdomar i åldersgruppen 10-19 år**, 2012, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och Huddinge kommun.

Blomdahl/Elofsson/Åkesson/Lengheden, **Segrar föreningslivet? En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och ungdom**, 2014, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholm stad. (denna rapport finns också i något förkortat version i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, **Fokus 14**). Ung livsstil nr 15.

Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Barn- och ungdomsidrottens sociala struktur- en utmaning för idrottsrörelsen och ...** (Kommande 2017).

Blomdahl/Elofsson/Lengheden/Åkesson, **Vilka RF-idrotter når upp till RF:s mål om jämlikhet och jämställdhet?** (kommande 2017).

Bremberg S, Dalman C. **Begrepp, mätmetoder och förekomst av psykisk hälsa, psykisk ohälsa och psykiatriska tillstånd hos barn och unga**, 2015, www.forte.se

Currie C, Molcho M, Boyee W, Holstein B, Torsheim T, Richter M. **Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behavior in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale**, 2008, Social Science & Medicine 66(2008); 1429-1436

Dahlgren/Persson, **Ungdomens fritids- och samhällssyn**, 1975, Prisma.

Damberg, B, **Farstaprojektet- för samverkan i närsamhället**, 1979, Stockholms skolförvaltning.

DN, Kihlström, S, **Fattiga unga mår sämre**, DN onsdag 4 februari 2015. WHO:s studier kommer att publiceras i den ansedda tidningen The Lancet av Frank Eldgar.

Se Elofsson, S, **Kulturskolan**, 1998, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet Forskningsenheten vid idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad och.

Elofsson, S, **Rädd att gå ut på kvällarna**, 1998, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid kultur- och idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Elofsson/Blomdahl, **Föreningslivet i Stockholms län – några första resultat**, 1999, forskningsenheten vid idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad och institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Elofsson, S, **Vilka ungdomar är med i förening? En studie av barn och ungdomar på mellan- och högstadiet samt gymnasiet i Helsingborg**, 2000, skol- och fritidsnämnden i Helsingborg och institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Elofsson, S, **Kultur åt tjejer - idrott åt killar. En studie av socialisering i relation till kön och social bakgrund**, 2001, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad.

Elofsson, S, **Ungdomars föreningsdeltagande - Vad har hänt sedan 2000?**, 2004, Skol- och fritidsnämnden i Helsingborg och institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Elofsson, S, **Ungdomars besök på fritidsgård i Helsingborg år 2003 och 2005**, Skol- och fritidsnämnden i Helsingborg och institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet.

Elofsson/Blomdahl, **Hälsa och livskvalitet bland ungdomar i särskolan**, 2011, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrotts- och kulturförvaltningarna i Stockholms stad.

Elofsson, S, **Vilka nyttjar inte det offentligt subventionerade fritidsutbudet och hur är deras hälsa och livskvalitet?** 2012, Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholm. Ung livsstil nr 13.

Elofsson/Blomdahl, **Kamratrelationer och kamratstöd bland ungdomar i särskolan**, 2014, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholms stad

Elofsson/Blomdahl/Åkesson/Lengheden, **Dricker ungdomar i idrottsförening mindre alkohol är de som inte är med i en idrottsförening?** 2014, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och forskningsenheten vid idrottsförvaltningen i Stockholms stad.

Elofsson/Blomdahl/Lengheden/Åkesson, **Ung livsstil i högstatusområden respektive lågstatusområden**, 2014, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholms stad. Ung livsstil nr 16. (Denna rapport finns också i något förkortat version i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, **Fokus 14**).

Elofsson, S, **För tjock, för mager eller lagom**, 2016, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholms stad, Ung livsstil nr 19.

Elofsson/Åkesson, **Vilka barn och ungdomar besöker simhall?** – En studie av den sociala bakgrundens betydelse barn och ungdomar för att besöka simhall på fritiden, 2016, institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet och idrottsförvaltningen i Stockholm.

Elofsson/Blomdahl, **Barn, ungdomar och bibliotek**, (kommande under 2017),

Engström, L-M, **Fysisk aktivitet under fritid**. En forskningsstrategi, 1979, Forskningsgruppen för idrottspedagogik vid lärarhögskolan i Stockholm.

Engström, L-M, **Idrotten lär. Pedagogiska perspektiv på barn- och ungdomsidrott**, 1988, Utbildningsradion m.fl.

Folkhälsomyndigheten, **Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14. Grundrapport.** 2014, www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material.

Fosse NE, Haas SA **Validity and stability of self-reported health among adolescents in a longitudinal, nationally representative survey**, 2009, Pediatrics.

Frostenson, C, **Lust och glädje. Hur uppfattar och värderar eleverna Kulturskolans undervisning**, 2003, Kulturförvaltningen i Stockholms stad.

Flygare Wallén, E, **High prevalence of cardio-metabolic risk factors among adolescent with intellectual disability**, Acta paediatrica, volume 98, Issue 5, sid. 853-859.

Göteborgs stad, **Fritid & Kultur i Göteborg. Enkätundersökning utförd våren 1971 avseende skolungdomars fritids- och kulturvanor m.m.**

Idler EL, Benyamini Y, **Self-rated health and mortality: a review of twenty-seven community studies.** 1997, Journal of Health and Social Behavior.

Larsson, B, **Ungdomar och idrotten: Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer**, 2008, Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet.

Lengheden, L, **Kompisrelationer och fritidsgårdsbesök bland ungdomar i grund- och gymnasiesärskolan i Stockholm och Jönköping- en jämförelse med övriga ungdomar**, 2017, Stockholms stad och forskningsprojektet Ung livsstil.

Lengheden/Blomdahl/Elofsson, **Fritidsgården i går, i dag och i framtiden.** 2017, (publiceras under 2017).

Lundahl, A, **Fritid och rekreation**, 1971, Låginkomstutredningen.

Marklund U, **Skolbarns hälsovanor under ett decennium. Health Behavior in School-Aged Children. A WHO Collaborative Study**, 1997.

Nilsson, P, **Fritid i skilda världar**, 1998, Ungdomsstyrelsen.

Palme, M, "Villastad" i Jönsson, Trondman/Arnman/Palme, **Skola- fritid – framtid**, 1993, Studentlitteratur.

Persson/Dahlgren, **Ungdomens fritid och samhällssyn**, 1975, Prisma i samarbete med statens ungdomsråd.

Richter M, Moor I, van Lenthe F J), **Explaining socioeconomic differences in adolescent self-rated health: the contribution of material, psychosocial and behavioural factors**, 2012, J Epidemiol Community Health **66**:691-697.

Socialstyrelsen, **Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga**, 2013.

SOU 1947:12, **Ungdomens fritidsverksamhet.**

SCB, **Fritid 1976-2002**, 2004.

Statens Folkhälsoinstitut, **Svenska skolbarns hälsovanor 2009/10 grundrapport**, 2011, Statens folkhälsoinstitut. <http://www.fhi.se>.

Statistiska centralbyrån **Undersökningar av barns levnadsförhållanden**, 2014, <http://www.scb.se>

Statistiska Centralbyrån. **Barns villkor**. (2007). Tabeller baserade på undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efteramne/Levnadsforhallande/Undersokningar-av-barns-levnadsforhallande/produktrelaterad-standard/Barns-villkor/ alternativt Statistiska Centralbyrån, **Barns hälsa. Levnadsförhållanden rapport 115**. <http://www.scb.se>.

Stadsteatern AB, **Årsredovisning verksamhetsåret 2016**. Stockholm.

Stockholms stad, **Idrottspolitiskt program**, 2013-2017.

Stockholms stad, **Kultur i ögonhöjd, För, med och av barn och unga**. Ej daterad, Kulturförvaltningen.

Stockholms idrottsförvaltning, **Ung livsstil- lägesrapport av andel fysiskt aktiva barn och ungdomar i Stockholms stad samt vilka idrotts, motions- och rekreationsläggningar barn, ungdomar och vuxna önskar att staden ska satsa på?** Dnr 03.02/1244/2015.

Stockholms stad, **Kultur i ögonhöjd. Fritiden**. Ej daterad, Kulturförvaltningen.

Stockholms stad, **Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm**. Projektdirektiv, 2015.

Stockholms stad, **Skillnadernas Stockholm. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm**, 2015.

Stockholms stad, **Kulturrapport 2016**, Stockholms kulturförvaltning.

Stockholm stad, **Översikt av Stockholms kultursekreterare**, Kulturförvaltningen, Dnr 1.1/2913/2016.

Stockholms stad, **Kulturrapport 2017**, Stockholms kulturförvaltning.

Stockholms stad, **Ansökan om bidrag från Kulturrådet**, 2016, Kulturskolan.

Stockholms stad, **Verksamhetsberättelse VB 2016 för Kulturskolan**.

Stockholms stads budget 2017, **Ett Stockholm för alla**.

Schelin, B, **Den ojämlika idrotten. Om idrottsstratifiering, idrottspreferenser och val av idrott**, 1985, Sociologiska institutionen vid Lunds universitet.

Trondman, M, **Ett idrottspolitiskt dilemma. Unga, föreningsidrotten och delaktigheten**. Centrum för idrottsforskning 2011:3.

Tåhlin, M, **Arbetets värde och kostnader. En studie av lönearbetes värde och kostnader**, 1987, Institutionen för social forskning vid Stockholms universitet.

Tåhlin, M, **Fritid i välfärden. Svenska folkets fritids-och kulturvanor**, 1985, Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar.

U.S Department of Health and Human Services, **Physical Activity and Health: A Report of Surgeon General**, 1996, Atlanta, GA: U.S Department of Health and Human Services, Centers of Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion.

Wagnsson, S, **Föreningsidrott som socialisationsmiljö. En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala miljö**, 2009, Karlstad universitet.

Weber, M, **Ekonomi och samhälle. Förståelsesociologins grund**, 1983, Argos.

Zäll, I, **Du platsar inte- tyvärr. Idrott –utslagning – ansvar**, 1982, Liber.

Werner, Y, **Kvinnlig domän eller manlig maktbas? Genus, kyrka och religion under 1800- och 1900-talet**, 2012, Historiska institutionen vid Lunds universitet.

Elektroniska källor

RF (2014a) [http://www.rf.se/undermeny/RFochsvenskaidrott/Det svenska föreningslivet](http://www.rf.se/undermeny/RFochsvenskaidrott/Det_svenska_foreningslivet). Riksidrottsförbundet. 2014-02-01.